
Buněčný metabolismus

Metabolismus glukosy

Metabolismus (látková přeměna)

Živý organismus vyžaduje neustálý přísun energie a tvorbu a obnovu stavebního materiálu.

Metabolismus - pochody, při kterých živý organismus využívá a produkuje energii.

Souhrn všech reakcí, probíhajících v organismu.

Úloha metabolismu

- zajištění energie (**děje katabolické = rozkladné**)
- syntéza molekul (**děje anabolické = skladné**)
- oba typy dějů jsou na sobě **závislé** ---
Energetické spřažení

Rozdělení organismů podle metabolismu

- **podle zdroje energie:**

fototrofy (využívají sluneční energii, např. zelené rostliny)

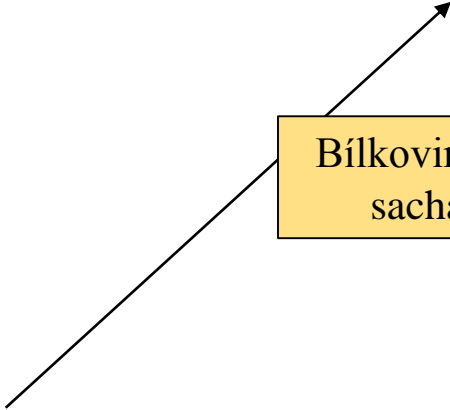
chemotrofy (oxidace živin)

- **podle zdroje stavebního materiálu:**

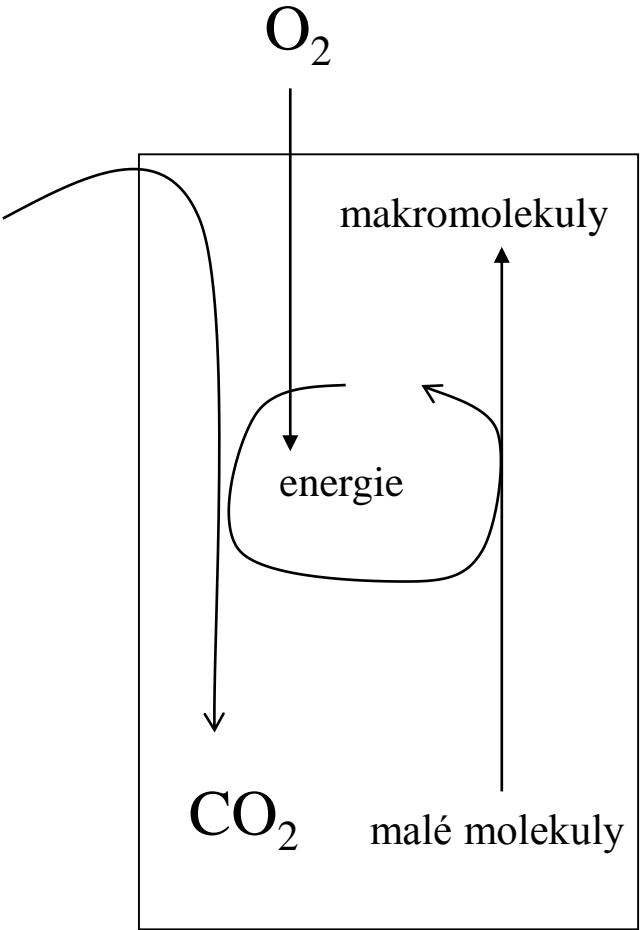
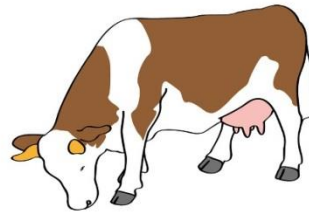
autotrofy (samoživné - syntetizují látky z anorg.zdrojů,
např. sírné, nitrifikační bakterie)

heterotrofy (využívají org.látky)

Metabolismus člověka

Bílkoviny, tuky,
sacharidy

i-creative.cz

Organismy jako otevřené systémy

- trvale přijímají živiny s **vysokou entalpií** (= energií) a nízkou **entropií** (= složitá a uspořádaná struktura)
- živiny přeměňují na odpadní produkty s nízkou enthalpií a vysokou entropií (= jednoduché struktury)
- **Gibbsova energie** uvolněná při těchto procesech udržuje v běhu biochemické pochody a zajišťuje vysoce organizovanou buněčnou strukturu
- část energie se přemění na využitelnou formu, část na teplo

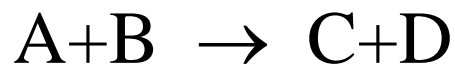
Energie při chemických reakcích

Gibbsova volná energie (ΔG)

maximální množství užitečné energie, která může být při reakci získána za konst. tlaku a teploty

Při přeměně živin na odpadní látky se uvolňuje **Gibbsova energie**, která udržuje v běhu biochemické pochody a zajišťuje vysoce organizovanou buněčnou strukturu. Bohužel není možné využít veškerou uvolněnou energii – její část se vždy přemění na nevyužitelnou formu = **teplo**.

Gibbsovu energii (ΔG) můžeme definovat jako **maximální množství užitečné energie, která může být při reakci získána za konstantního tlaku a teploty**. Pro reakci $A + B \rightarrow C + D$ ji lze matematicky vyjádřit:

$$\Delta G = \Delta G^0 + RT \ln \frac{[C]^c [D]^d}{[A]^a [B]^b}$$

Biochemické pochody

$$\Delta G^{\circ} \quad (\text{pH} = 7, 0 \quad 25 \text{ }^{\circ}\text{C})$$

- Ustálený stav (dynamická rovnováha).
- Reakce na sebe navazují, produkt jedné reakce je substrátem reakce navazující.
- Koncentrace neodpovídají standardním.

S ohledem na Gibbsovu energii můžeme v organismu rozlišit dva různé druhy dějů:

- a) děje **exergonické**
- b) děje **endergonické**

Endergonické děje ($\Delta G > 0$) mohou probíhat jen ve **spřažení** s reakcemi exergonickými ($\Delta G < 0$). K přenosu energie z jednoho procesu k jinému probíhá pomocí **energeticky bohatých molekul** – nejčastěji bývá využíváno **ATP** (energie, uvolněná při určitém procesu, je přenášena pomocí **fosforylové skupiny** $-\text{PO}_3^{2-}$ na jiné látky).

Endergonické reakce mohou probíhat jen ve **spřažení** s reakcemi exergonickými

Přenos energie z jednoho procesu k jinému probíhá pomocí energeticky bohatých molekul.

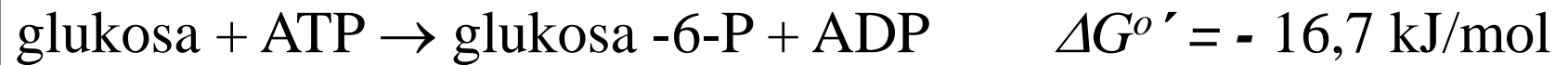
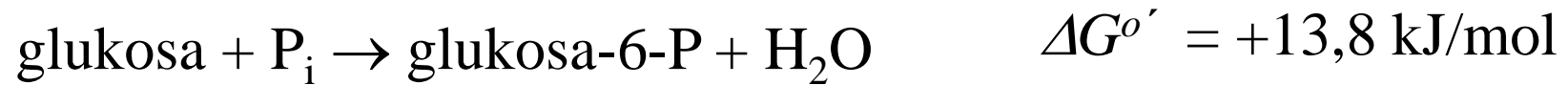
Nejčastěji je využito ATP.

Při spřažení dochází k přenosu **fosforylové skupiny $-\text{PO}_3^{2-}$** na jiné látky

Principy spřažení

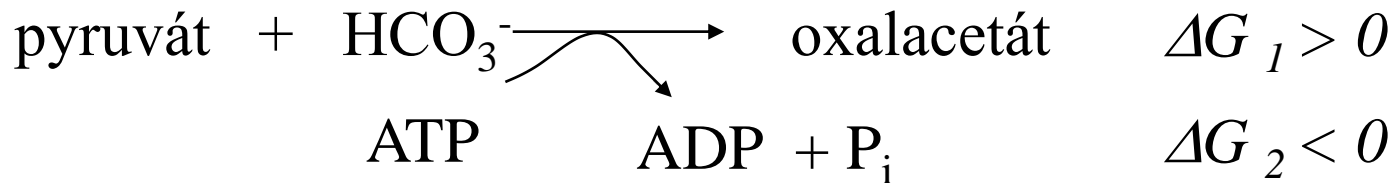
Příklad 1:

Tvorba glukosa-6-fosfátu

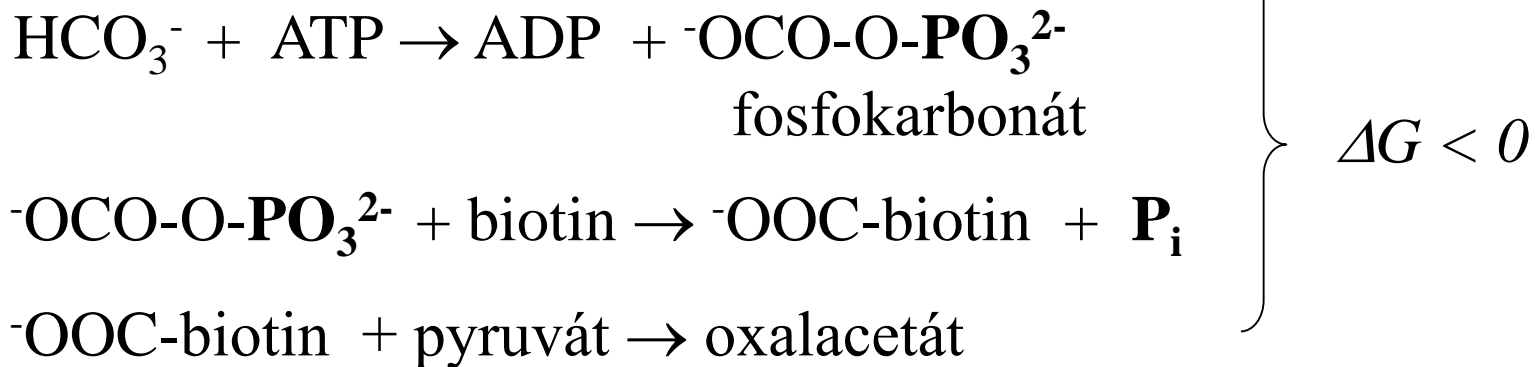

-PO₃²⁻ je pomocí enzymu kinasy přenášen z ATP na glukosu.

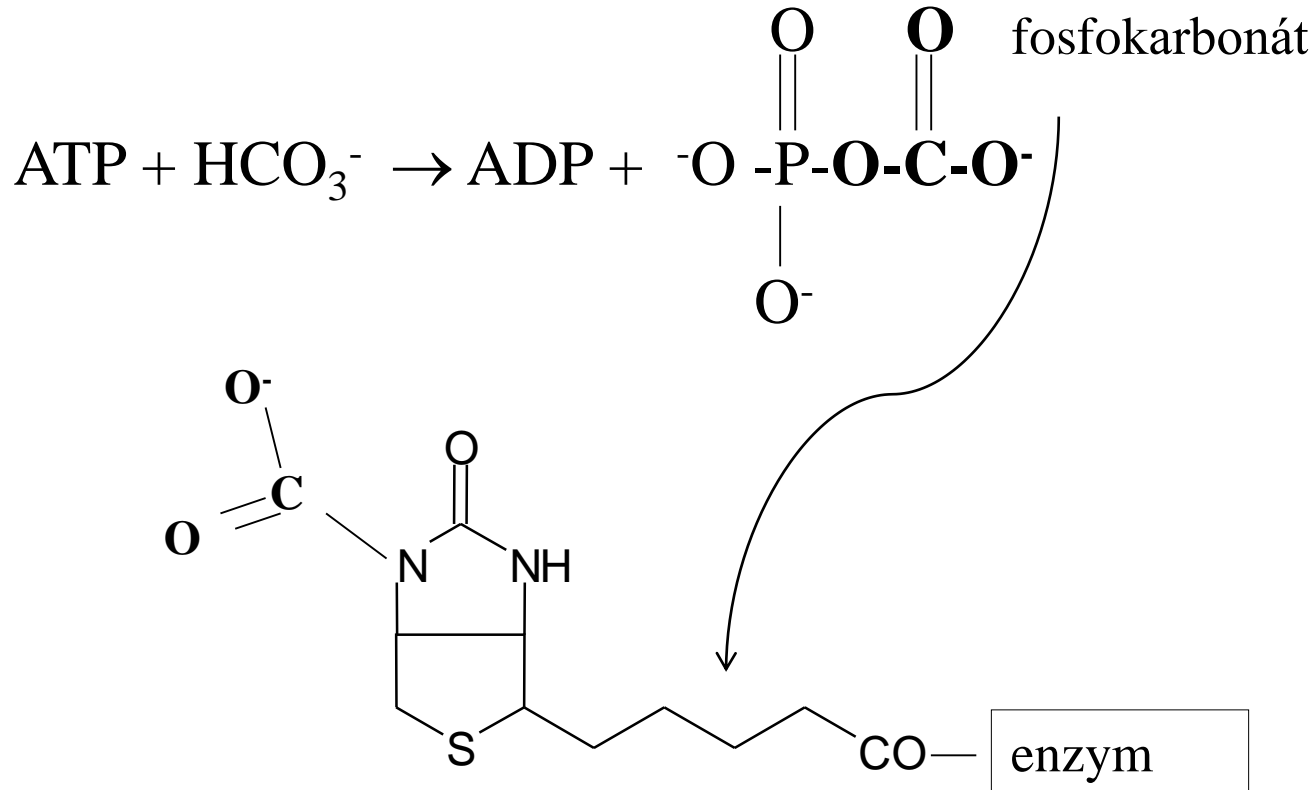
Příklad 2: Karboxylace pyruvátu

Dílčí reakce:

Karboxylace biotinu podrobněji

Karboxylátový anion se aktivuje navázáním P_i a pomocí biotinu navázaného na enzymu se přenáší na pyruvát

---

**Pojem „vysokoenergetická sloučenina“
(též „energeticky bohatá sloučenina“
„makroergní sloučenina“)**

Sloučenina, která hydrolytickým štěpením své vazby poskytne přibližně stejnou nebo větší energii než je

$\Delta G^{0'}$ pro hydrolýzu ATP

Nejčastěji se jedná o funkční deriváty kys. fosforečné

Vysokoenergetické fosfátové sloučeniny

obsahují zbytek kys. fosforečné navázaný nejčastěji:

- anhydridovou,
- amidovou,
- enolesterovou vazbou.

(estery kys.fosforečné nejsou makroergní sloučeniny)

Universální fosfátová vysokoenergetická sloučenina je ATP

Poskytuje energii v reakcích:

reakce musí být enzymově katalyzované

Obdobně poskytují energii i GTP, UTP a CTP

Další energeticky bohaté fosfátové sloučeniny

Sloučenina	ΔG^0 (kJ/mol)	typ sloučeniny
fosfoenolpyruvát	-62	enolester
karbamoylfosfát	-52	smíšený anhydrid
1,3-bisfosfoglycerát	-50	smíšený anhydrid
fosfokreatin	-43	amid

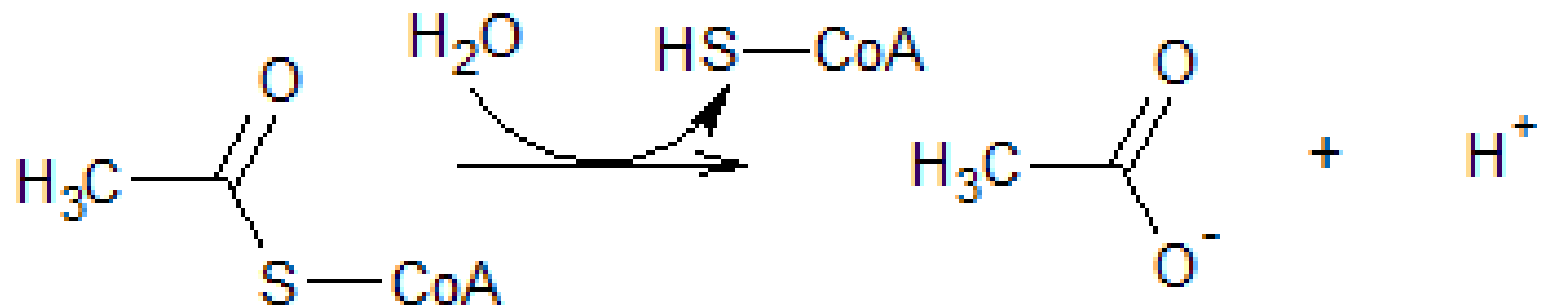
Tyto látky vznikají v průběhu metabolismu.

Jejich reakcí s **ADP** může vznikat **ATP = substrátová fosforylace**

Energeticky bohaté sloučeniny mohou být i thioestery

(např. acylová skupina vázaná na koenzym A)

$$\Delta G^0 = -31,0 \text{ kJ/mol}$$

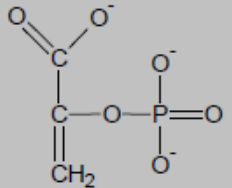
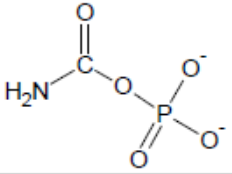
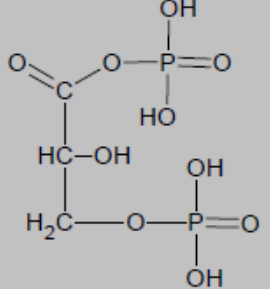
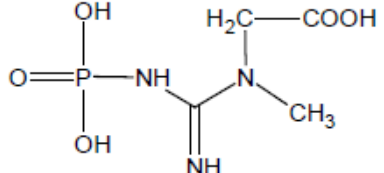
Jak se metabolismem získávají vysoko-energetické sloučeniny ?

„spalování živin“

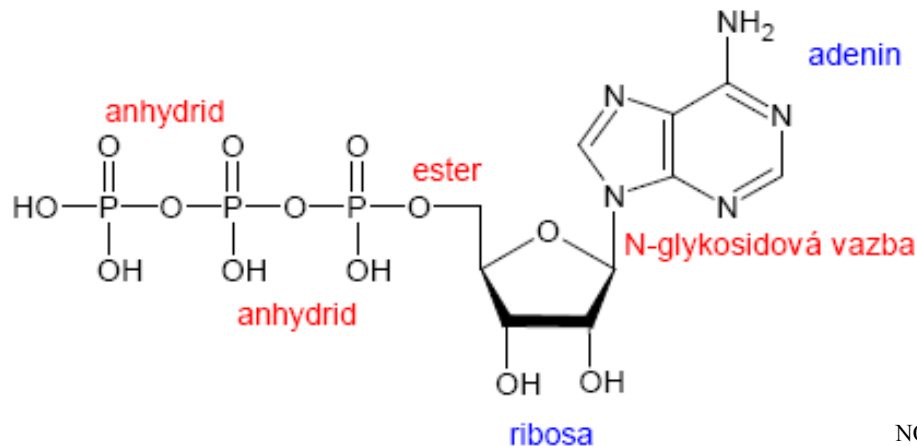
- živiny v potravě (lipidy a sacharidy, částečně proteiny) obsahují atomy uhlíku s nízkým oxidačním stupněm
- jsou postupně **dehydrogenovány** na různé intermediáty, které v dekarboxylačních reakcích odštěpují CO_2
- **elektrony a H atomy** jsou přenášeny na oxidačně redukční kofaktory (**NADH, FADH₂**) a transportovány do dýchacího řetězce

Makroergní sloučeniny

Tabulka 1 - Makroergní sloučeniny

Sloučenina	ΔG° [kJ/mol]	Typ sloučeniny	Děj
<p>Fosfoenolpyruvát</p> 	- 62	enolester	glykolýza
<p>Karbamoylfosfát</p> 	- 52	smíšený anhydrid	metabolismus močoviny
<p>1,3-bisfosfoglycerát</p> 	- 50	smíšený anhydrid	glykolýza
<p>kreatinfosfát</p> 	- 43	amid	metabolismus ve svalové tkáni

NOVÁK, Jan. *Biochemie I.* Brno: Muni, 2009, s. 75.

NOVÁK, Jan. *Biochemie I*. Brno: Muni, 2009, s. 75.

Výše uvedené makroergní sloučeniny v metabolismu vznikají **spalováním živin**. Živiny obsažené v potravě lze rozdělit na lipidy, sacharidy a proteiny. Tyto látky obsahují uhlík s **nízkým oxidačním stupněm**. Hlavní reakcí při spalování živin je **oxidace**, která probíhá formou **dehydrogenace**.

Postupnou dehydrogenací vznikají různé intermediáty, uvolňuje se CO₂, elektrony a vodíky (protony). Vodíky spolu s elektrony jsou přenášeny na oxidačně-redukční kofaktory a transportovány do dýchacího řetězce.

-
- energie uvolněná jejich reoxidací je použita k tvorbě ATP

• v průběhu odbourání živin mohou také přímo vznikat vysokoenergetické sloučeniny, které poskytují ATP následnou **substrátovou fosforylací**

Tvorba ATP v buňce

- **Převážná část tvorby ATP v buňce**

aerobní fosforylace

= přímá reakce mezi fosfátem a ADP

ADP + P_i → ATP katalyzovaná ATP-synthasou

- probíhá ve *spřažení* s respiračním řetězcem
- je využita energie získaná oxidací NADH a FADH₂

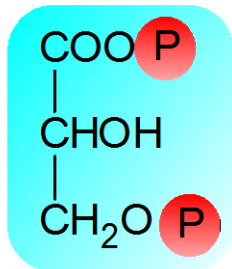
- **Další možnosti vzniku ATP**

přenos $-\text{PO}_3^{2-}$ z energeticky bohaté sloučeniny na ADP

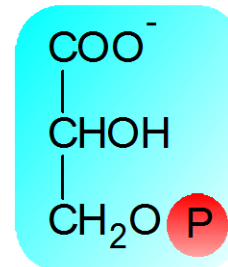
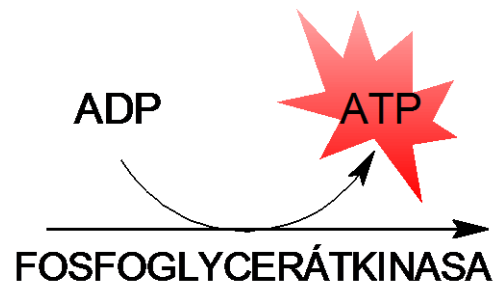
(substrátová fosforylace)

Příklady substrátové fosforylace:

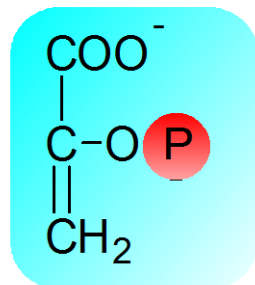
Reakce glykolýzy:

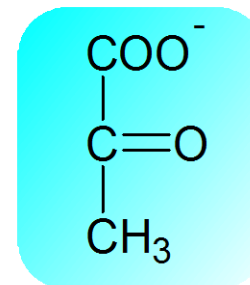
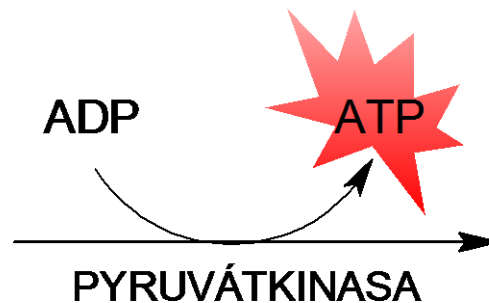
1,3-bisfosfoglycerát

3-fosfoglycerát

fosfoenolpyruvát

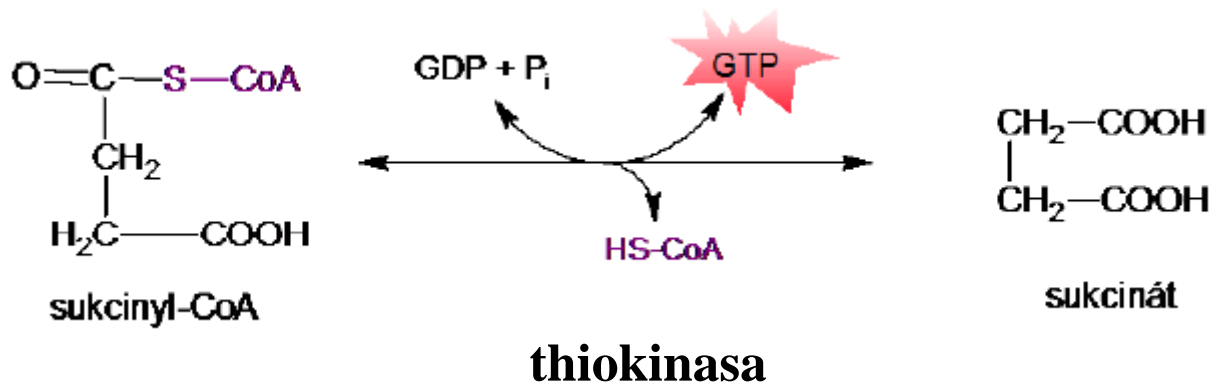

pyruvát

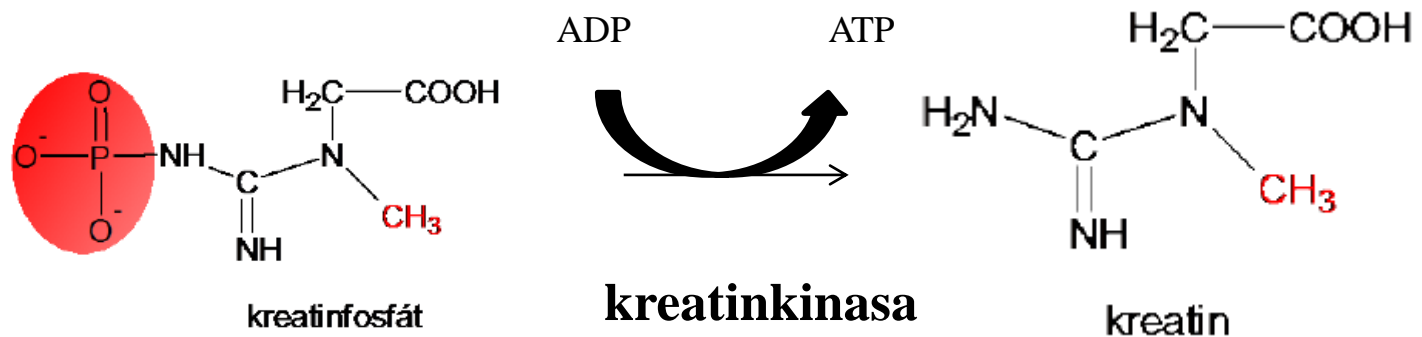
NOVÁK, Jan. *Biochemie I.* Brno: Muni, 2009, s. 84-85.

Citrátový cyklus

Sval:

NOVÁK, Jan. *Biochemie I.* Brno: Muni, 2009, s. 153, 234.

ATP v buňkách

- Životnost ATP v buňce cca 2 min
- Musí být stále doplňováno
- Okamžitý obsah ATP v těle je asi 100 g, denně je však produkováno 60-70 kg

- **Adenylátkinasa** udržuje rovnováhu mezi ATP, ADP a AMP

- Ve zdravé buňce poměr $[ATP]/[ADP] = 5-200$

Energetický náboj buňky:

$$= \frac{[ATP] + \frac{1}{2}[ADP]}{[ATP] + [ADP] + [AMP]}$$

jakmile klesne k nule, buňka zaniká

Metabolismus je regulován na několika úrovních

- regulace aktivity enzymů (allosterické vlivy, inhibice produktem, dostupnost substrátu)
- kovalentní modifikace enzymů (fosforylace)
- regulace syntézy enzymů
- kompartmentace a orgánová specializace
- hormonální regulace

Různé metabolické dráhy jsou ovlivňovány stavem organismu

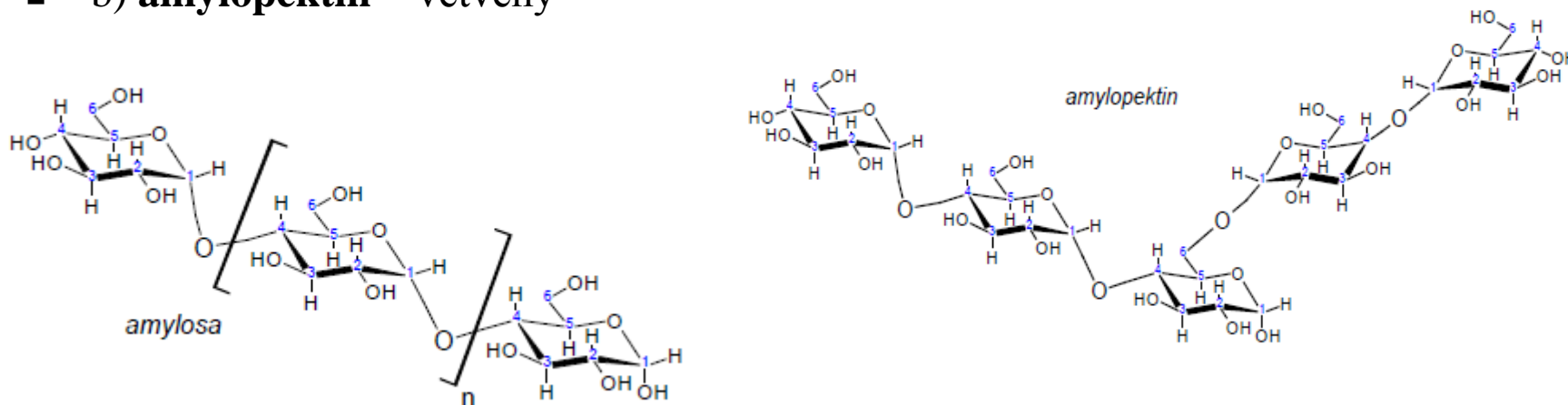
- stav po jídle x hladovění
- klidový stav x silná fyzická zátěž
- klidový stav x stres
- fyziologický stav x nemoc

Metabolismus sacharidů 1

Metabolismus glukosy v buňkách

Zdroje glukosy v potravě

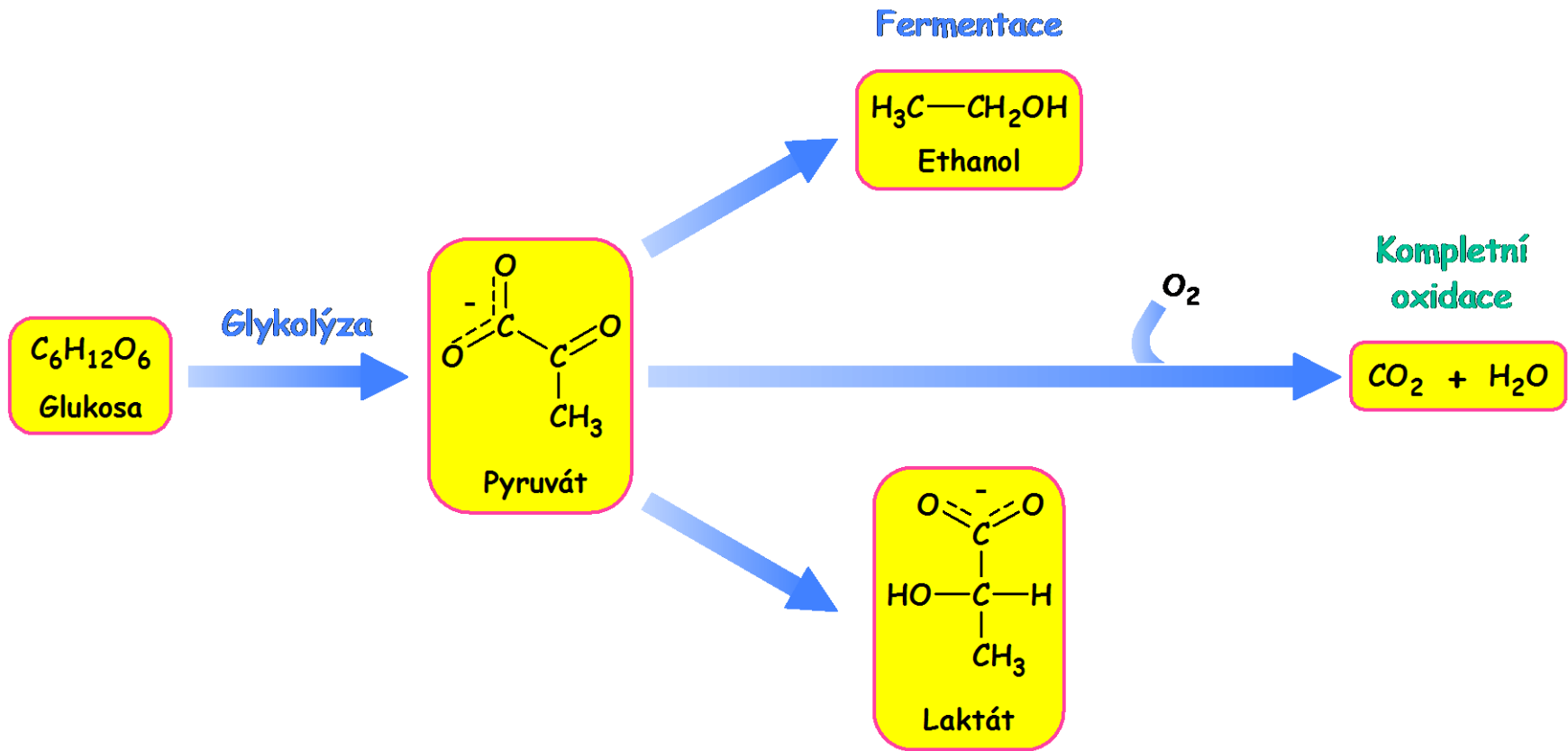
- **Glukosa** může být z potravy přijímána:
  - a) **volná**
  - b) **chemicky vázaná**
- **Volnou glukosu** získáváme např. z hroznů (glukosa = **hroznový cukr**) a jiného ovoce (resp. ovocných šťáv) a z medu.
- Chemicky vázaná může být glukosa v **polysacharidech** a v **disacharidech**.
- **Hlavním zdrojem glukosy v potravě je škrob**. Jedná se o polysacharid tvořený glukosovými podjednotkami. Rozlišujeme jeho dvě části:
  - a) **amylosu** = nevětvená
  - b) **amylopektin** = větvený

NOVÁK, Jan. *Biochemie I*. Brno: Muni, 2009, s. 76.

- Kromě své struktury se tyto dvě části liší i svým **biologickým efektem**. Tuto odlišnost popisuje veličina zvaná **glykemický index**. Glykemický index souvisí s tím, **jakou rychlostí dochází k nárůstu krevní glukosy** – čím nižší je tento index, tím je daná potravina „**lepší**“ (glukosa se z ní uvolňuje pomaleji, což se projeví v menších nárocích na slinivku a na produkci insulínu).
- Zdroje škrobu jsou např. **brambory** (v naší stravě hlavní zdroj), dále pečivo, rýže, těstoviny, kukuřice ad. Významným zdrojem škrobu jsou též **luštěniny**, které mají tu výhodu, že obsahují hodně nevětvené amylosy (z té se glukosa odštěpuje pomaleji) a tudíž mají **nízký glykemický index**.
- **Dalšími zdroji glukosy kromě polysacharidů jsou disacharidy:**
  - a) sacharosa
  - b) laktosa
  - c) maltosa
- Z potravy je možné dále přijímat **volnou fruktosu**.

Katabolické dráhy glukosy

Vstup glukosy do buněk

Molekuly glukosy jsou výrazně polární, nemohou difundovat hydrofobní lipidovou dvojvrstvou membrány (vodíkové můstky mezi OH skupinami a vodou)

glukosové transportéry

- transmembránové bílkoviny usnadňující transport glukosy do buněk

- typ GLUT (1-14)* nebo SGLT**

* *glucose transporter*

** *sodium-coupled glucose transporter*

GLUT 1-GLUT 14, shodné rysy:

~ 500 AK, 12 transmembránových helixů

mechanismus:

usnadněná difuze přes membránu (probíhá
po koncentračním spádu, nevyžaduje energii)

Proč tolik typů transportérů?

- liší se afinitou ke glukose
- mohou být různým způsobem regulovány
- vyskytují se v různých tkáních

Glukosové transportéry typu GLUT

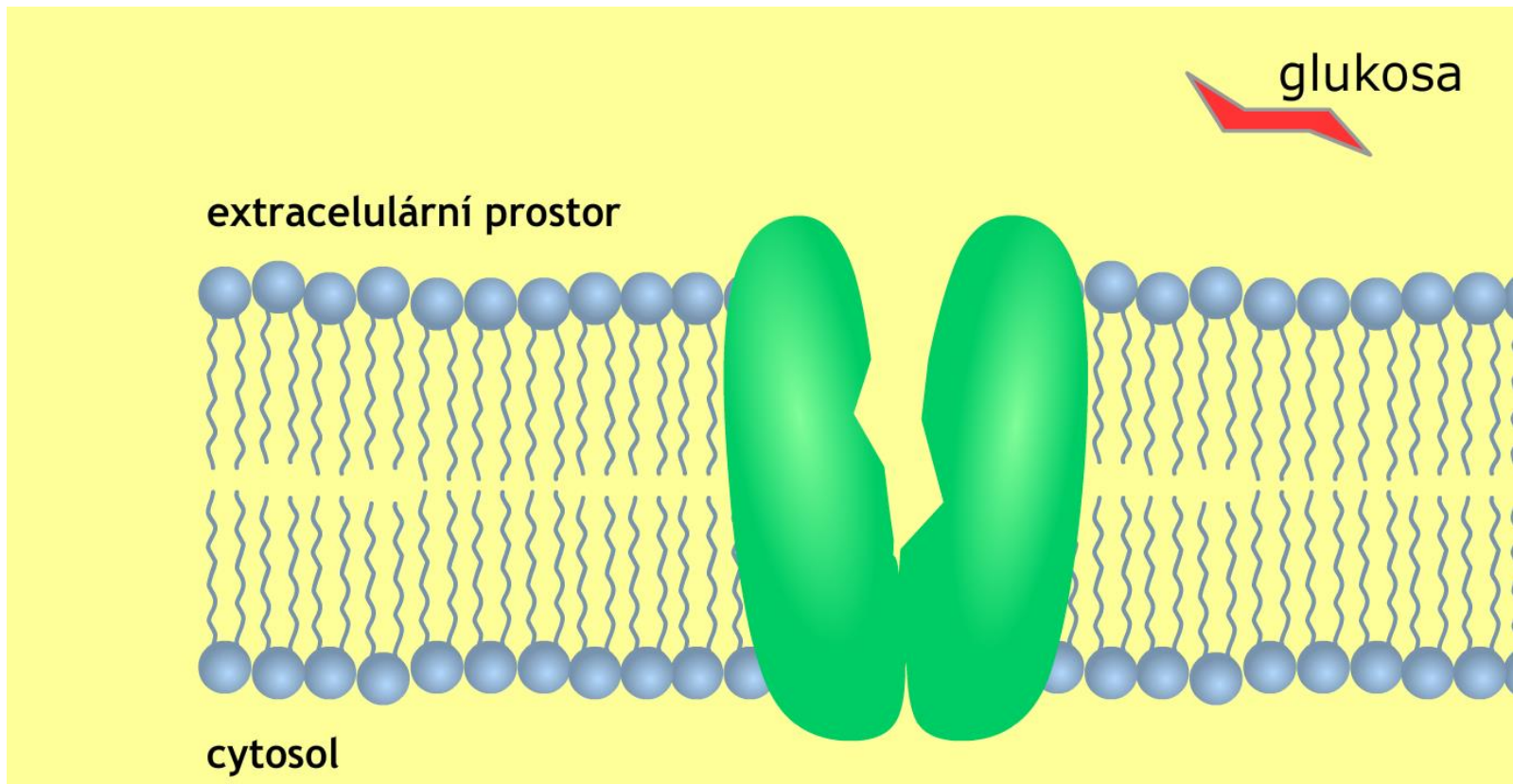
Tabulka 2 - Charakteristika transporterů typu GLUT

Typ	Charakteristika
GLUT 1	Nacházejí se ve většině buněk (např. erytrocyty, svalové buňky za klidových podmínek, krevní cévy v mozku i jinde, atd.)
GLUT 2	Nacházejí se v játrech, β -buňkách pankreatu a ledvinách
GLUT 3	Nacházejí se v nervových buňkách, placentě i jinde
GLUT 4	Výskyt pouze ve svalech a adipocytech , závislé na inzulinu
GLUT 5	Zajišťují transport fruktosy , např. v tenkém střevě
GLUT 7	Zajišťují intercelulární transport v játrech

NOVÁK, Jan. *Biochemie I*. Brno: Muni, 2009, s. 77.

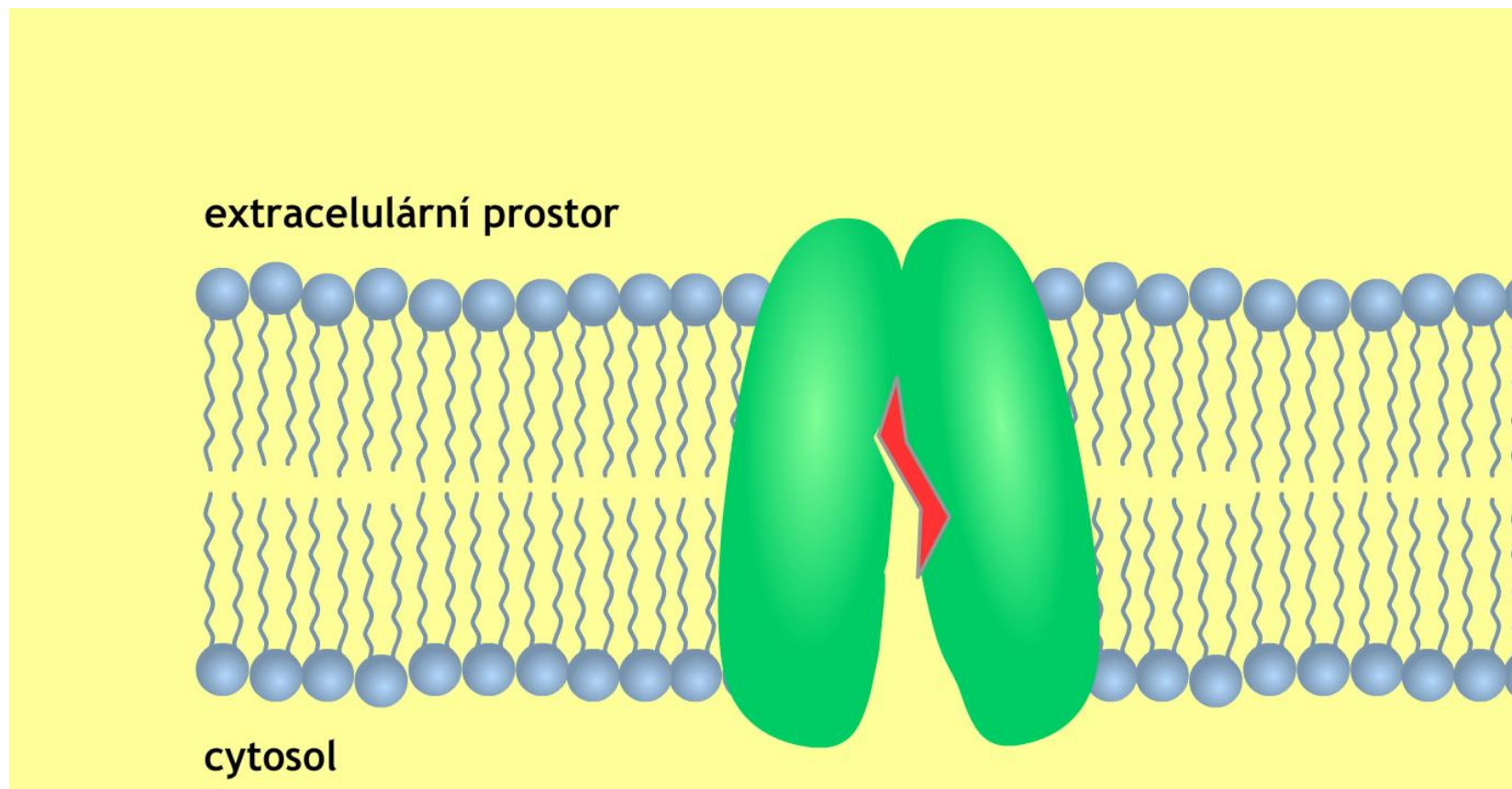
Seminaře/TEST

Transport glukosy pomocí GLUT

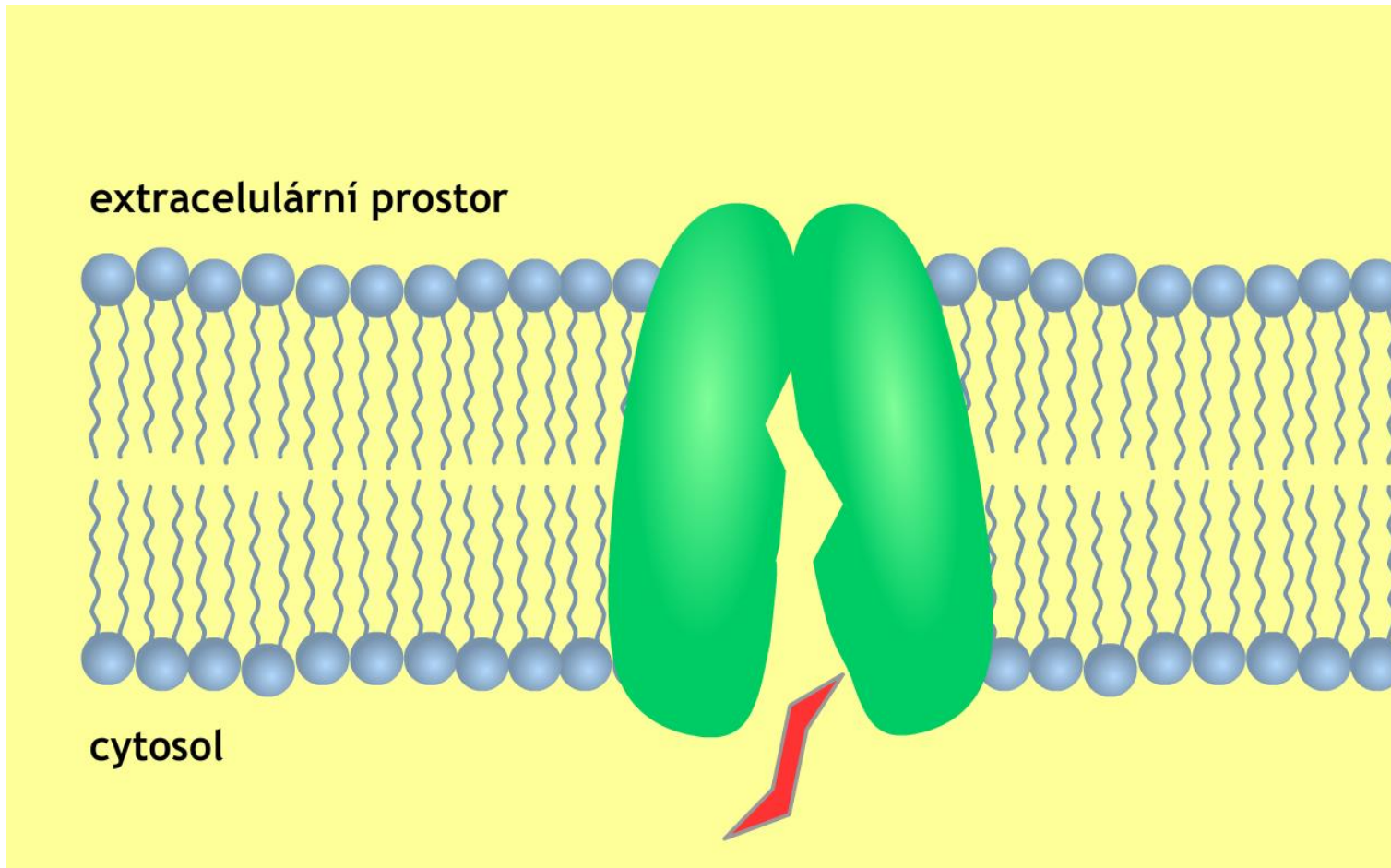

Mechanismus usnadněné difuze

NOVÁK, Jan. *Biochemie I.* Brno: Muni, 2009, s. 78

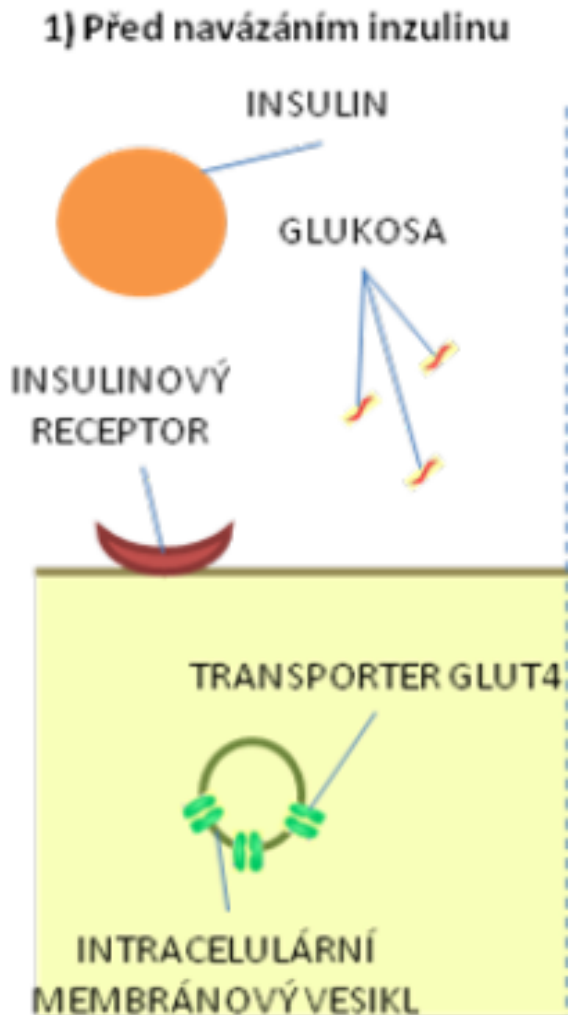

NOVÁK, Jan. *Biochemie I.* Brno: Muni, 2009, s. 78

NOVÁK, Jan. *Biochemie I*. Brno: Muni, 2009, s. 78

Receptory typu GLUT 4 jsou regulovány insulinem

Intracelulární membránové vezikuly se „spícími“ glukosovými transportéry.

Pokud insulin není navázán na receptory, glukosa do buňky nemůže vstoupit.

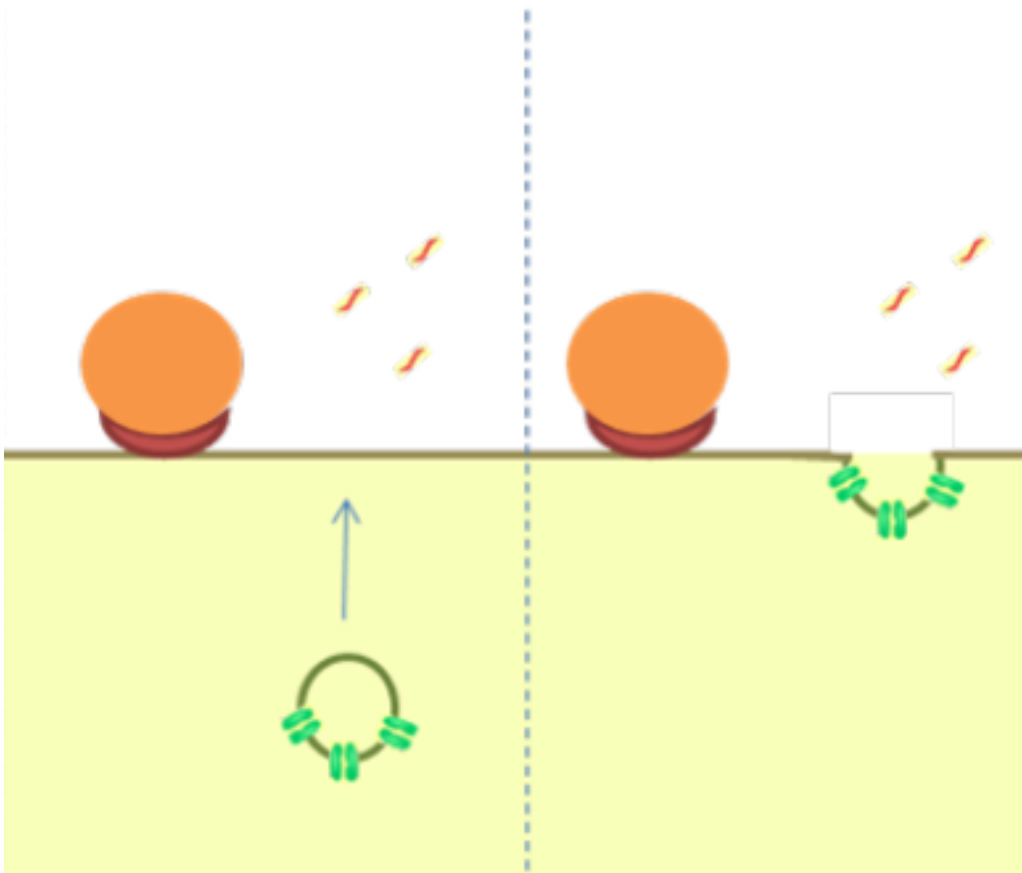
NOVÁK, Jan. *Biochemie I*. Brno: Muni, 2009, s. 78

Navázání insulínu na receptor

2) Navázání insulínu

3) Exocytóza transportérů

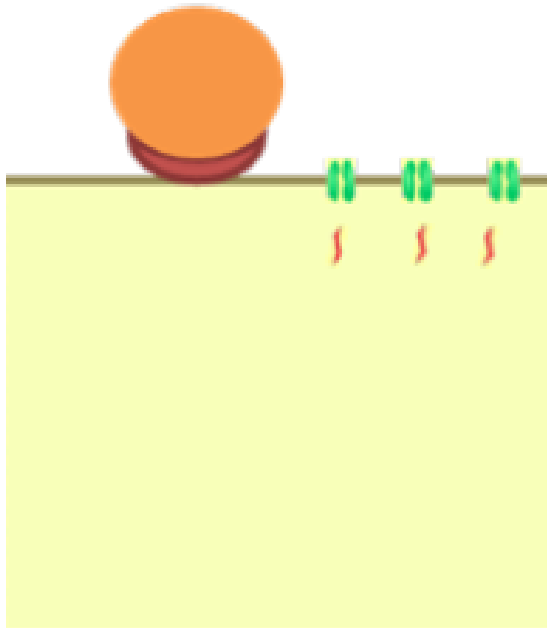

Po navázání insulínu na receptor se váčky s transportéry pohybují k membráně

NOVÁK, Jan. *Biochemie I.* Brno: Muni, 2009, s. 78

Transport glukosy do buňky

4) Vnik glukosy do buňky

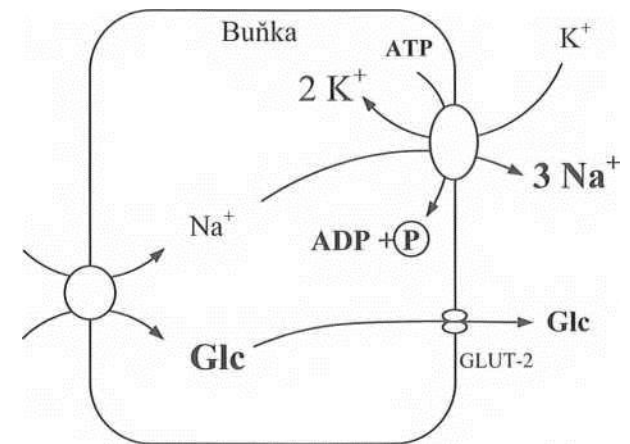

Glukosové transportéry penetrují do membrány, transport glukosy do buňky může začít.

NOVÁK, Jan. *Biochemie I.* Brno: Muni, 2009, s. 78

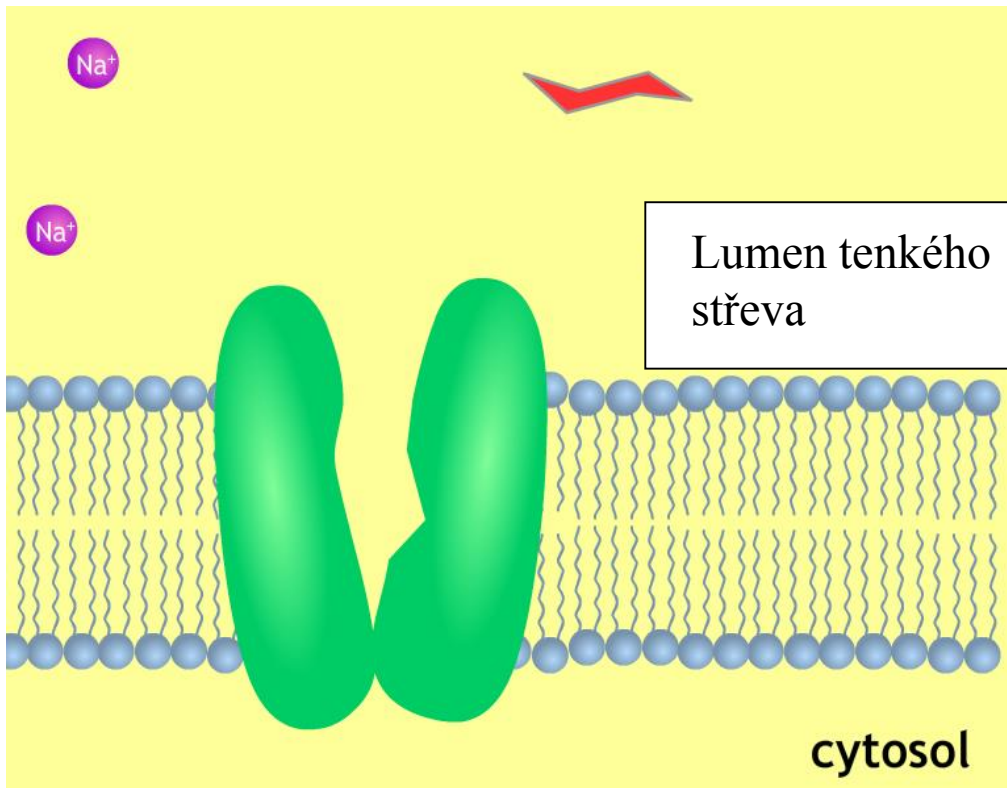
Transport glukosy do buněk střevní sliznice a ledviných tubulů (SGLT)

- Mechanismus: kotransport Glc se sodíkem
sekundární aktivní transport

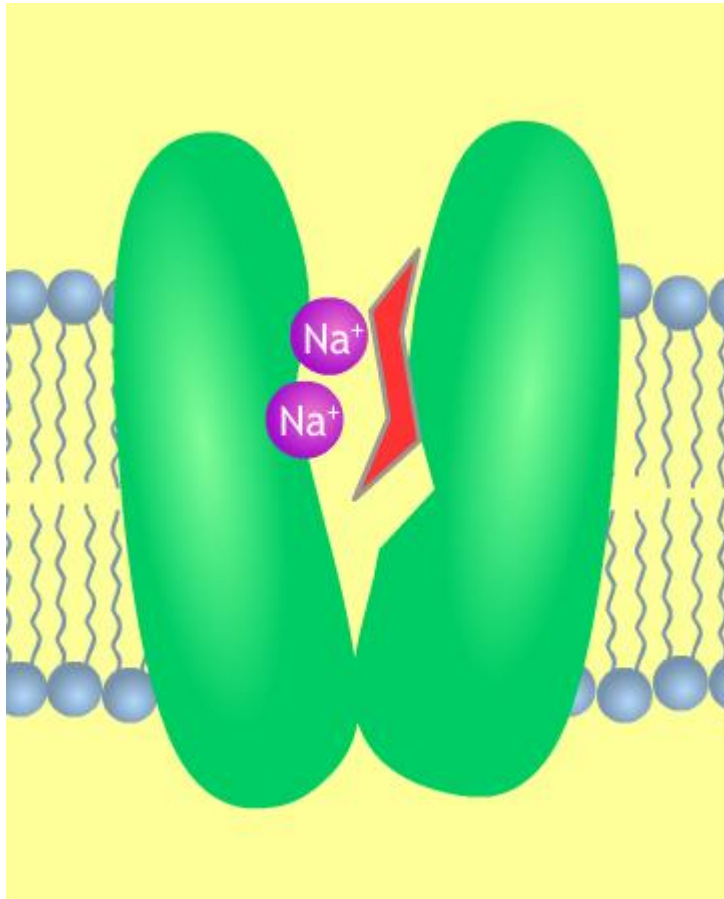
- na dvě specifická místa transportéru se navazuje glukosa a Na⁺
- jejich transport probíhá současně (bez spotřeby energie)
- Na⁺ je následně z buňky čerpán ATPasou (spotřeba ATP)
- glukosa je následně transportována z buňky pomocí GLUT2

Mechanismus kotransportu glukosy s Na^+

Membrána slizniční buňky tenkého střeva (enterocytu)

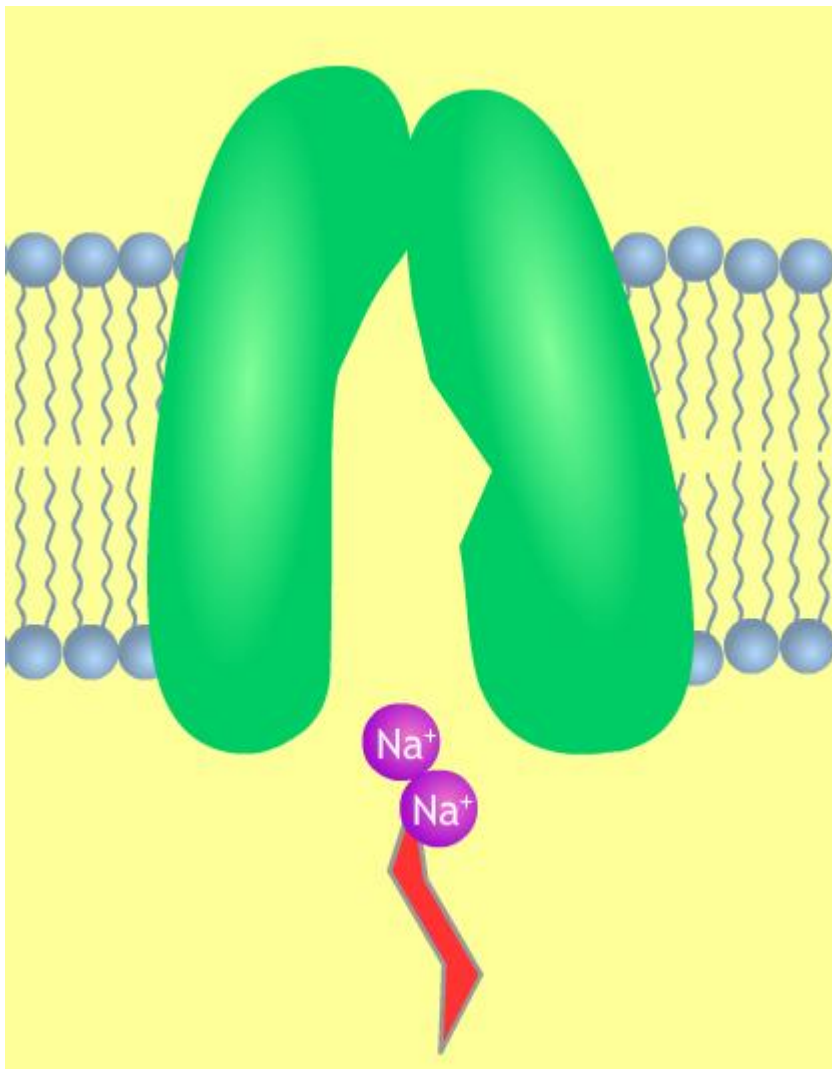
NOVÁK, Jan. *Biochemie I*. Brno: Muni, 2009, s. 79

Po navázání Na^+ i glukosy mění transportér konformaci a glukosa i Na^+ vstupují do buňky

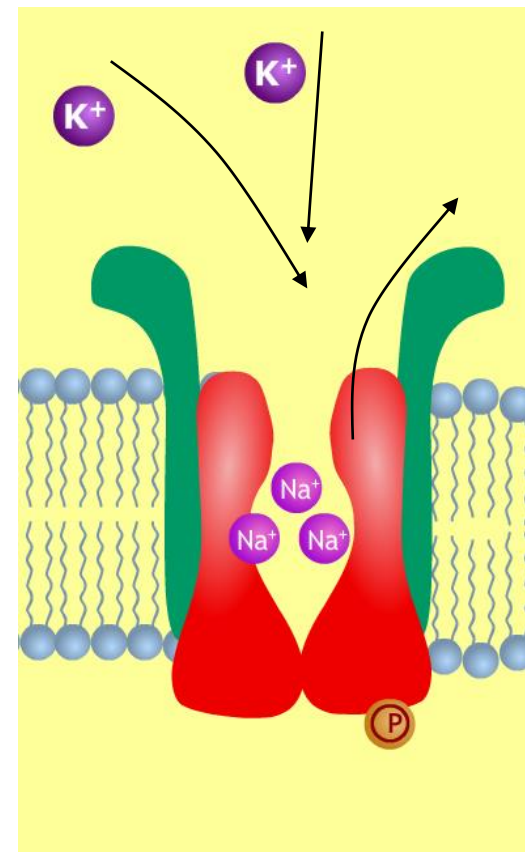
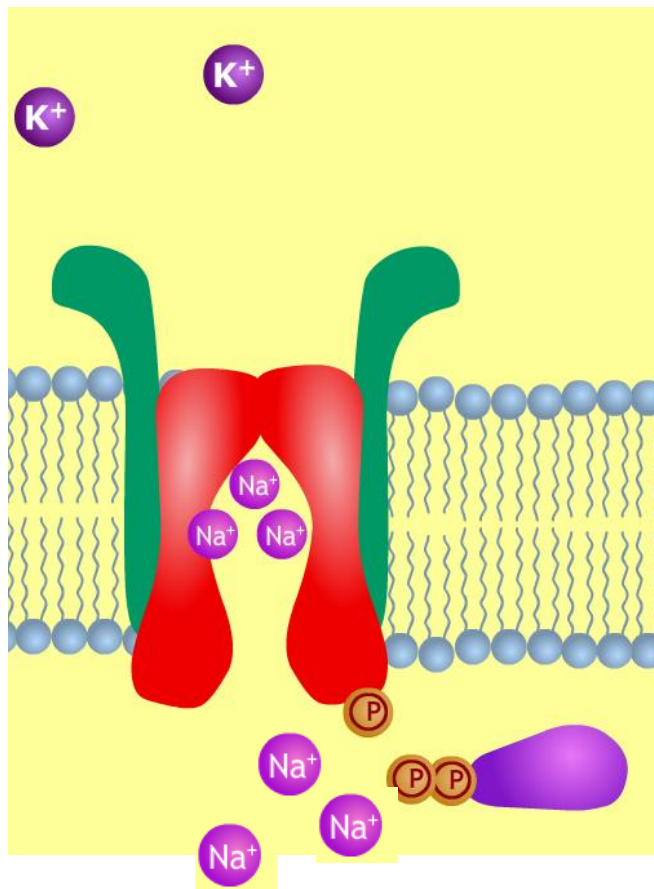
NOVÁK, Jan. *Biochemie I*. Brno: Muni, 2009, s. 79

Na⁺ i glukosa byly transportovány do buňky

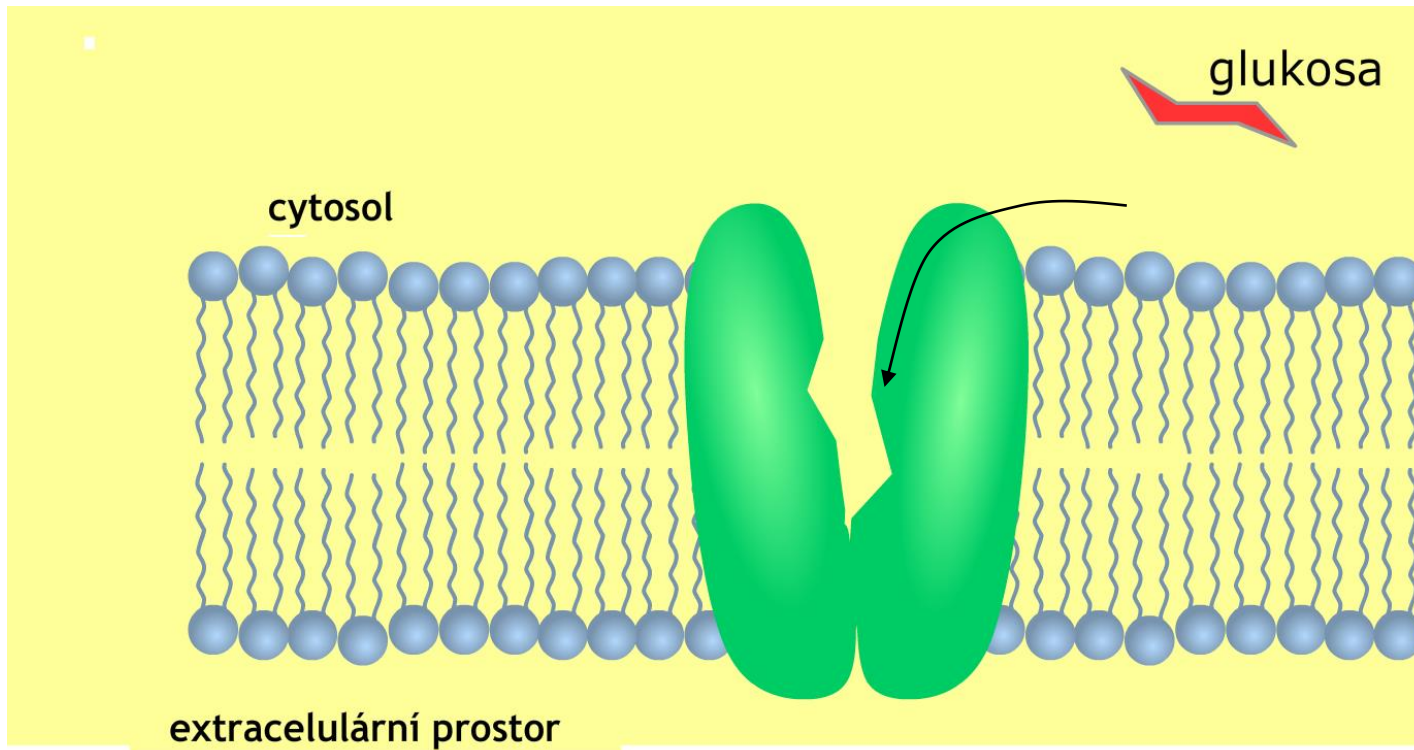
NOVÁK, Jan. *Biochemie I.* Brno: Muni, 2009, s. 79

Na opačném pólu buňky (serozní strana) je Na^+ pomocí Na^+/K^+ -ATPasy transportováno ven z buňky (aktivní transport)

NOVÁK, Jan. *Biochemie I*. Brno: Muni, 2009, s. 69

glukosa je na serozní straně enterocytu transportována z buňky ven pomocí GLUT-2 (pasivní transport)

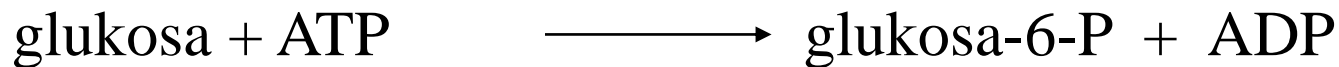

NOVÁK, Jan. *Biochemie I*. Brno: Muni, 2009, s. 79

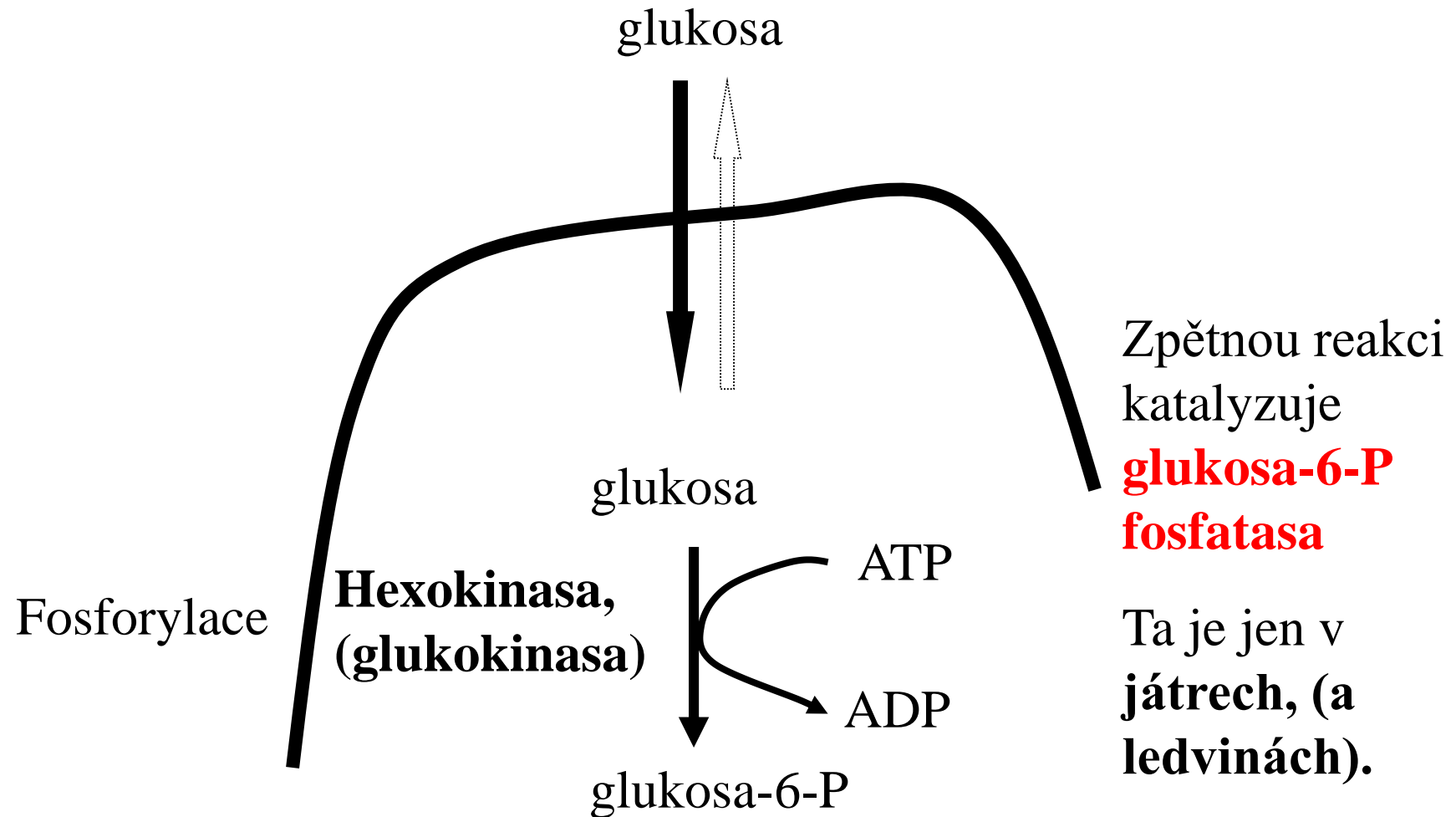
Metabolismus glukosy v buňkách

Tvorba glukosa-6-fosfátu po vstupu glukosy do buňky:

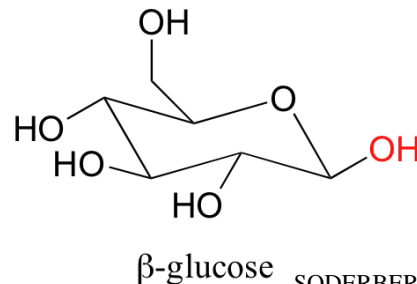
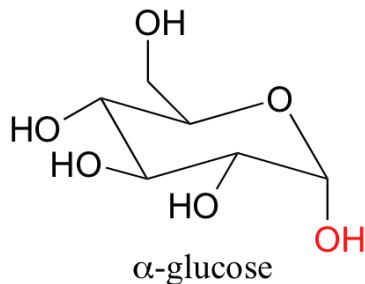
Enzymy hexokinasa nebo glukokinasa

Význam tvorby glukosa-6-P pro další metabolismus glukosy

Důsledek:

- Přeměna glukosy na Glc-6-P v buňce umožňuje další přísun glukosy po koncentračním spádu
- Jednou fosforylovaná glukosa již z buněk nemůže ven (past na glukosu)
- Pouze játra (a ledviny) mohou přeměnit Glc-6-P zpět na glukosu a tu vyslat zpět do krve

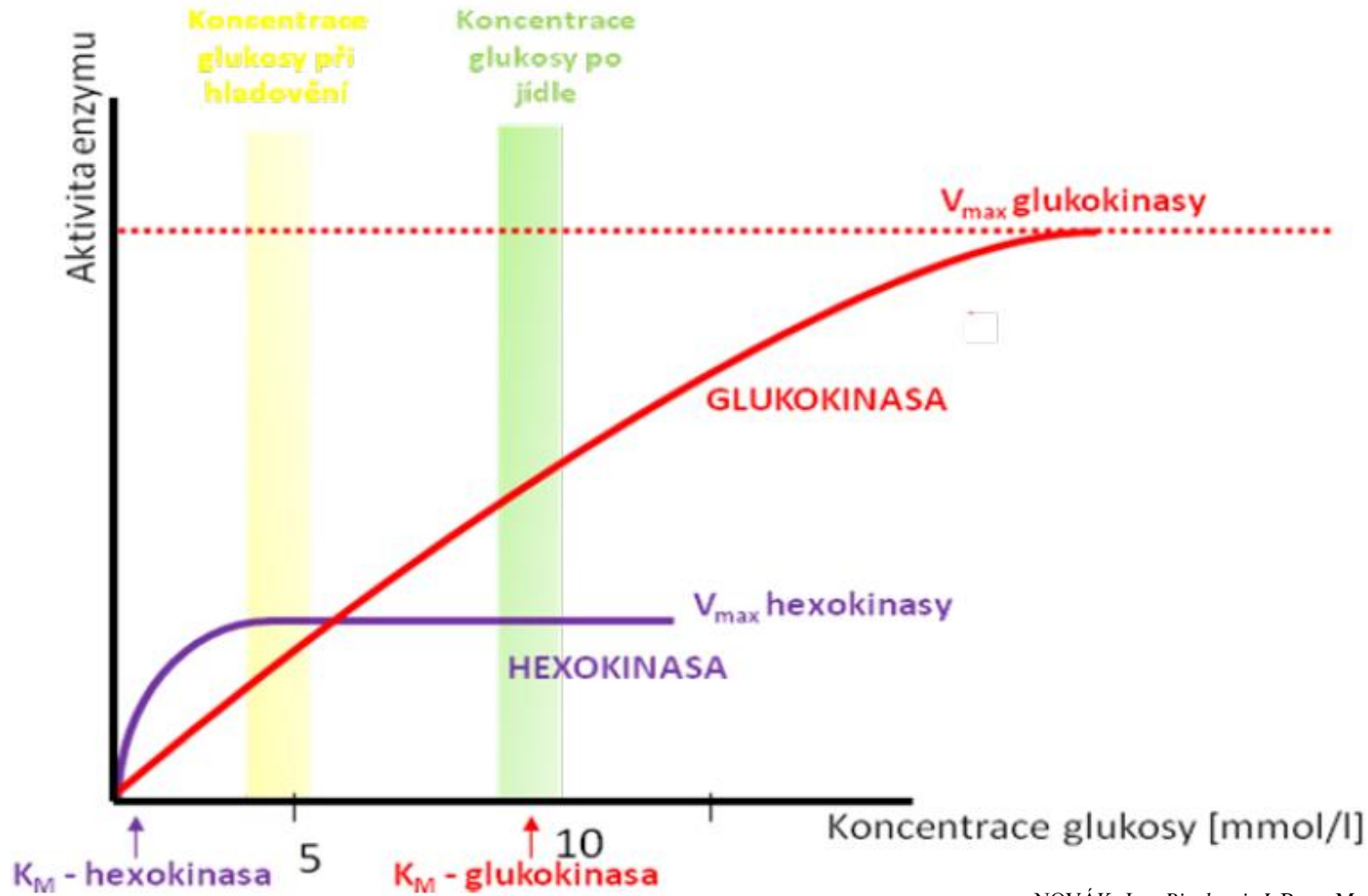
SODERBERG, Tim. *ChemWiki: The Dynamic Chemistry E-textbook*. Dostupné z: http://chemwiki.ucdavis.edu/Organic_Chemistry/Organic_Chemistry_With_a_Biological_Emphasis/Chapter__3%3A_Conformations_and_Stereochemistry/Section_3.2%3A_Conformations_of_cyclic_organic_molecules

GLUKOKINASA X HEXOKINASA

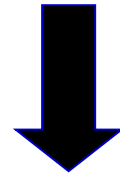
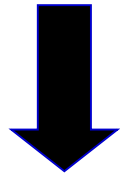
Charakteristika	Hexokinasa	Glukokinasa
Výskyt	mnoho tkání	játra, pankreas
Specifita	široká (hexosy)	úzká (glukosa)
Inhibice	glc-6-P	není inhibována
afinita ke glukose	vysoká	nízká
Indukovatelnost	není	insulinem
K_M (mmol/l)	0,1	10

NOVÁK, Jan. *Biochemie I*. Brno: Muni, 2009, s. 79

Koncentrace glukosy a rychlost fosforylace glukokinasou a hexokinasou

NOVÁK, Jan. *Biochemie I.* Brno: Muni, 2009, s. 81

- fosforylace **glukokinasou** v **játrech** probíhá při dostatečném přísunu glukosy do jater (po jídle)
- při nižších koncentracích působí hexokinasa

- fosforylace v buňkách jiných než jaterních (hexokinasa) probíhá, jen tehdy, má-li glukosa být metabolizována

Role glukokinasy v pankreatu

glukokináza v β - buňkách pankreatu je **senzorem hladiny glukosy v krvi**

Při zvýšené hladině glukosy v krvi, vstupuje glukosa do buněk pankreatu (GLUT2) a je fosforylována glukokinasou

Další **metabolismus glukosy zprostředkuje uvolnění insulinu z β -buněk**

Přeměny Glc-6P v buňce a jejich význam

Pochod	Význam
glykolýza	zisk energie, přeměna acetylCoA na mastné kyseliny
syntéza glykogenu	tvorba zásob glukosy
pentosový cyklus	zdroj pentos, zdroj NADPH
syntéza derivátů	syntéza glykoproteinů, proteoglykanů

Glykolýza

Glykos (cukr) lysis (štěpení)

- Význam: získání energie, tvorba dalších látek, zahrnuje i metabolismus galaktosy a fruktosy
- Probíhá prakticky ve všech buňkách
- Lokalizace: cytoplasma
- Vratné, enzymově katalyzované reakce
- Tři reakce jsou nevratné

Aerobní glykolýza

za přítomnosti kyslíku,
pyruvát se přeměňuje
na acetylCoA

Anaerobní glykolýza

při nedostatku kyslíku,
pyruvát se mění na
laktát

Schematický průběh glykolýzy

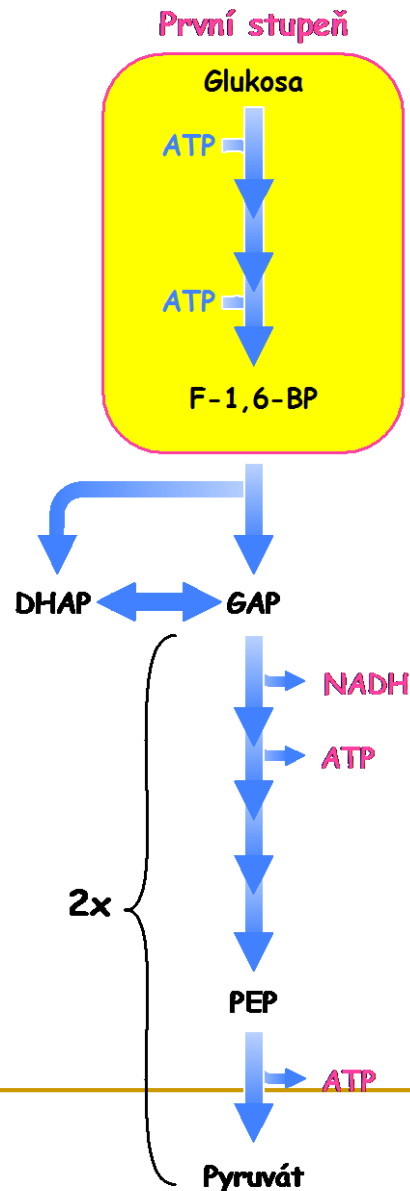
U eukaryot probíhá glykolýza ve třech stupních v cytoplasmě:

- Převedení glukosy na fruktosa-1,6-bisfosfát (F-1,6-bisP)
- Štěpení F-1,6-bisP na dvě triosy
- Tvorba ATP při oxidaci tříuhlíkatých sloučenin na pyruvát.

V prvním stupni probíhají fosforylace,

v druhém štěpení hexosy na dvě vzájemně převoditelné triosy

a v třetím, při oxidaci tříuhlíkatých fragmentů na pyruvát, se tvoří ATP.

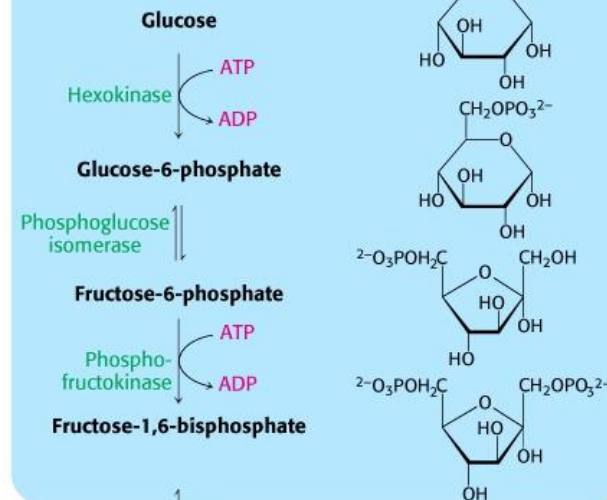

Glykolýza

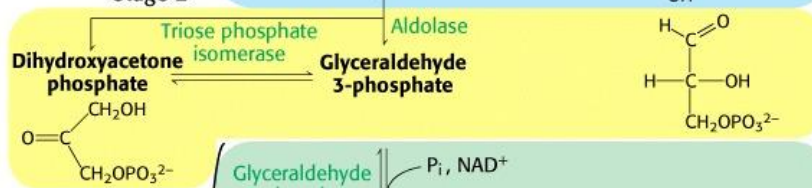
test

Struktury
Jména
Enzymy
Kofaktory

Stage 1

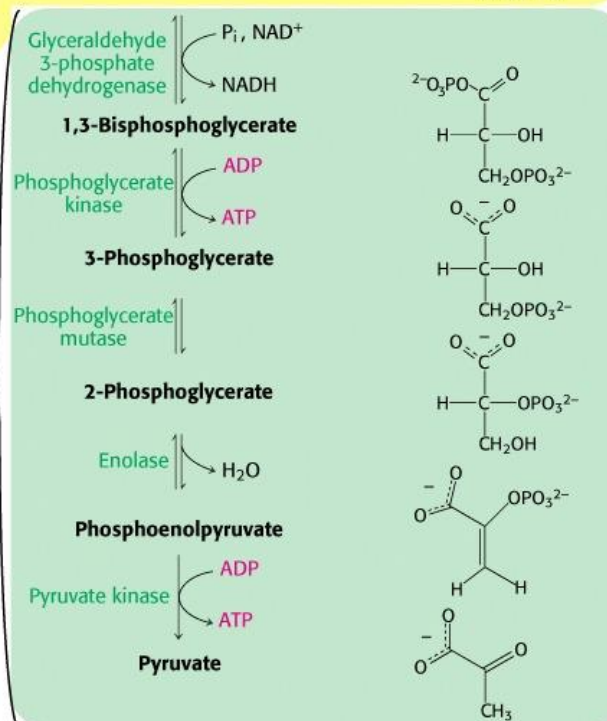

Stage 2

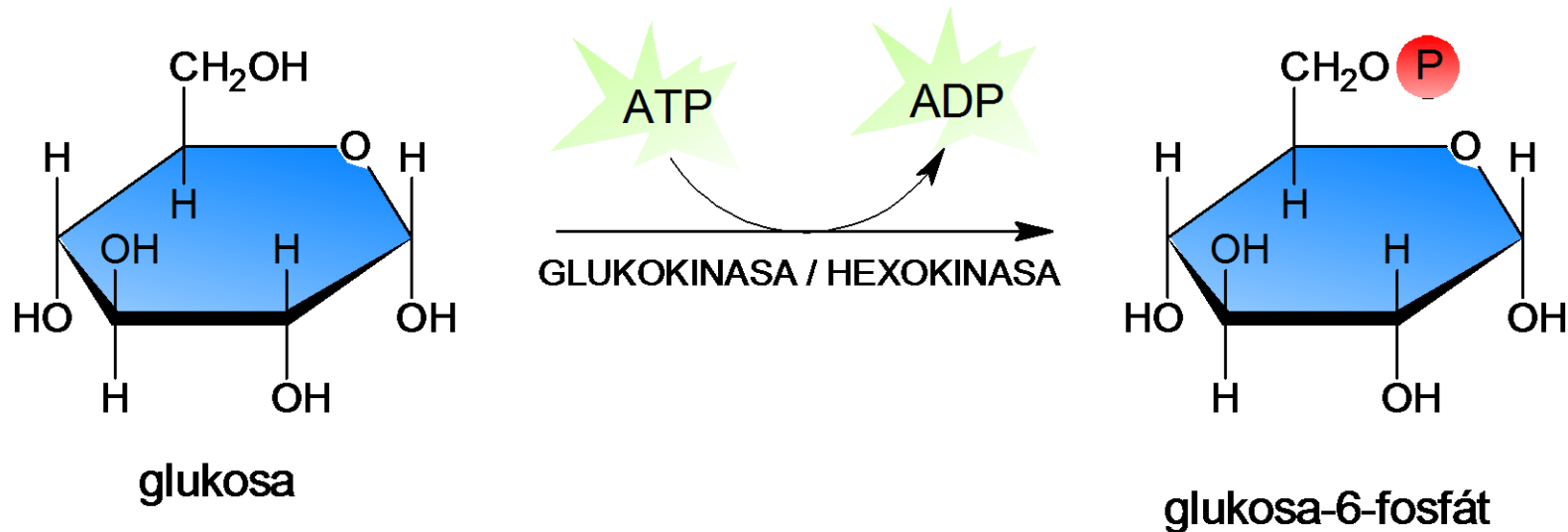
Stage 3

2 X

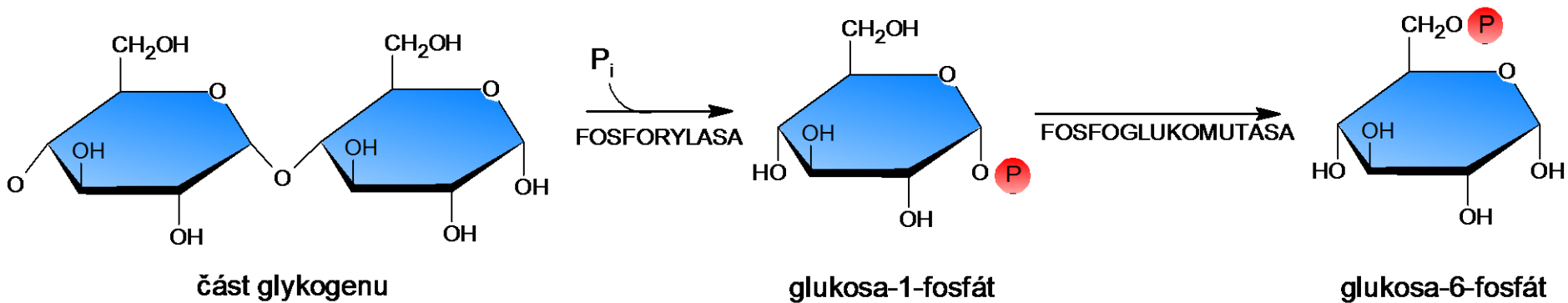
Reakce glykolýzy

1. Vznik Glc-6-P: fosforylací

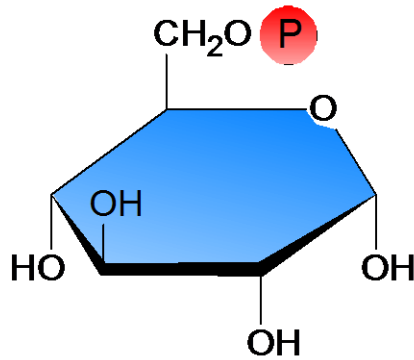

NOVÁK, Jan. *Biochemie I.* Brno: Muni, 2009, s. 82.

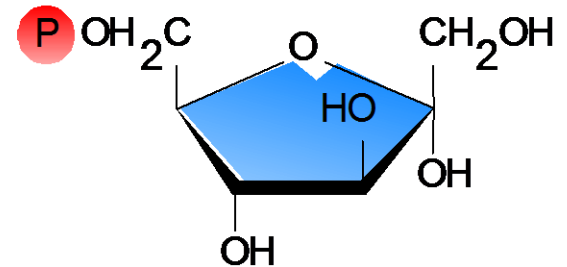
1. Vznik Glc-6-P: štěpením glykogenu (bez spotřeby ATP)

2. Izomerizace glukosa-6-P

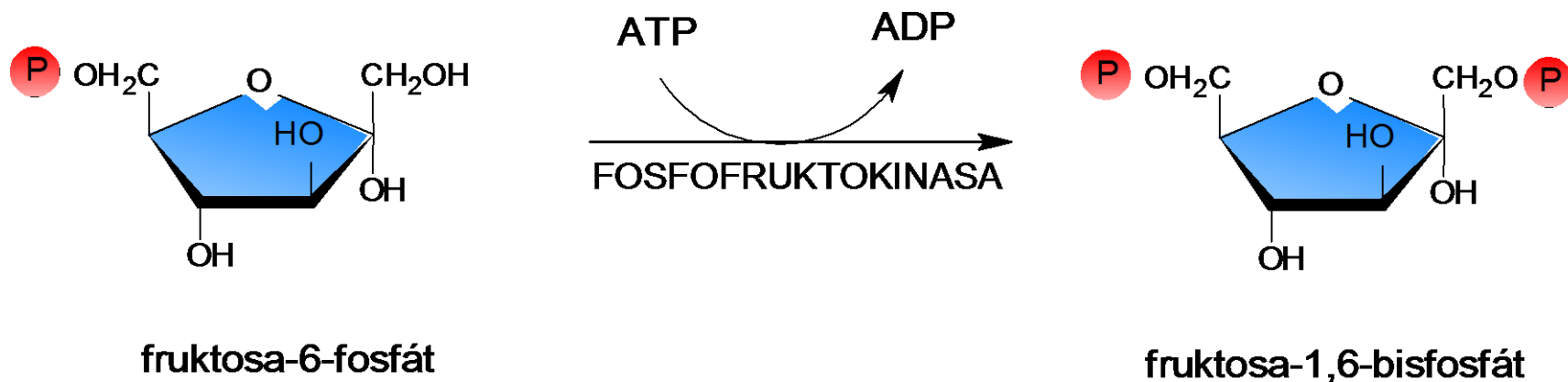

glukosa-6-fosfát

fruktosa-6-fosfát

3. Vznik fruktosa-1,6-bisfosfátu

Rychlost reakce je určující pro rychlost celé glykolýzy

Principy regulace fosfofruktokinasy

- **allosterická** inhibice ATP a citrátem
- **allosterická** aktivace AMP, ADP a v játrech fruktoso-2,6-bisfosfátem*

(*Fru-2,6-bisP vzniká pod hormonální kontrolou)

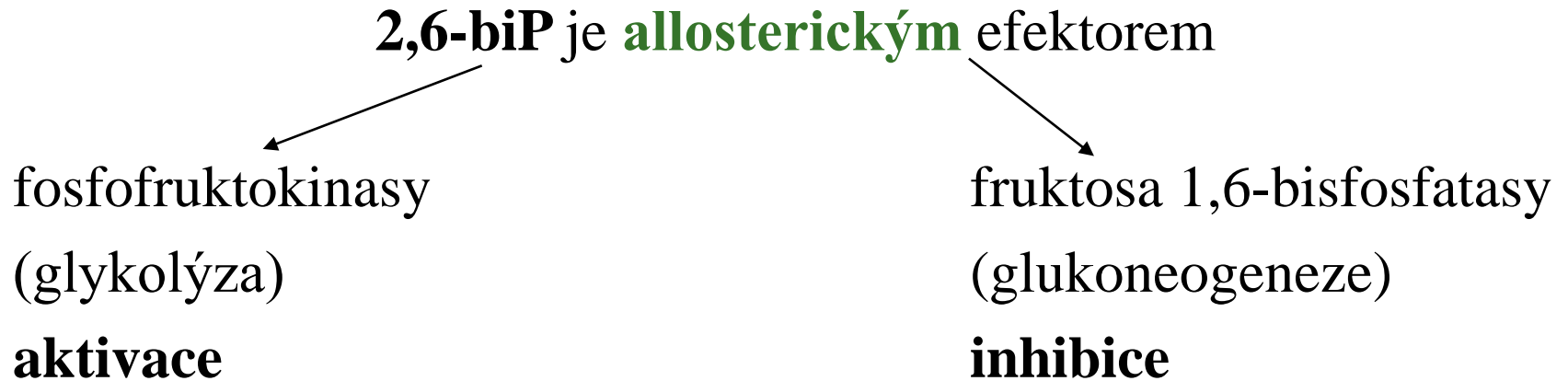
Co jsou to allosterické enzymy ?

Vlastnosti enzymů, které limitují rychlost reakce

- nejpomalejší enzym dráhy
- pracuje při $V_{\max}$ (jediná možnost, jak zvýšit rychlost reakce je přidat více enzymu – ne více substrátu). Rychlost reakce je nezávislá na $[S]$.
- reakce je ireversibilní (aby reakce proběhla v opačném směru, je třeba působení jiného enzymu). Ostatní enzymy dráhy mohou být reversibilní.

Regulační efekt fruktosa-2,6-biP při glykolýze a glukoneogenezi v játrech

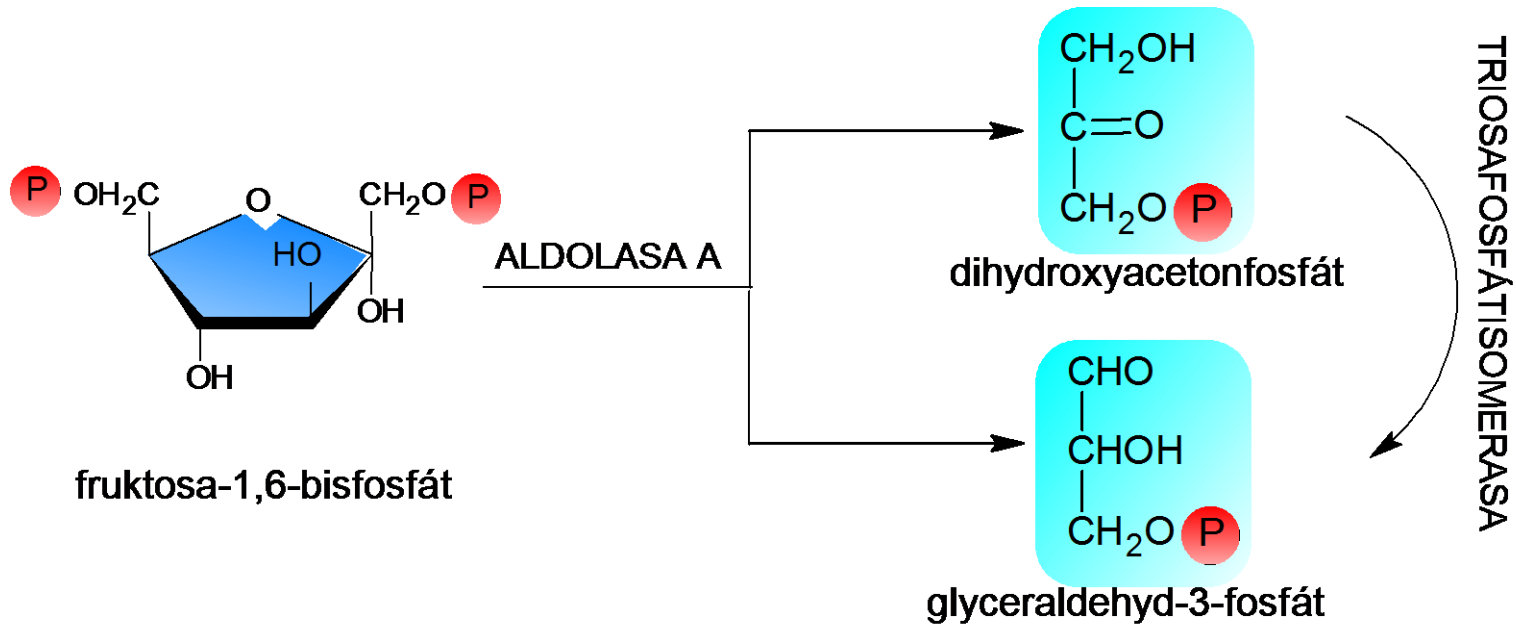

Tvorba fruktosa-2,6-biP

↑ stimulace fruktosa-6P

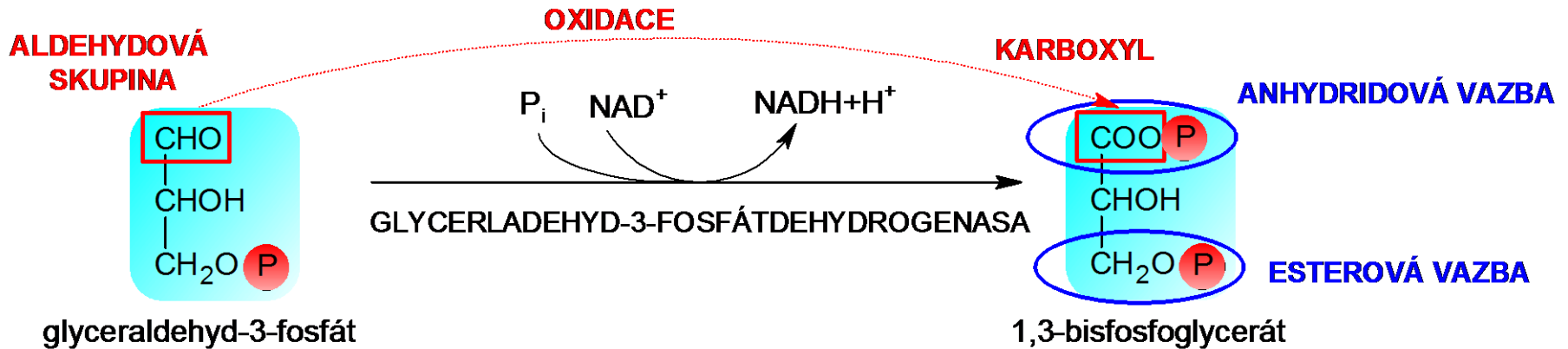
↓ inhibice glukagon

4. Vznik triosa-fosfátů

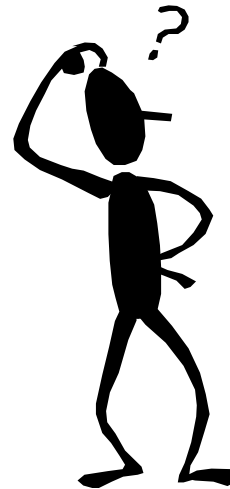

aldolasa (reakce je opakem aldolové kondenzace)

5. Oxidace a fosforylace glyceraldehyd-3-P

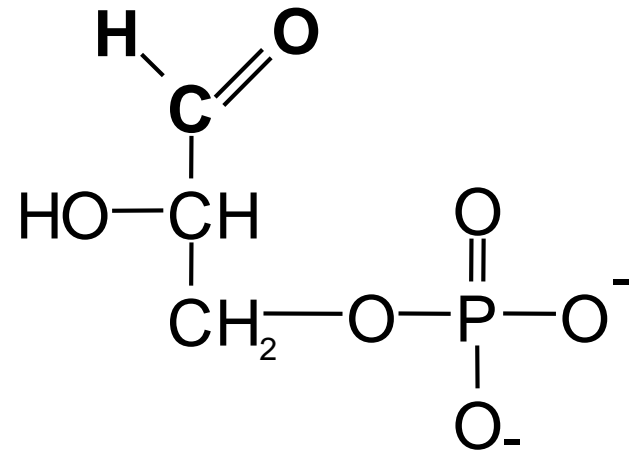

Všimněte si, že do reakce vstupuje P_i nikoliv ATP !!!!

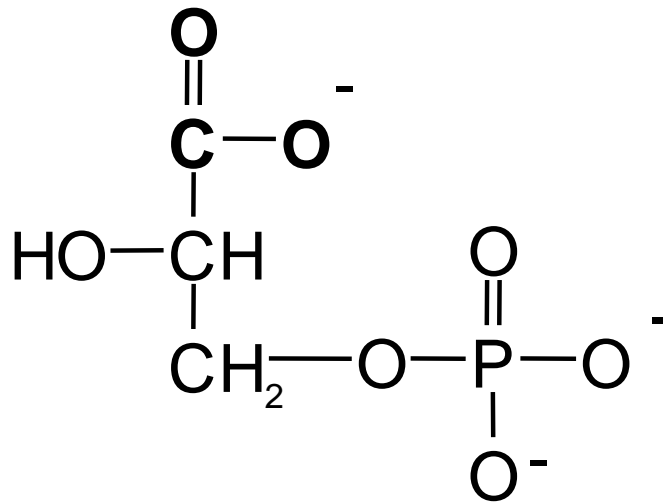

Srovnejte:

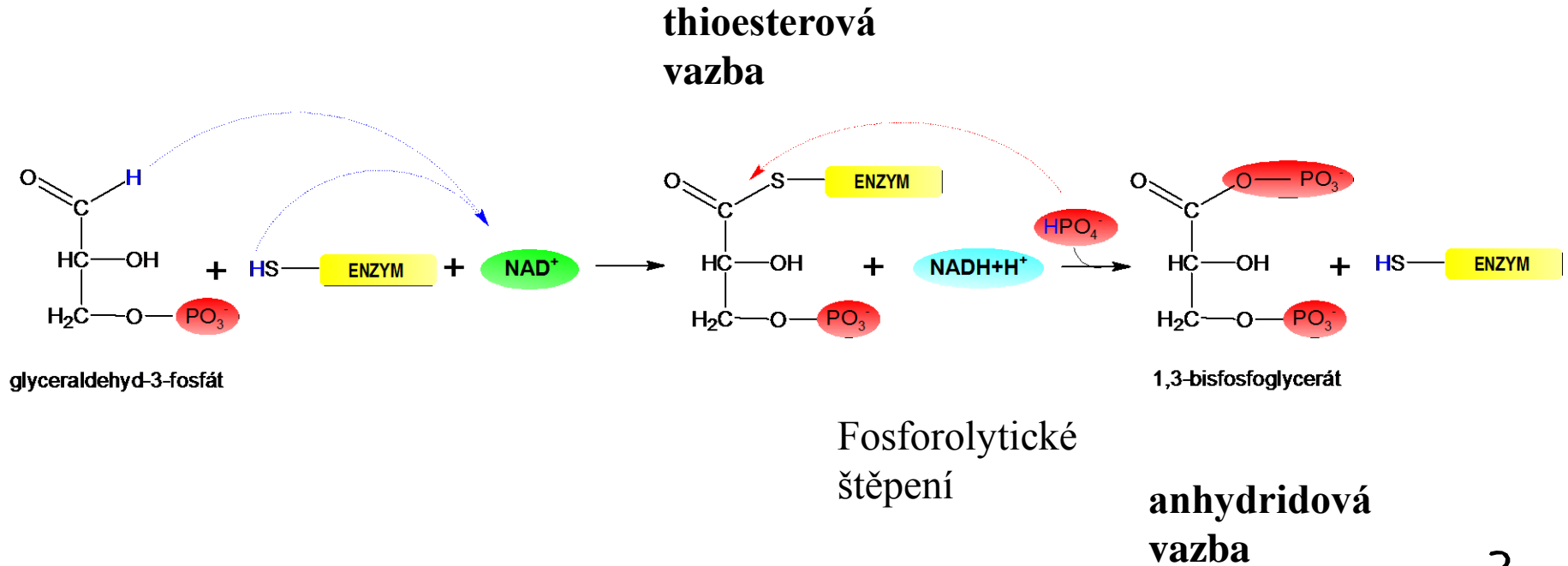
glyceraldehyd-3-fosfát

3-fosfoglycerát

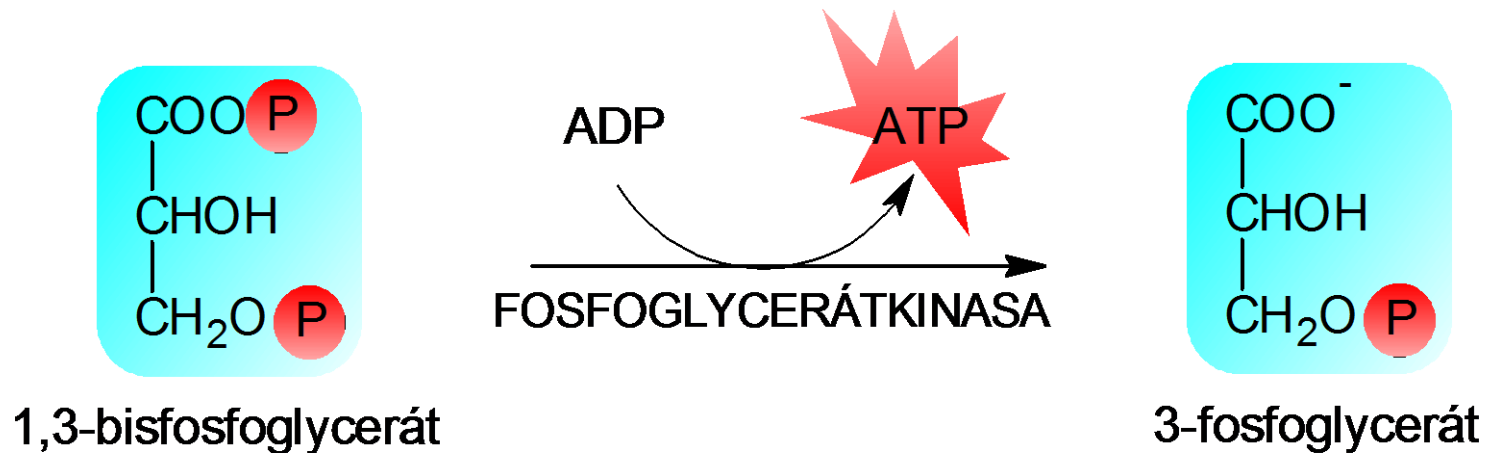
Mechanismus oxidace a fosforylace glycerinaldehyd-3-P

v reakci se spotřebovává NAD⁺, vzniká NADH

6. Tvorba 3-fosfoglycerátu a ATP

Tvorba ATP na principu substrátové fosforylace:

1,3 BPG je vysokoenergetická sloučenina (smíšený anhydrid), energie uvolňující se při přenosu PO_3^{2-} je využita k syntéze ATP

Vznik 2,3-bisfosfoglycerátu - vedlejší cesta v erythrocytech

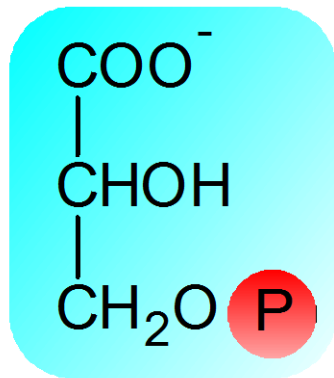

Vazba na Hb,
význam pro
uvolnění O₂

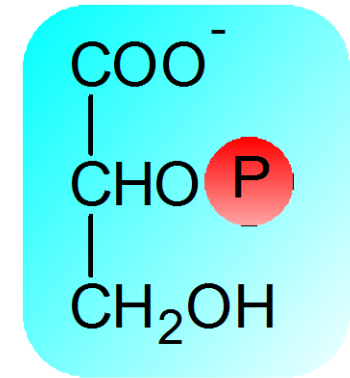
Při této reakci se na
rozdíl od glykolýzy
(viz. reakce 6)
nezíská ATP

7. Tvorba 2-fosfoglycerátu

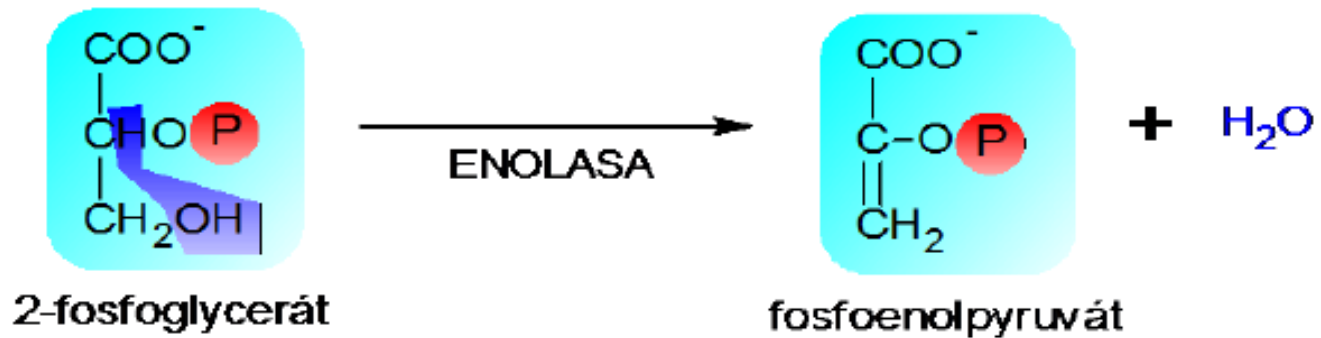

3-fosfoglycerát

2-fosfoglycerát

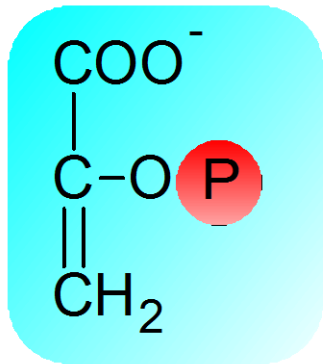
8. tvorba fosfoenolpyruvátu

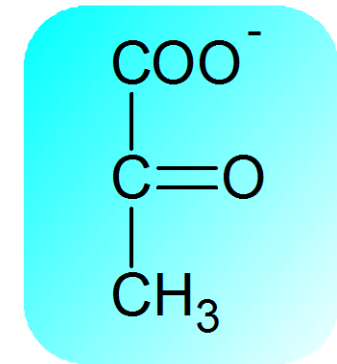
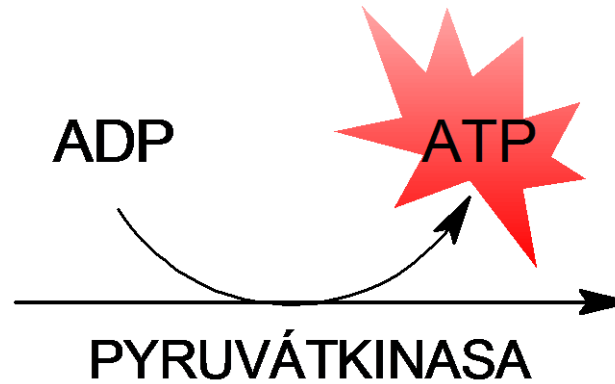
enolasa

(inhibice F⁻ - zástava glykolysy při odběru vzorku krve)

9. Vznik pyruvátu

fosfoenolpyruvát

pyruvát

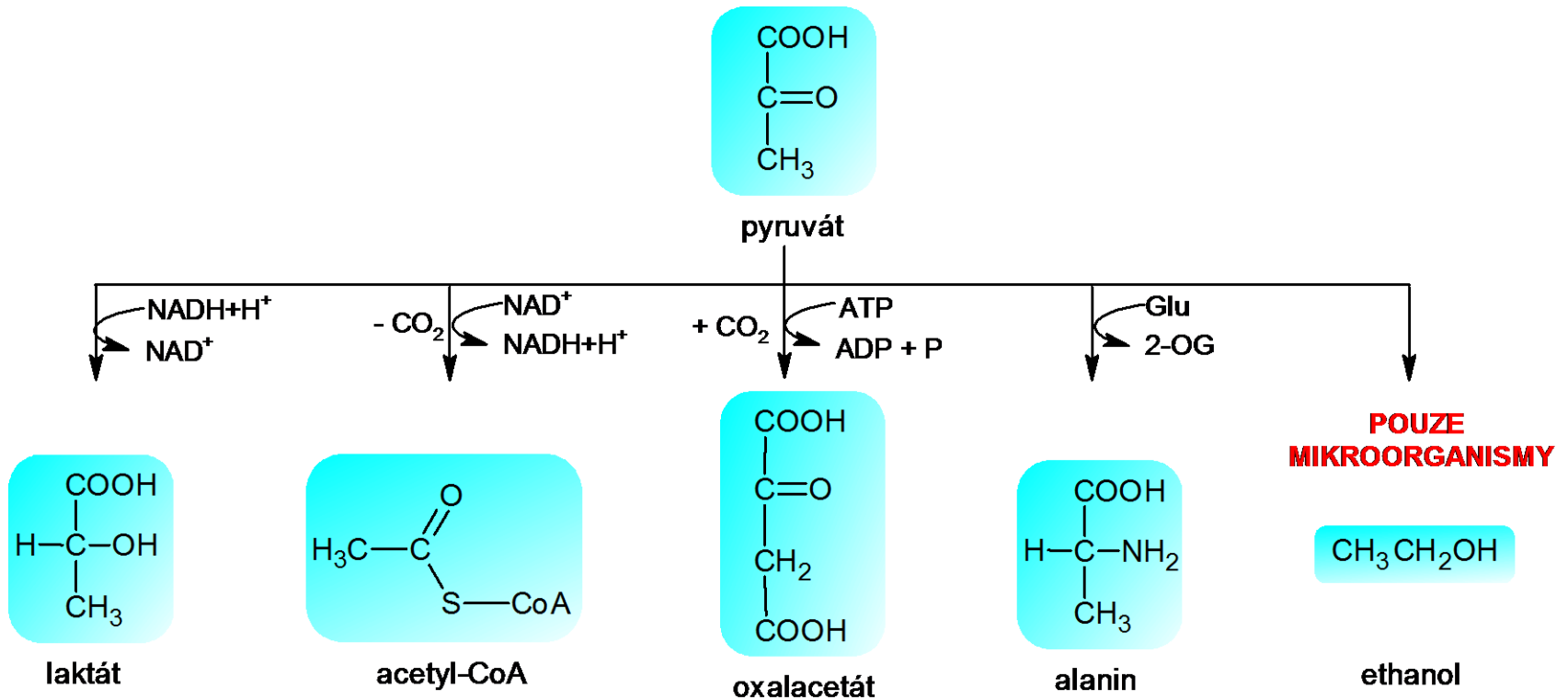
Pyruvátkinasa

aktivace fruktosa-1,6-bisP

hormonálně regulována
glukagonem (inaktivace)

(substrátová fosforylace)

Přeměny pyruvátu

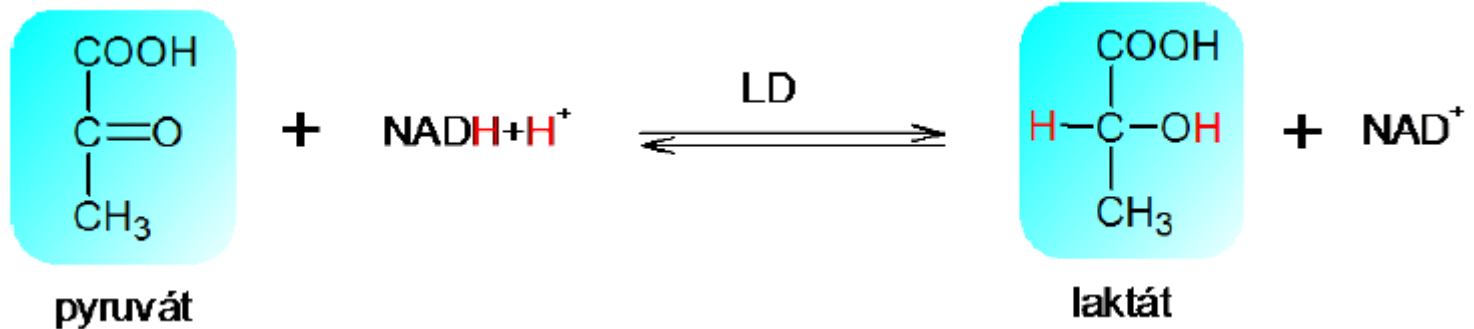
TEST/DOPLNIT
ENZYMŮ

NOVÁK, Jan. *Biochemie I.* Brno: Muni, 2009, s. 85.

Přeměny pyruvátu

- 1) Při **anaerobní glykolýze** je pyruvát redukován na **laktát**.⁵
- 2) Při **aerobní glykolýze** (za přístupu vzduchu) následuje **oxidativní dekarboxylace pyruvátu**, který se tak přeměňuje na **acetyl-CoA**.
- 3) **Karboxylací** pyruvátu (jedna z **anaplerotických reakcí citrátového cyklu**) za spotřeby energie vzniká **oxalacetát**, který může být využit v různých drahách (přeměna na aspartát, CC ad.)
- 4) Transaminací pyruvátu získáme **alanin** – reakce se účastní glutamátu (Glu) a vzniká při ní 2-oxoglutarát (2-OG).
- 5) Další možností odbourání pyruvátu je **alkoholové** mikroorganismy. V této reakci vzniká **ethanol**.

Tvorba laktátu - anaerobní glykolýza

Význam:

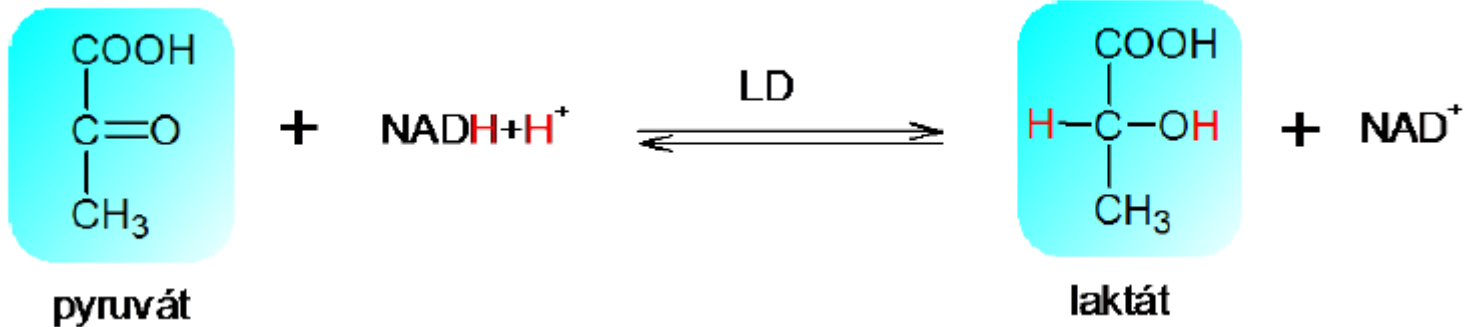
Regenerace NAD^+ spotřebovaného při tvorbě 2,3-bisP-glycerátu

není-li dostatek NAD^+ , nemohou další molekuly glukosy vstupovat do glykolýzy

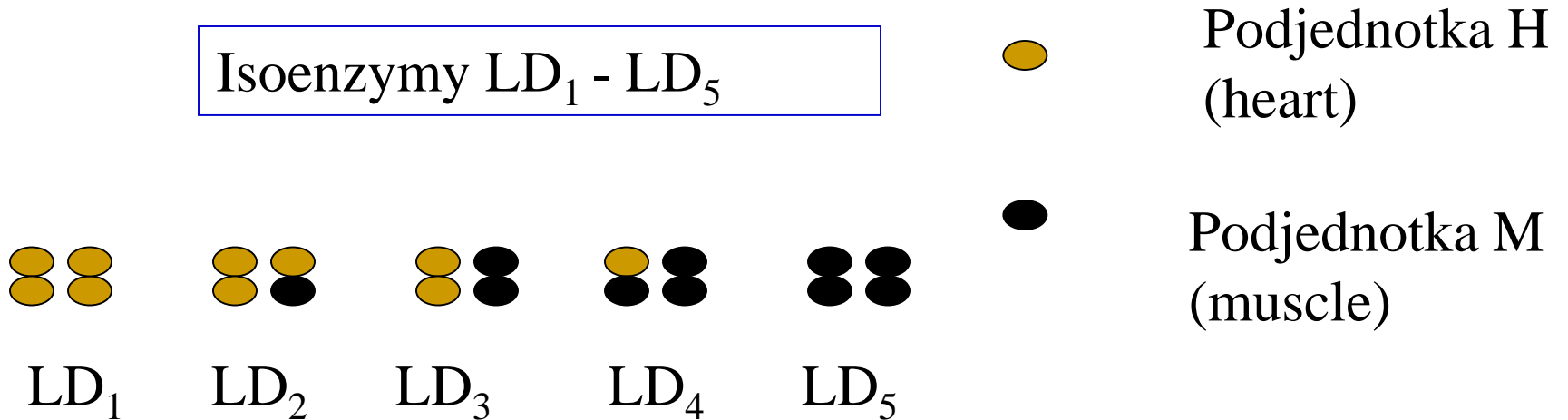
NOVÁK, Jan. *Biochemie I.* Brno: Muni, 2009, s. 86.

Laktátdehydrogenasa (LD)

Katalyzuje reakci v obou směrech

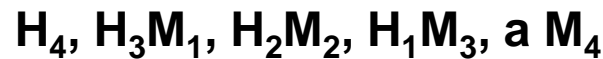
Isoenzymy LD₁ - LD₅

Isoenzymové formy laktátdehydrogenasy

Laktátdehydrogenasa katalyzuje vzájemný převod laktát – pyruvát.

- LDH je tetramer dvou typů 35 kD podjednotek.
- **H (heart)** typ převažuje v srdečním svalu a **M (muscle)** v kontraktilním svalstvu a játrech.
- Podjednotky asociují tak, že vytvářejí pět typů tetramerů:

- H_4 isoenzym má vyšší afinitu k substrátu než M_4 , který je allostericky inhibován vysokou hladinou pyruvátu.
  - H_4 oxiduje laktát na pyruvát, který využívá srdeční sval za aerobních podmínek. Srdeční sval je vždy aerobní!
  - M_4 funguje opačně – převádí pyruvát na laktát což je v souladu s glykolýzou za anaerobních podmínek. Ostatní isoenzymy mají vlastnosti mezi těmito dvěma krajními.
-

Tvorba laktátu

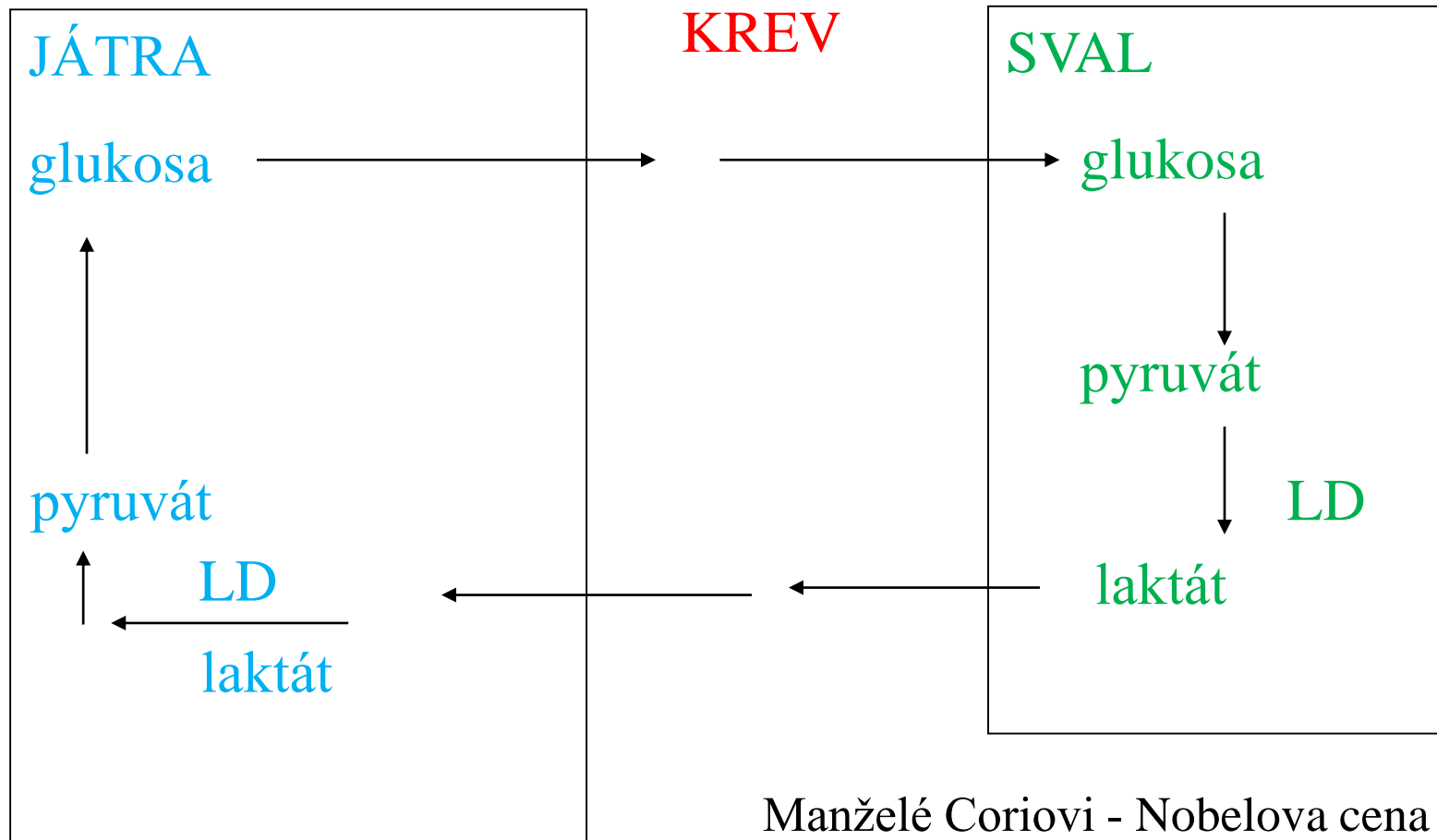
průměrně 1,3 mol/den (muž 70 kg)

- krátkodobě v intenzivně pracujícím svalu $\approx 14\%$
- v erythrocytech (nemají mitochondrie) $\approx 25\%$
- kůže $\approx 25\%$
- mozek $\approx 14\%$
- v buňkách střevní sliznice $\approx 8\%$

Koncentrace laktátu v krvi: ≈ 1 mmol/l

změny při intenzivní svalové práci (až 30 mmol/l)

Coriho cyklus – odstraňování laktátu ze tkání do jater a využití pro glukoneogenezi

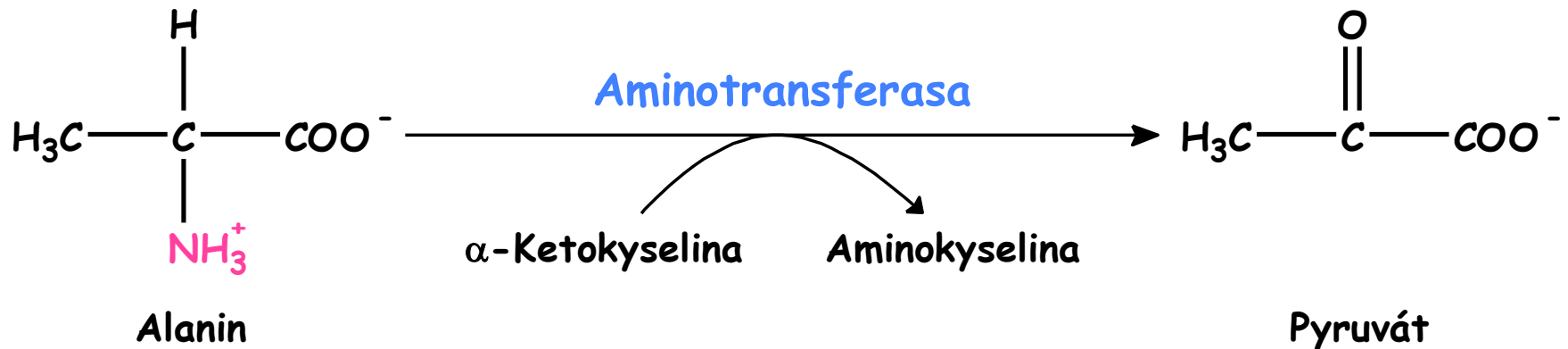

Coriho cyklus

- Laktát a alanin tvořící se v kontraktilním svalstvu jsou zdrojem energie pro jiné orgány.
  - Tvořící se pyruvát ve svalech při intenzivním cvičení se nestačí odbourat aerobně a pokračování glykolýzy závisí na dostupnosti NAD^+ . Tvoří se laktát.
  - Laktát je transportován krví do jater a zde je resyntetizována glukoneogenezí glukosa, která putuje do svalů.
  - Alanin je druhým zdrojem uhlíku pro syntézu glukosy. Ve svalech je tvořen transaminací z pyruvátu, v játrech probíhá opačný proces. Alanin tak pomáhá udržovat rovnováhu dusíku v organismu.
  - Erythrocyty postrádají mitochondrie a proto nemohou oxidovat kompletně glukosu.
-

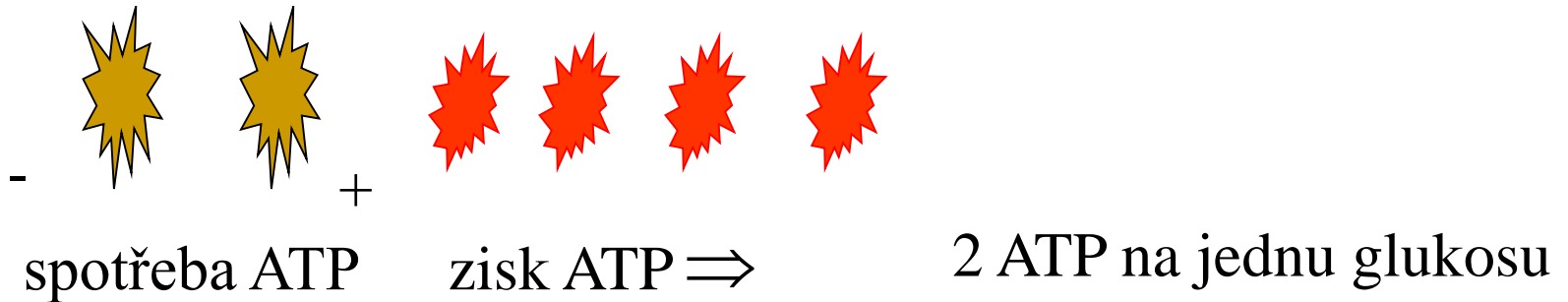
Aminotransferasová reakce alanin – pyruvát

Koenzymem je pyridoxal-5-fosfát (PALP).

Energetický zisk glykolýzy

1. přímý zisk ATP-substrátovou fosforylací

Tento zisk platí pro aerobní i anaerobní děj.

U anaerobní glykolýzy je jediným ziskem ATP.

2. další zisk ATP při aerobní glykolýze:

- reoxidace NADH z reakce 5 (glyceraldehyd-P → 1,3-bisP-glycerát) :
přenos pomocí „člunků“ do dýchacího řetězce - zisk 2x 2-3 ATP

- přeměna pyruvátu na acetylCoA (2 NADH) 2x3 ATP

- přeměna acetylCoA v citrátovém cyklu 2x12 ATP

Celková bilance aerobní glykolýzy

Aerobní glykolýza po pyruvát:

Reakce	Zisk ATP
glukosa $\rightarrow$ 2 pyruvát (substrátová f.)	2
2 NADH $\rightarrow$ 2NAD ⁺	4-6*

* záleží na typu člunku (viz přednáška Resp.řetězec)

Další přeměny pyruvátu:

Reakce	Zisk ATP
2 pyruvát $\rightarrow$ 2 acetylCoA + 2 NADH	6*
2 acetyl CoA $\rightarrow$ 2 CO ₂ + 6 NADH + 2 FADH ₂	2x 12
Celkový maximální zisk glykolýzy	36-38 ATP

* (2x NADH do resp.ř.)

Bilance anaerobní glykolýzy

Anaerobní glykolýza po pyruvát:

Reakce	Zisk ATP
glukosa $\rightarrow$ 2 x pyruvát (substrátová f.)	2
2 NADH $\rightarrow$ 2NAD ⁺	0

Tvorba a spotřeba NADH při **anaerobní glykolýze**

Reakce	Zisk/ ztráta NADH
2 glyceraldehyd-P $\rightarrow$ 2 1,3-bisP-glycerát	+2
2 pyruvát $\rightarrow$ 2 laktát	- 2
celkem	0

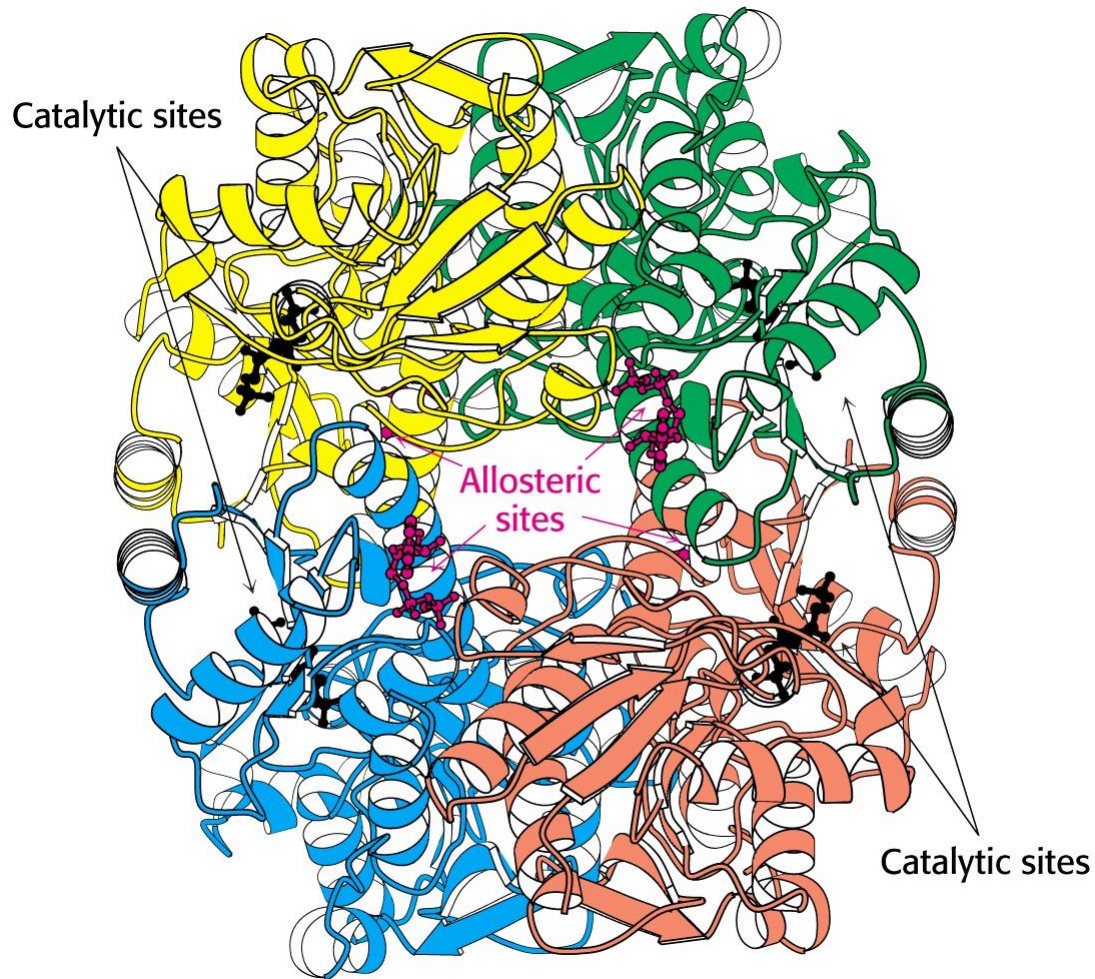
- **Při anaerobní glykolýze je čistý výtěžek energie 2 ATP ze substrátové fosforylace**
- je to jen malý podíl z energie uchované v molekule glukosy
- má však význam při dějích, **kdy**
  - přísun kyslíku je omezen
  - tkáň nemá k dispozici mitochondrie (ercs, leukocyty, ..)
  - je třeba, aby laktát se ušetřil pro glukoneogenezi

Kontrolní mechanismy glykolýzy

- Kontrola glykolýzy je důležitá z těchto dvou důvodů:
  1. Tvoří se ATP rozkladem glukosy na pyruvát
  2. Tvoří se stavební jednotky k syntéze, např. mastných kyselin.
- V metabolických drahách jsou vhodným místem kontroly enzymy katalyzující prakticky ireversibilní reakce.
- Glykolýza:
  - hexokinasa
  - fosfofruktokinasa
  - pyruvátkinasa

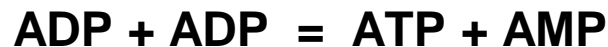
Fosfofruktokinasa – klíčový enzym regulace savčí glykolýzy

Jaterní enzym je 340 kDa homotetramer obsahující katalytická a allosterická místa.

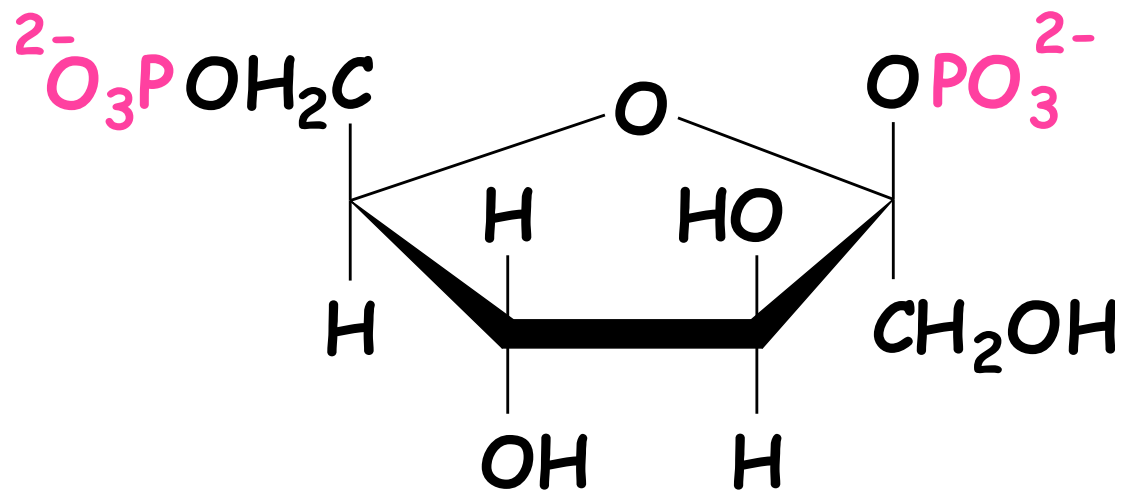

Inhibice a aktivace fosfofruktokinasy

- ATP je allosterický inhibitor; AMP ruší inhibiční účinek ATP. Aktivita enzymu roste, když poměr ATP / AMP klesá.
- Proč AMP a ne ADP ? Při rychlém úbytku ATP se vznikající ADP rychle přeměňuje adenylátkinasou.

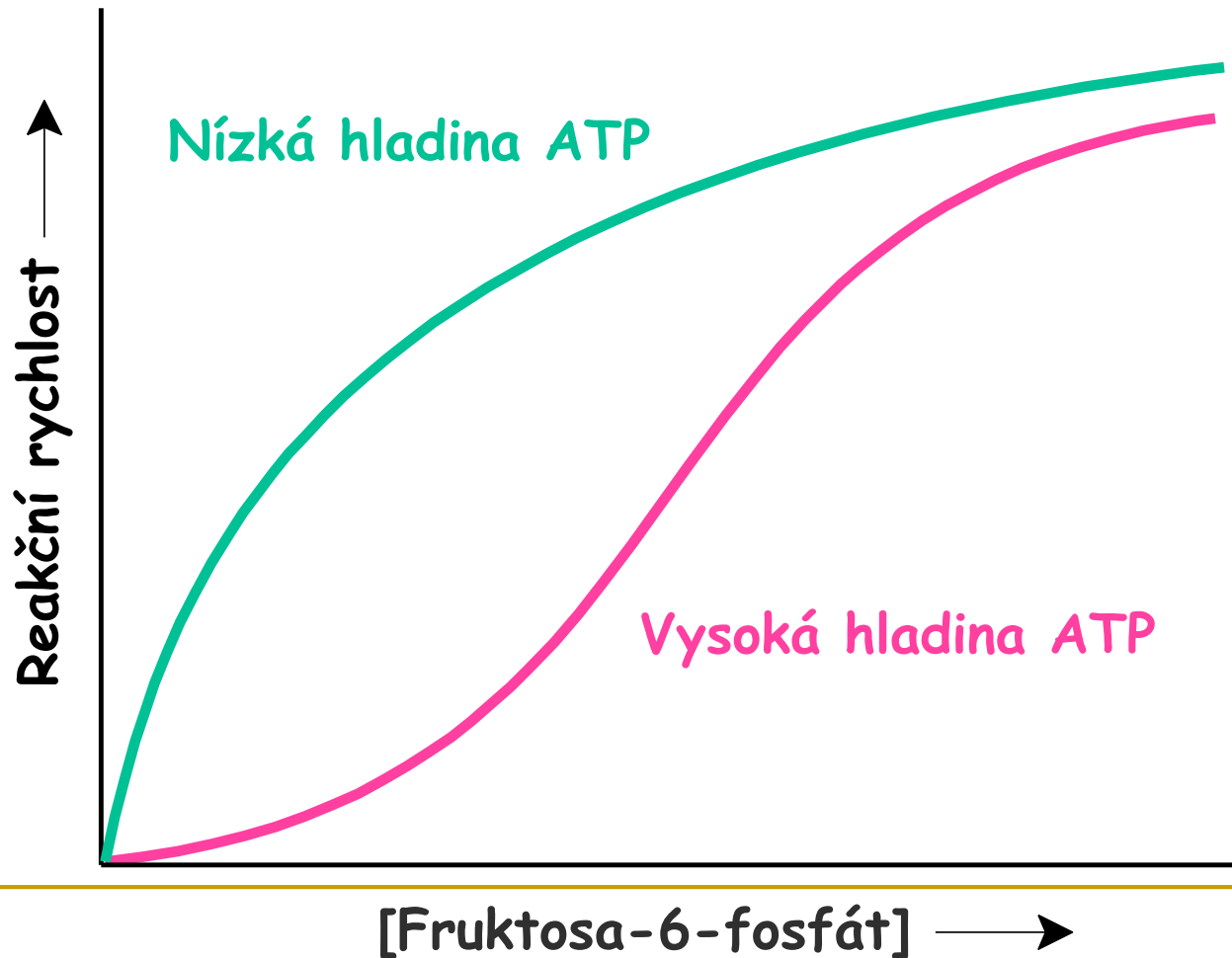

- Malé změny v koncentraci ATP vedou k velkým změnám koncentrace AMP a tím ke zvýšení citlivosti regulace fosfofruktokinasy.
- Fosfofruktokinasa je také inhibována snížením pH. Je to prevence tvorby nadbytku laktátu.
- Fosfofruktokinasa je inhibována citrátem. Nadbytek citrátu je znamením nadbytku biosyntetických prekurzorů. Není nutné odbourávat další glukosu.
- Aktivátorem fosfofruktokinasy je **fruktosa-2,6-bisfosfát** (F-2,6-bP). Aktivuje enzym tím, že zvyšuje jeho afinitu pro substrát.
F-2,6-bP je allosterický aktivátor, který posouvá tetramerní enzym ze stavu T do stavu R.

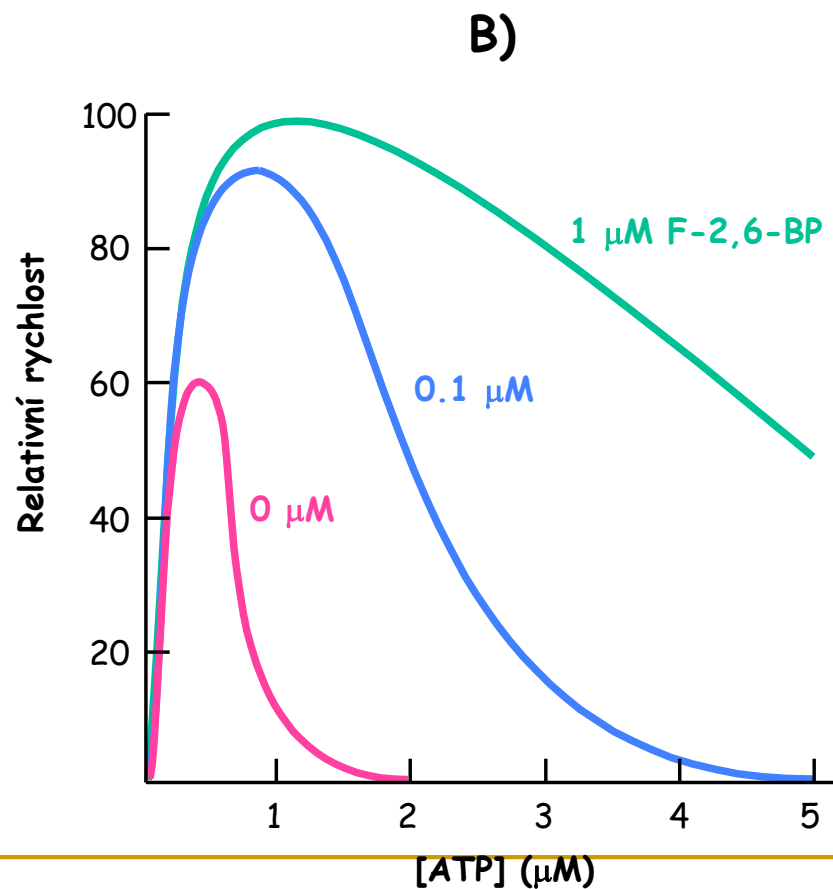
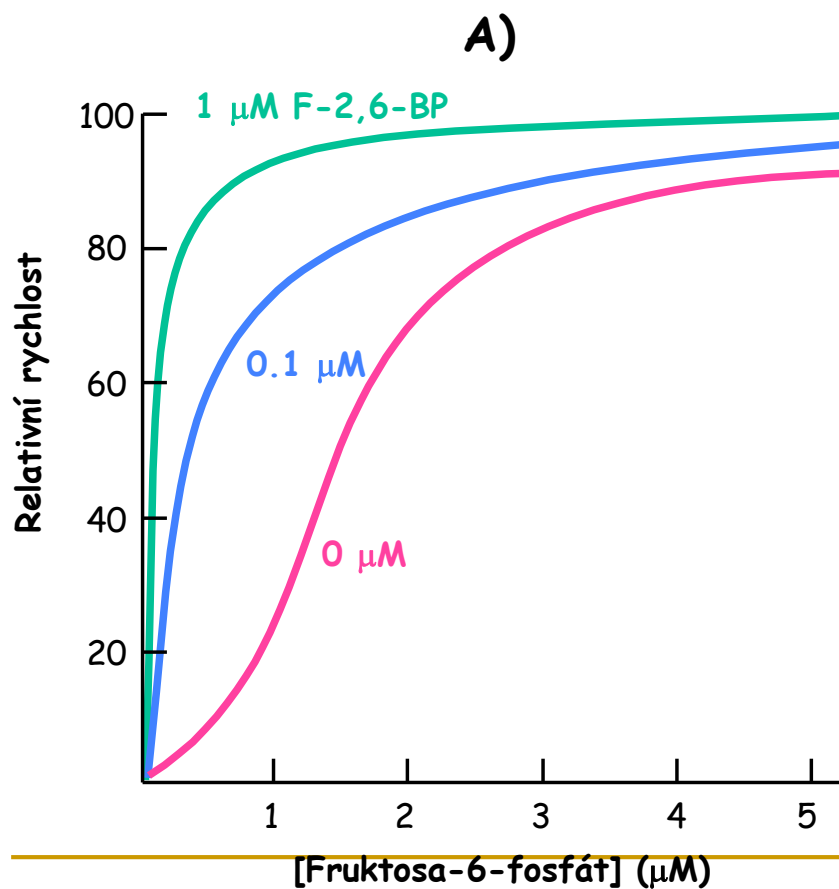
Fruktosa-2,6-bisfosfát
(F-2,6-BP)

Allosterická inhibice fosfofruktokinasy ATP

A) Aktivace fosfofruktokinasy fruktosa-2,6-bisfosfátem

B) ATP jako substrát, nadbytek inhibuje, přidání F-2,6-bP ruší inhibiční účinek ATP

Kontrola hladiny F-2,6-BP

- Fruktosa-2,6-bisfosfát se tvoří za katalýzy fosfofruktokinasou 2 (PFK2) a je hydrolyzována fruktosabisfosfátasou 2 (FBPasa2), což je bifunkční enzym. Existuje v pěti isoenzymových formách. Forma L převažuje v játrech a forma M ve svalech. Forma L se podílí na udržování homeostázy krevní glukosy.
- **Při vysoké hladině glukosy** v krvi (insulin) se současně zvyšuje hladina fruktosa-6-fosfátu v játrech, což vede ke zvýšené tvorbě F-2,6-BP a tím ke zvýšení aktivity fosfofruktokinasy.
- Jaké kontrolní mechanismy fungují v játrech ve vztahu PFK2 a FBPasy2 ?
- Aktivity PFK2 a FBPasy2 jsou recipročně kontrolovány fosforylací Ser zbytku.
- **Při nízké hladině glukosy** (signalizuje glukagon přes proteinkinasovou kaskádu s cAMP) dojde k fosforylaci bifunkčního enzymu proteinkinasou A, což má za následek aktivaci FBPasy2 a inhibici PFK2. Snižuje se hladina F-2,6-BP a zpomaluje se glykolýza.
- **Při vysoké hladině glukosy**, ztrácí bifunkční enzym fosfát, aktivuje se PFK2 a inhibuje FBPasa2, zvyšuje se hladina fruktosa-2,6-bisfosfátu a zrychluje glykolýza.

Úloha hexokinasy při regulaci glykolýzy

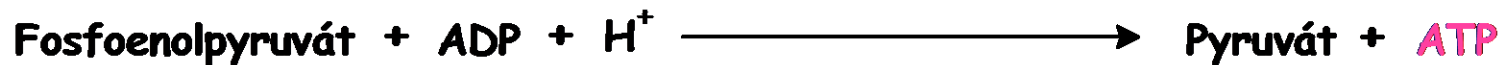
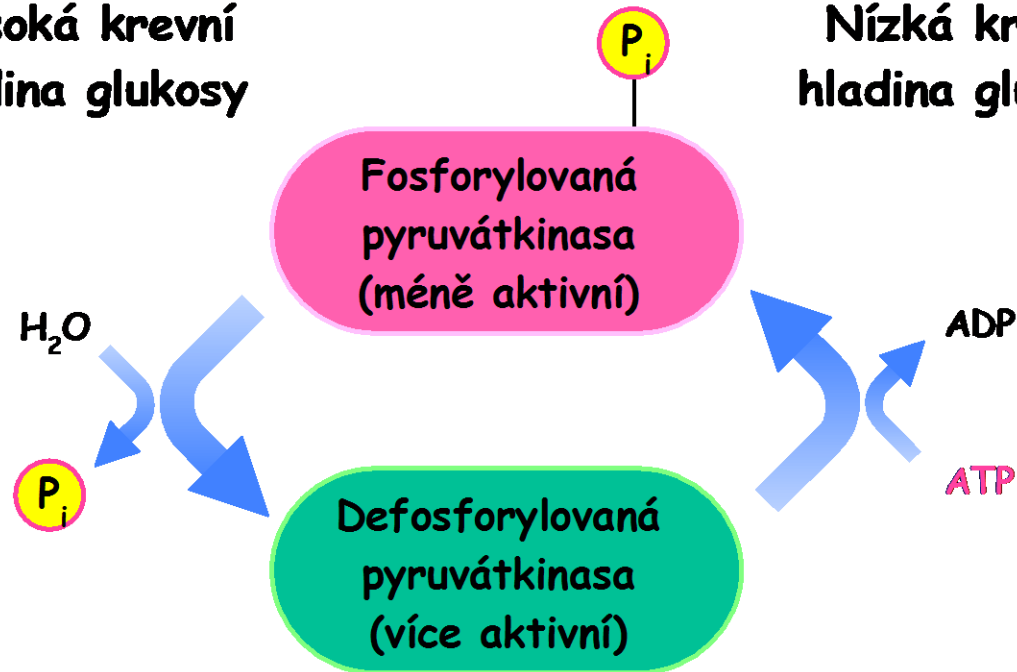
- Hexokinasa je inhibována produktem – glukosa-6-fosfátem.
- Inhibice fosfofruktokinasy vede také k inhibici hexokinasy.
- Když je fosfofruktokinasa inaktivní, roste hladina fruktosa-6-fosfátu a tím i glukosa-6-fosfátu.
- V játrech je glukokinasa, která fosforyluje glukosu při vysokých koncentracích (glukokinasa je 60 x méně afinní ke glukose). Proto je rolí glukokinasy spíše fosforylovat glukosu pro tvorbu glykogenu a mastných kyselin.
- Dalším důvodem proč je klíčovým enzymem regulace glykolýzy fosfofruktokinasa a ne hexokinasa je, že glukosa-6-fosfát není pouze meziproduktem glykolýzy. Může přecházet na glykogen nebo se katabolizovat v pentosafosfátové dráze.

Úloha pyruvátkinasy při regulaci glykolýzy.

Regulace pyruvátkinasy a regulace prostřednictvím F-2,6-BP brání při nízké hladině spotřebu glukosy játry ve prospěch mozku.

Vysoká krevní
hladina glukosy

Nízká krevní
hladina glukosy

Fruktosa-1,6-bisfosfát

+

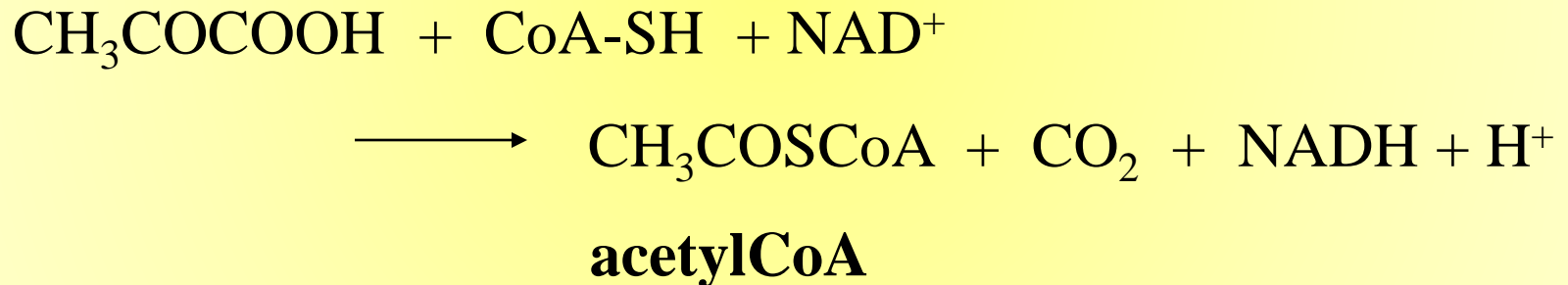
-
ATP
Alanin

Oxidační dekarboxylace pyruvátu

- pyruvátdehydrogenasový komplex
- přeměna pyruvátu na acetylCoA

matrix
mitochondrie

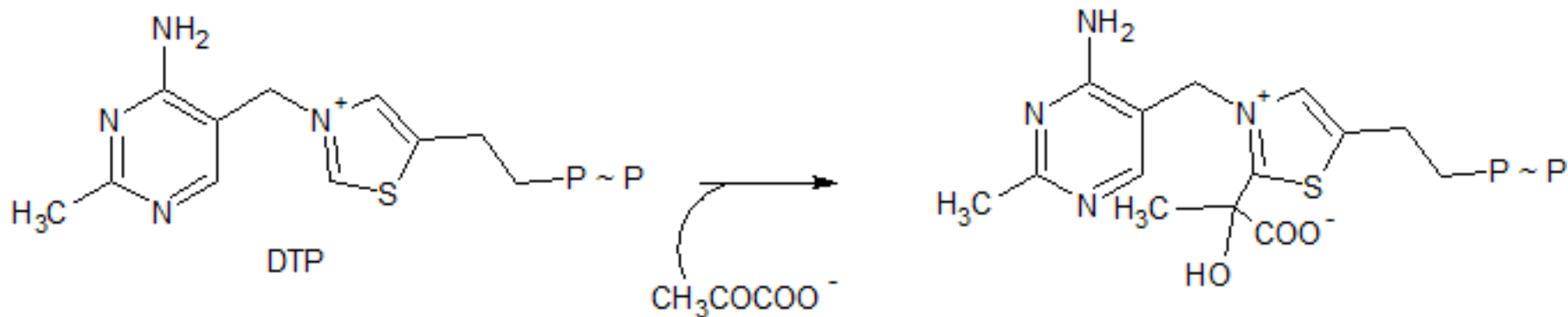
Sumární rovnice:

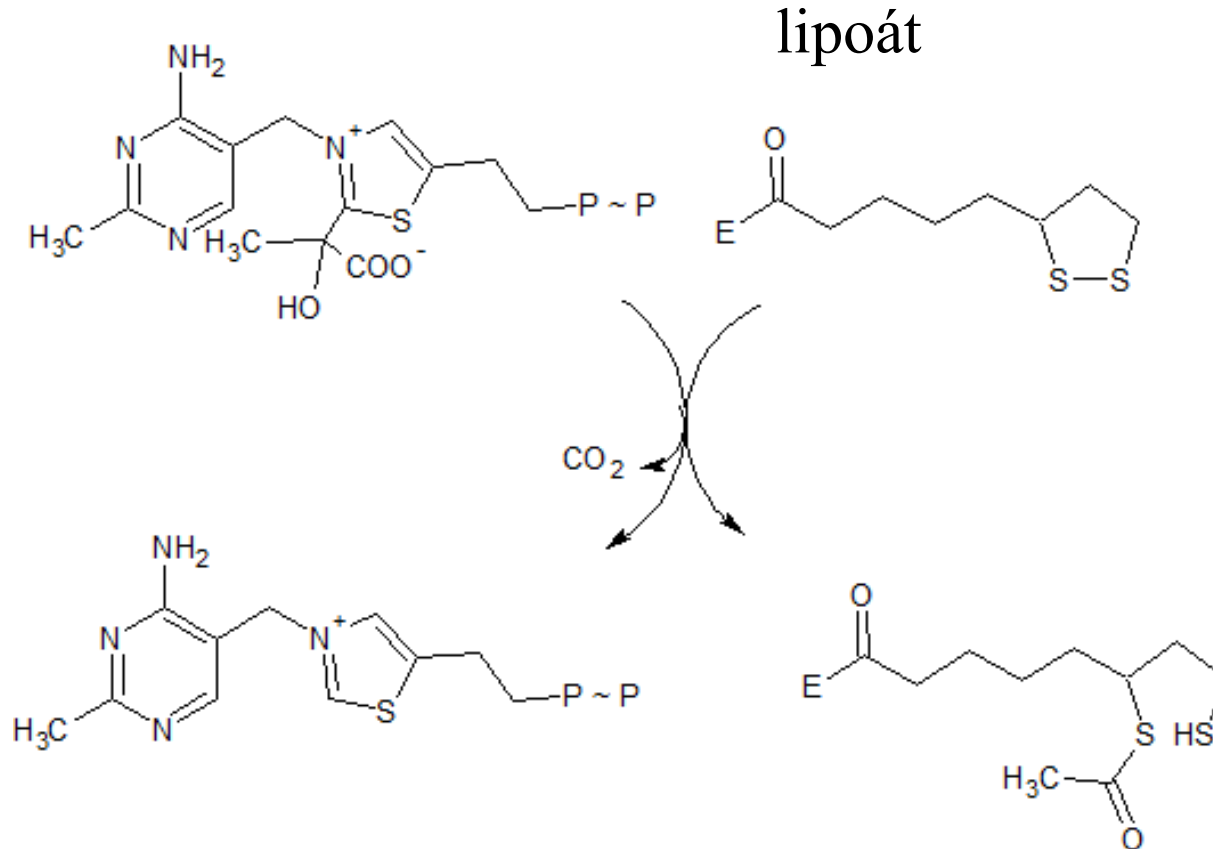
kofaktory: thiamindifosfát, lipoamid, CoA, FAD, NAD⁺

Dílčí reakce

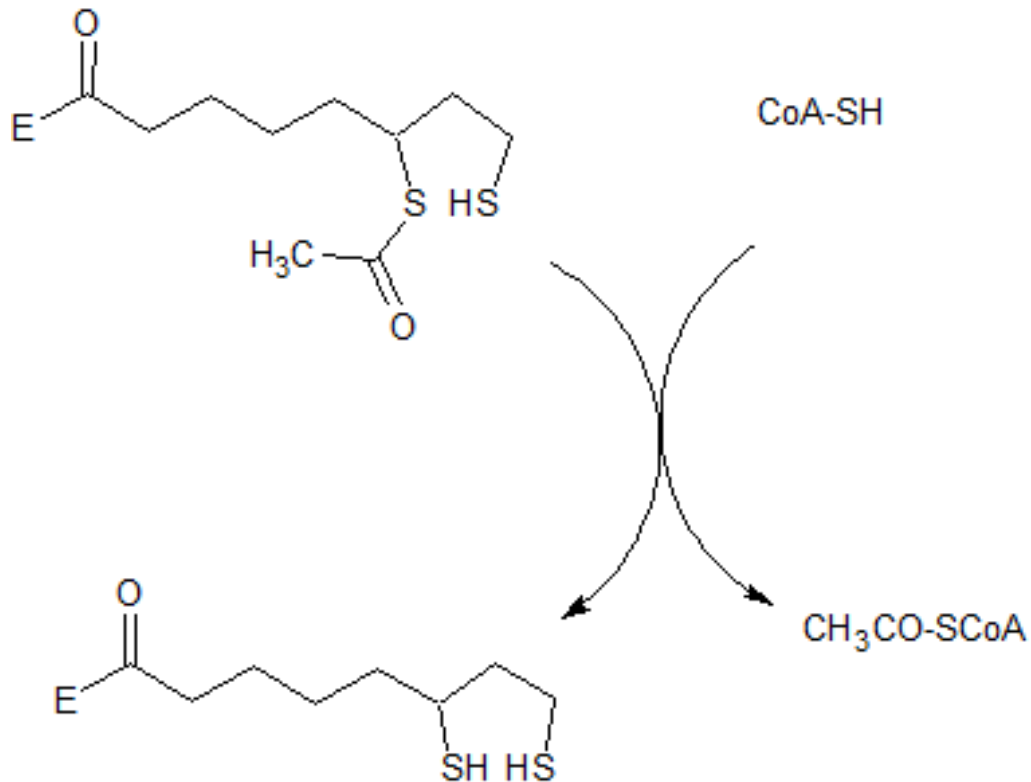
1. vazba pyruvátu na thiamindifosfát

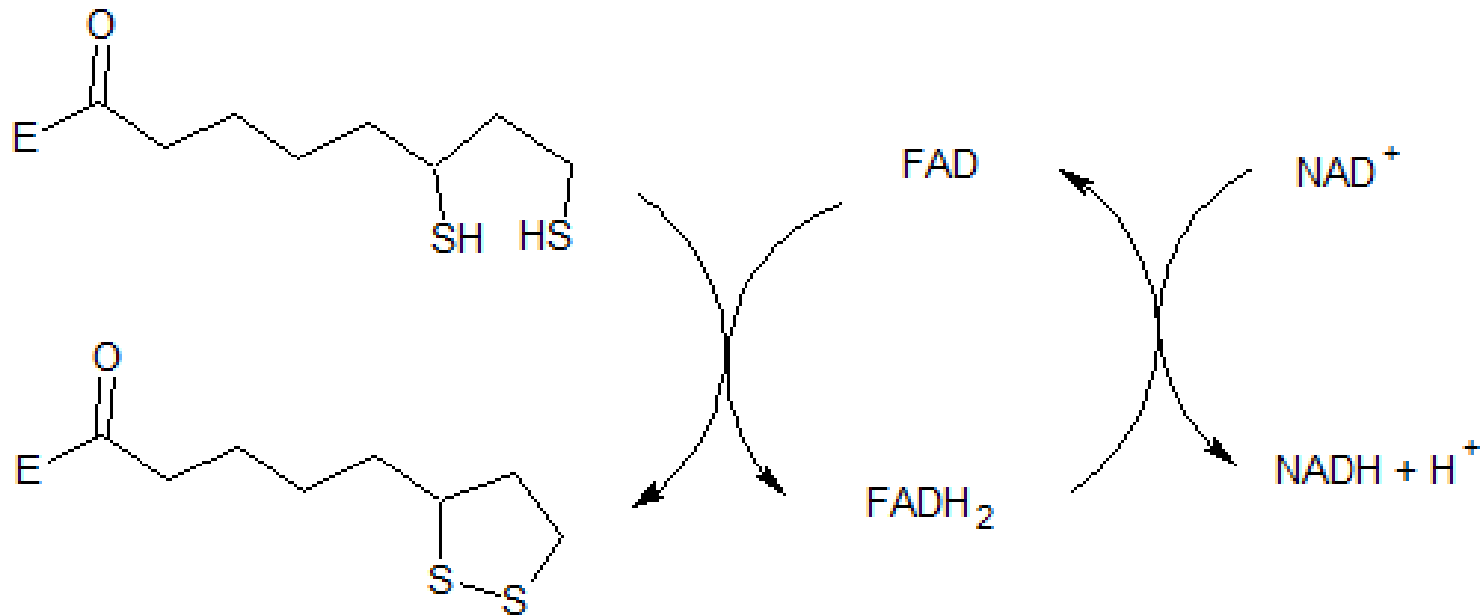
2. dekarboxylace a přenos acetylu na lipoát

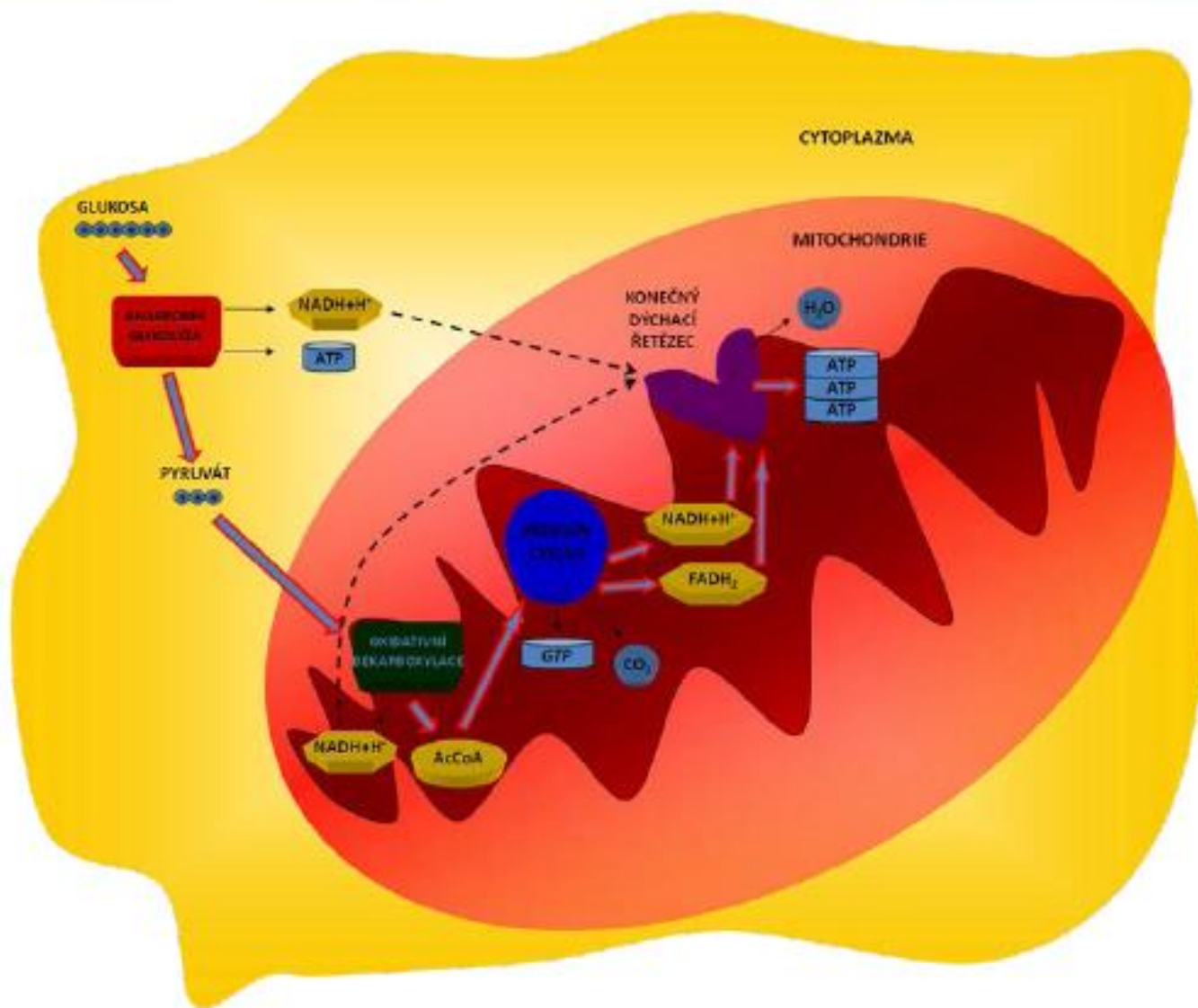
3. přenos acetylu na koenzymA

4. reoxidace lipoátu, přenos vodíku přes FAD na NAD⁺

kofaktory: thiamindifosfát, lipoamid, CoA, FAD, NAD⁺

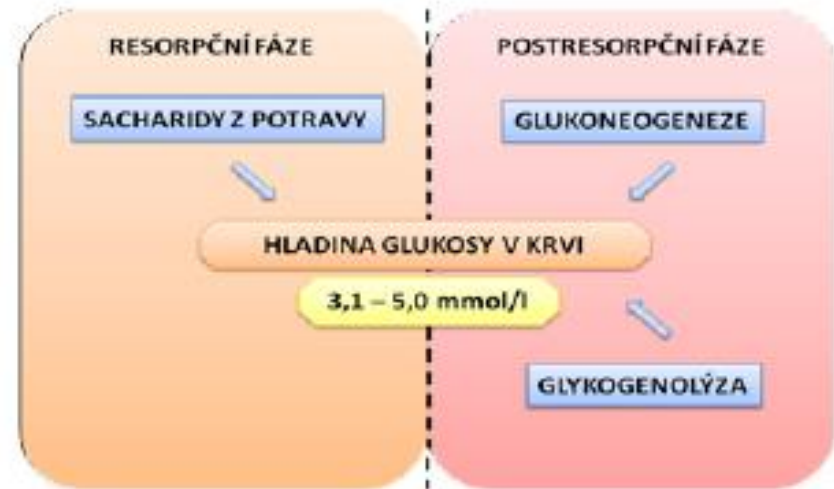
Obrázek 2 - Rozmístění jednotlivých dějů katabolismu glukosy

NOVÁK, Jan. *Biochemie I*. Brno: Muni, 2009, s. 90 .

Glukoneogeneze

- Glukosa **není esenciální látkou**. Lidské tělo si ji umí samo vyrobit pomocí sledu reakcí, které nazýváme **glukoneogeneze** (dále **GNG**).
- GNG je jedním z faktorů, které v **postresorpční fázi** (= fázi hladovění) zajišťují **udržení hladiny glukosy** v krvi ve fyziologickém rozmezí **3,1 - 5,0 mmol/l**. Spolu s ní k tomu slouží **glykogenolýza** (hlavní faktor v postresorpční fázi) a **příjem sacharidů potravou** (hlavní faktor v **resorpční fázi** – fázi po jídle).

Tabulka 7 - Hormony ovlivňující metabolismus glukosy

Hormon	Zdroj	Účinek na hladinu glukosy v krvi
INSULIN	β-buňky pankreatu	↓
GLUKAGON	α-buňky pankreatu	↑
ADRENALIN	dřeň nadledvin	↑
KORTISOL	kůra nadledvin	↑

- Metabolismus glukosy – a tím i její množství v krvi – ovlivňují hormony. Především se jedná o **insulin, glukagon, adrenalin (hormon okamžitého stresu) a kortisol (hormon dlouhodobého stresu)**. Základní informace o jednotlivých hormonech uvádá tabulka.
- **Glukoneogeneze probíhá v játrech (v malé míře i v ledvinách)**, konkrétně v cytosolu buněk.
- Glukosa je syntetizovaná z jednodušších necukerných látek:
  - laktát
  - pyruvát
  - glukogenní AK
  - glycerol

Resorpční fáze

**Postresorpční fáze,
hladovění**

3,1-5,0 mmol/l

Hladina glukosy v krvi

Sacharidy z potravy

Glykogenolýza (játra)

Glukoneogeneze (játra,
ledviny)

Hlavní hormony v metabolismu glukosy

Hormon	Zdroj	Účinek na hladinu glukosy v krvi
Insulin	β -buňky pankreatu	↓
Glukagon	α -buňky pankreatu	↑
Adrenalin	dřeň nadledvin	↑
Kortisol	kůra nadledvin	↑

Odlišné reakce GNG a glykolýzy

- Pro syntézu glukosy jsou užívány enzymy a reakce glykolýzy - avšak ne všechny, protože 3 reakce glykolýzy jsou nevratné a je potřeba je nahradit.
- Jedná se o reakce:
  - 1) glukosa + ATP → glukosa-6-fosfát + ADP
  - 2) fruktosa-6-fosfát + ATP → fruktosa-1,6-bisfosfát + ADP
  - 3) fosfoenolpyruvát + ADP → pyruvát + ATP
- Uvedené reakce nemohou probíhat na druhou stranu z jednoduchého důvodu - při opačné reakci se v ani jednom z případů neuvolní dostatečné množství energie, aby vznikly uvedené produkty - např. kdyby reakce 1 měla probíhat pozpátku, jednalo by se o substrátovou fosforylaci (vznikalo by ATP), ale průběh reakce není možný, neboť štěpení glukosa-6-fosfátu neposkytne dostatečné množství energie, potřebné k syntéze ATP.

Glukoneogeneze - syntéza glukosy *de novo*

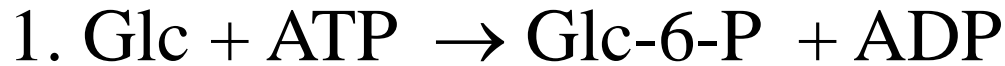
- Orgán: játra (ledviny)
- Lokalizace: cytoplasma buněk
- Zdroj pro syntézu: necukerné látky

(laktát, pyruvát, glukogenní aminokyseliny, glycerol)

- Reakce: Jsou využity enzymy glykolýzy, pouze 3 nevratné reakce jsou nahrazeny jinými

Nevratné reakce glykolýzy (kinasové reakce)

- Aktuální ΔG tvorby pyruvátu z glukosy je -84 kJ/mol.
- Tři kroky jsou kritické (ireversibilní):

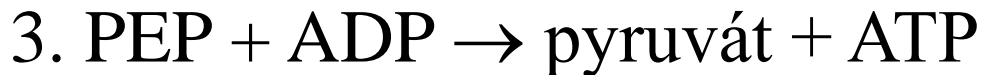
Hexokinasa ($\Delta G = -33$ kJ/mol)

(nahrazena jiným enzymem)

Fosfofruktokinasa ($\Delta G = -22$ kJ/mol)

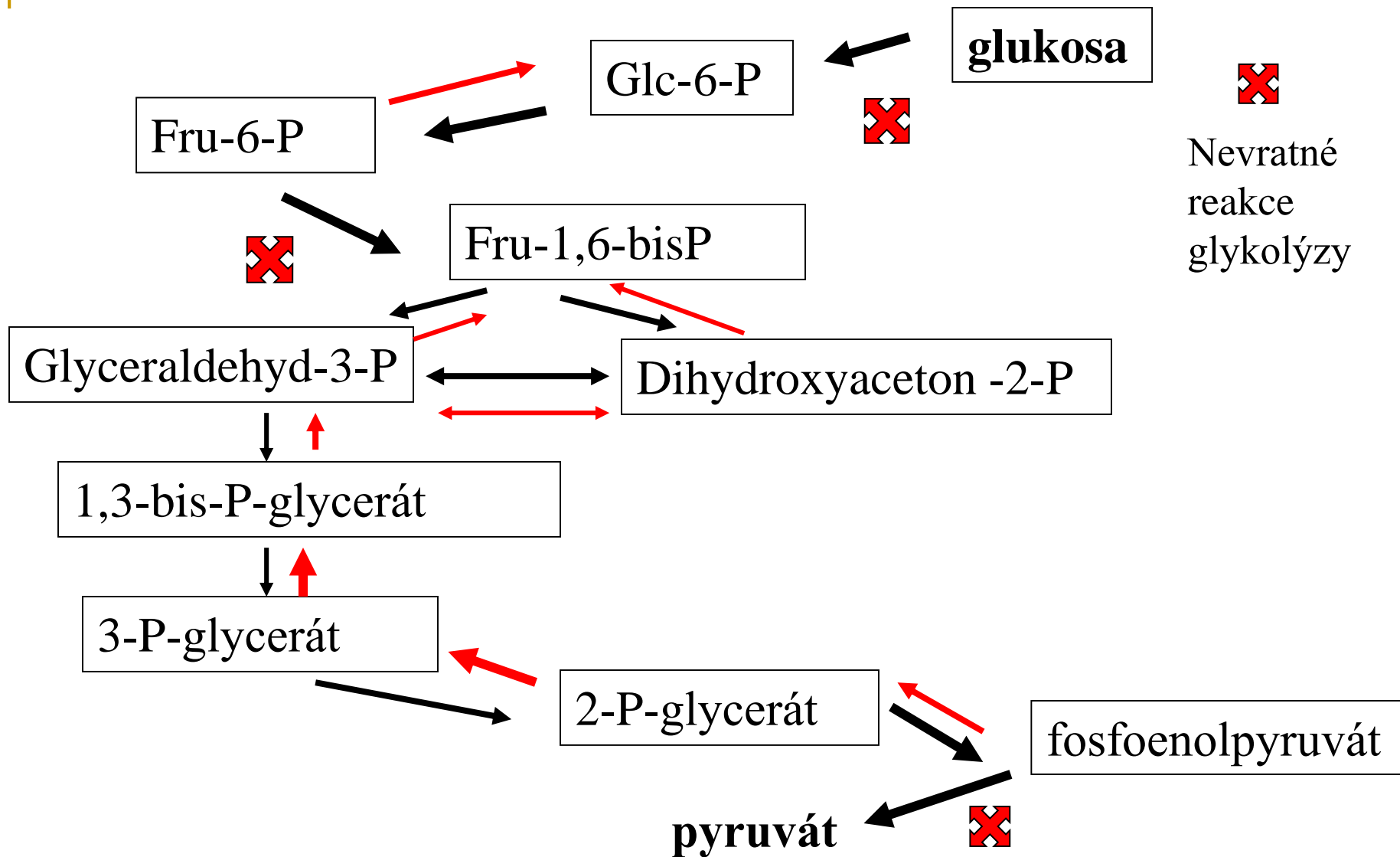
(nahrazena jiným enzymem)

Pyruvátkinasa ($\Delta G = -17$ kJ/mol)

(nahrazena „obchvatem“)

Glykolýza x glukoneogeneze

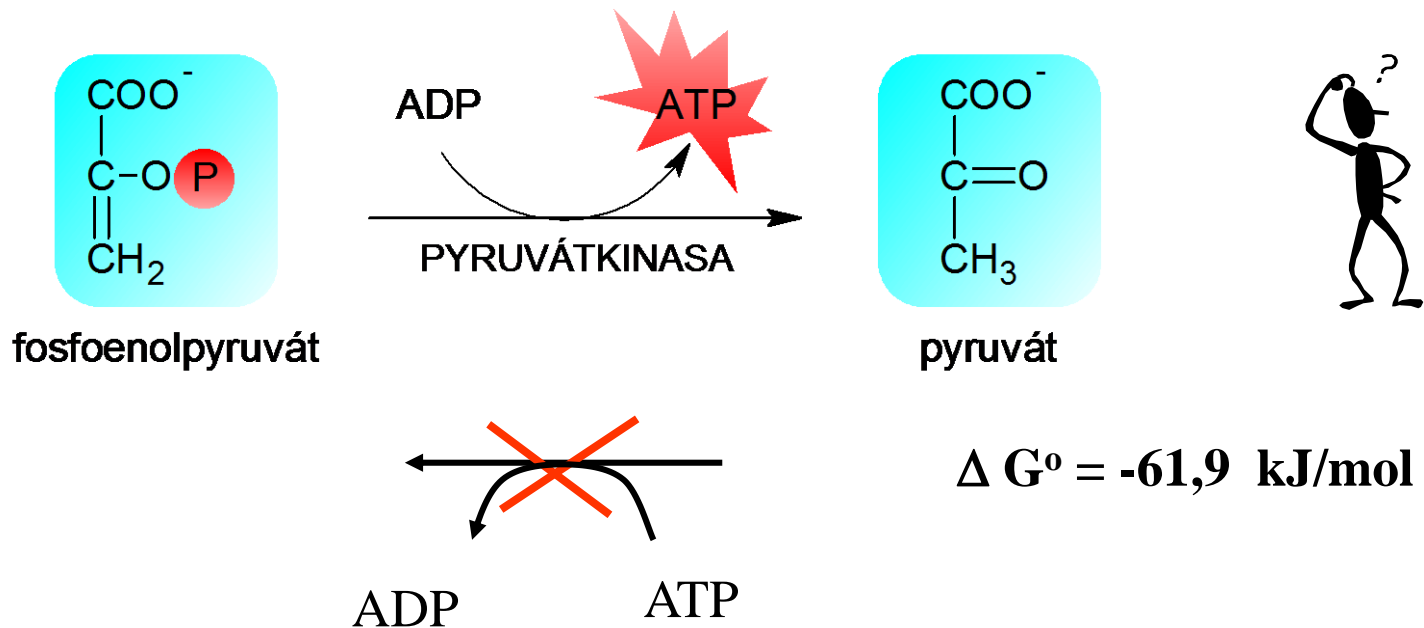

Zvláštní reakce glukoneogeneze

1. Syntéza fosfoenolpyruvátu

proč neprobíhá jako zvrát této reakce?

Ani štěpení ATP neposkytne pro zpětnou reakci dost energie

Vznik fosfoenolpyruvátu je rozložen do dvou stupňů:

1. vznik oxalacetátu karboxylací pyruvátu *

lokalizace: mitochondrie jater a ledvin

enzym: pyruvátkarboxylasa

energie: spotřeba **1 ATP**

2. přeměna oxalacetátu na fosfoenolpyruvát

lokalizace: cytoplazma (i mitochondrie)

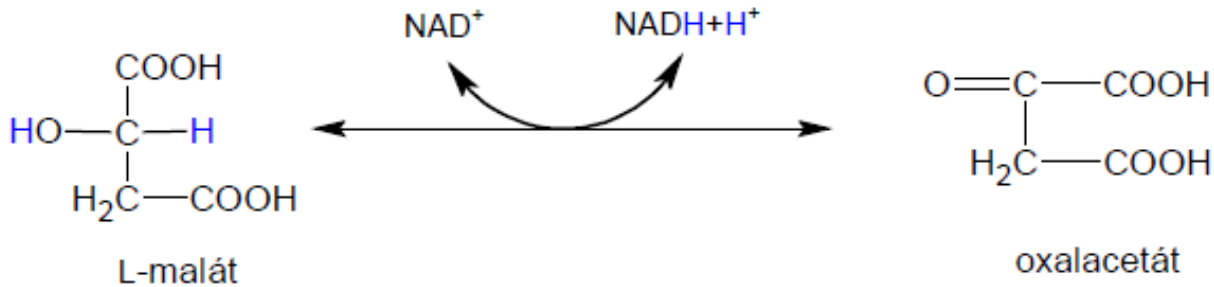
enzym: fosfoenolpyruvátkarboxykinasa

energie: spotřeba **1 GTP**

*Pozn.: Karboxylace pyruvátu je také anaplerotickou reakcí citrátového cyklu

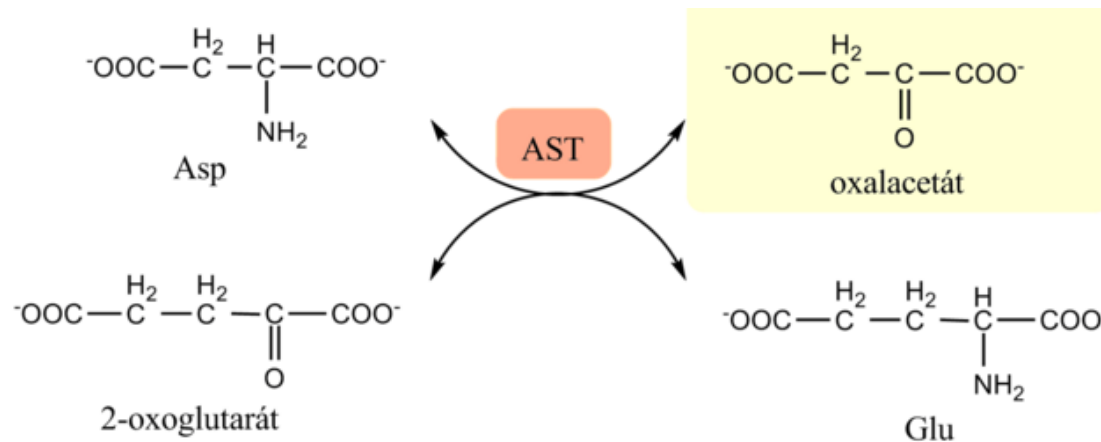
Jiné cesty tvorby oxalacetátu v mitochondriích

- dehydrogenace malátu (citr.cyklus)

NOVÁK, Jan. *Biochemie I.* Brno: Muni, 2009, s. 236.

- transaminace aspartátu

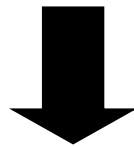
WikiSkripta: Aminotransferázy [online]. [cit. 2014-07-17]. Dostupné z: <http://www.wikiskripta.eu/index.php/Aminotransfer%C3%A1zy>

Oxalacetát vzniká v matrix mitochondrie. Jeho dekarboxylace probíhá částečně v cytoplasmě:

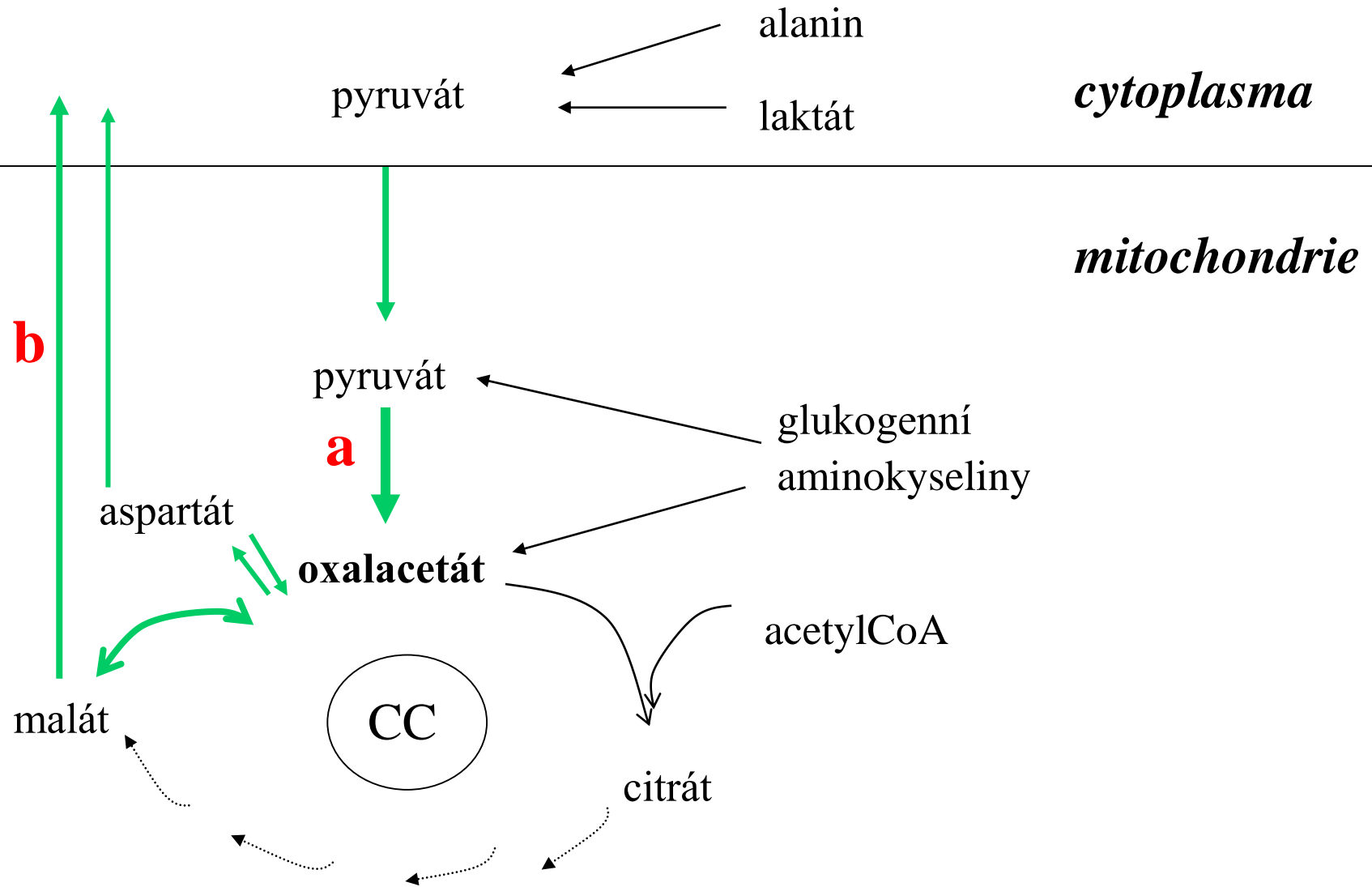
**Mitochondriální membrána není
prostupná pro oxalacetát.**

**Jak se oxalacetát dostane z mitochondrie
do cytoplasmy?**

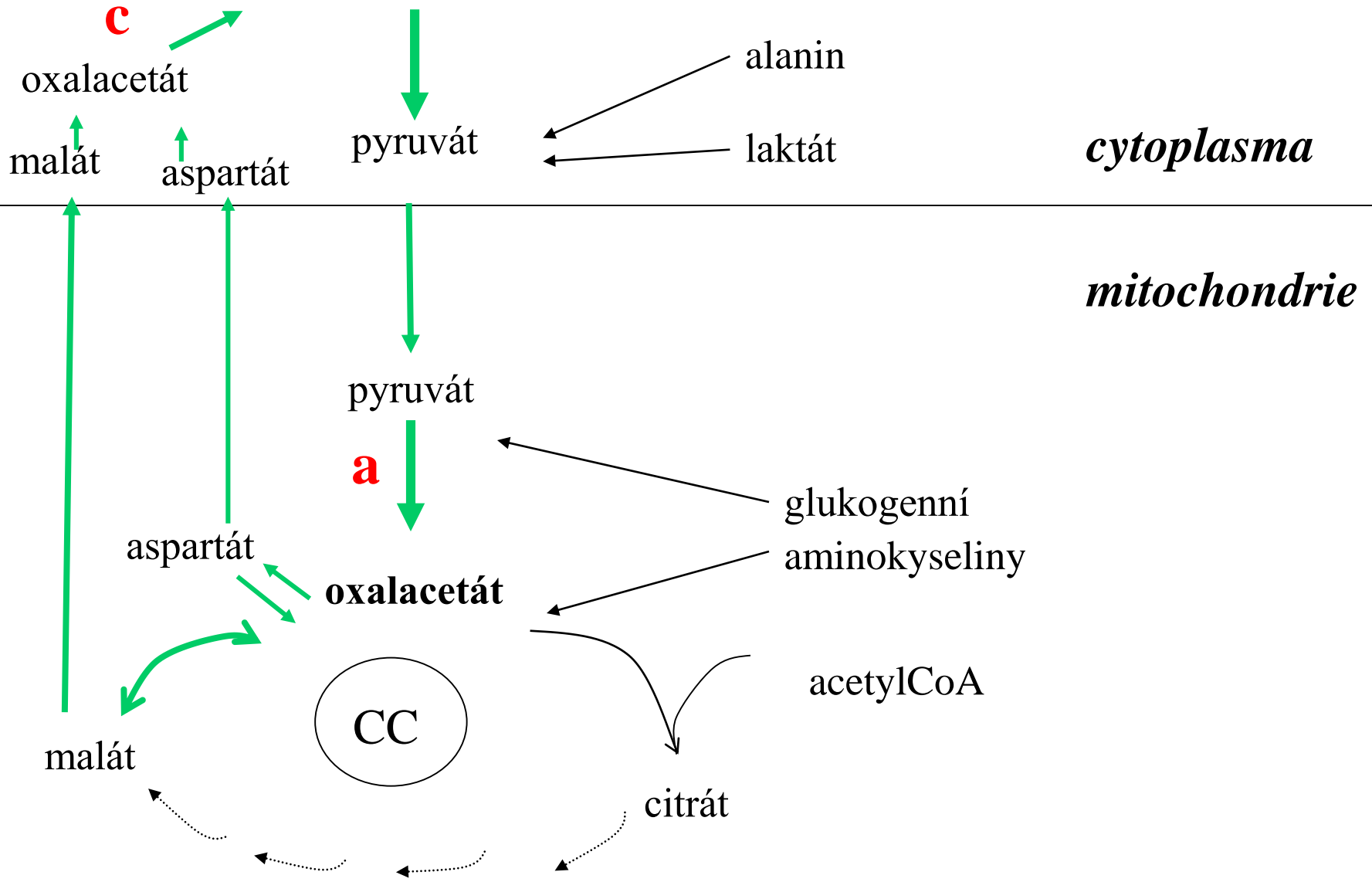
Je transportován ve formě malátu nebo aspartátu.

Syntéza a transport oxalacetátu

Syntéza fosfoenolpyruvátu

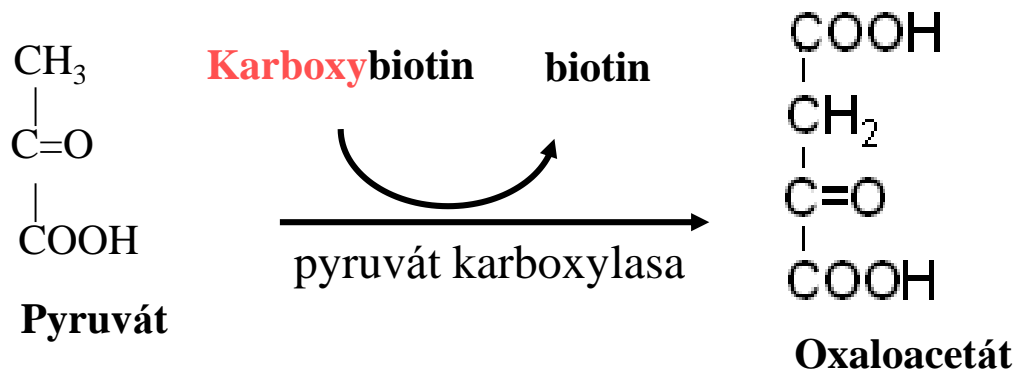
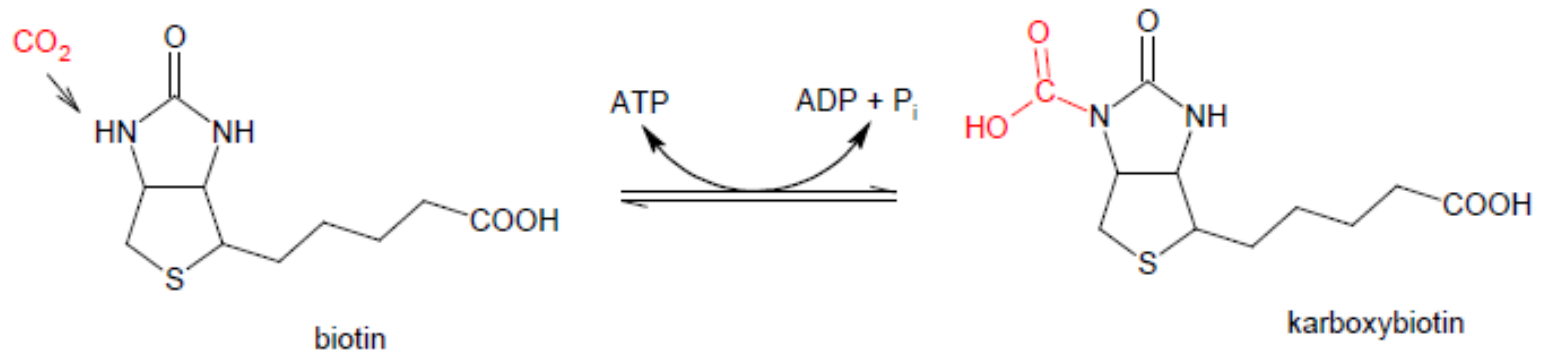
fosfoenolpyruvát

1. Přeměna pyruvátu na fosfoenolpyruvát (podrobněji) **a**

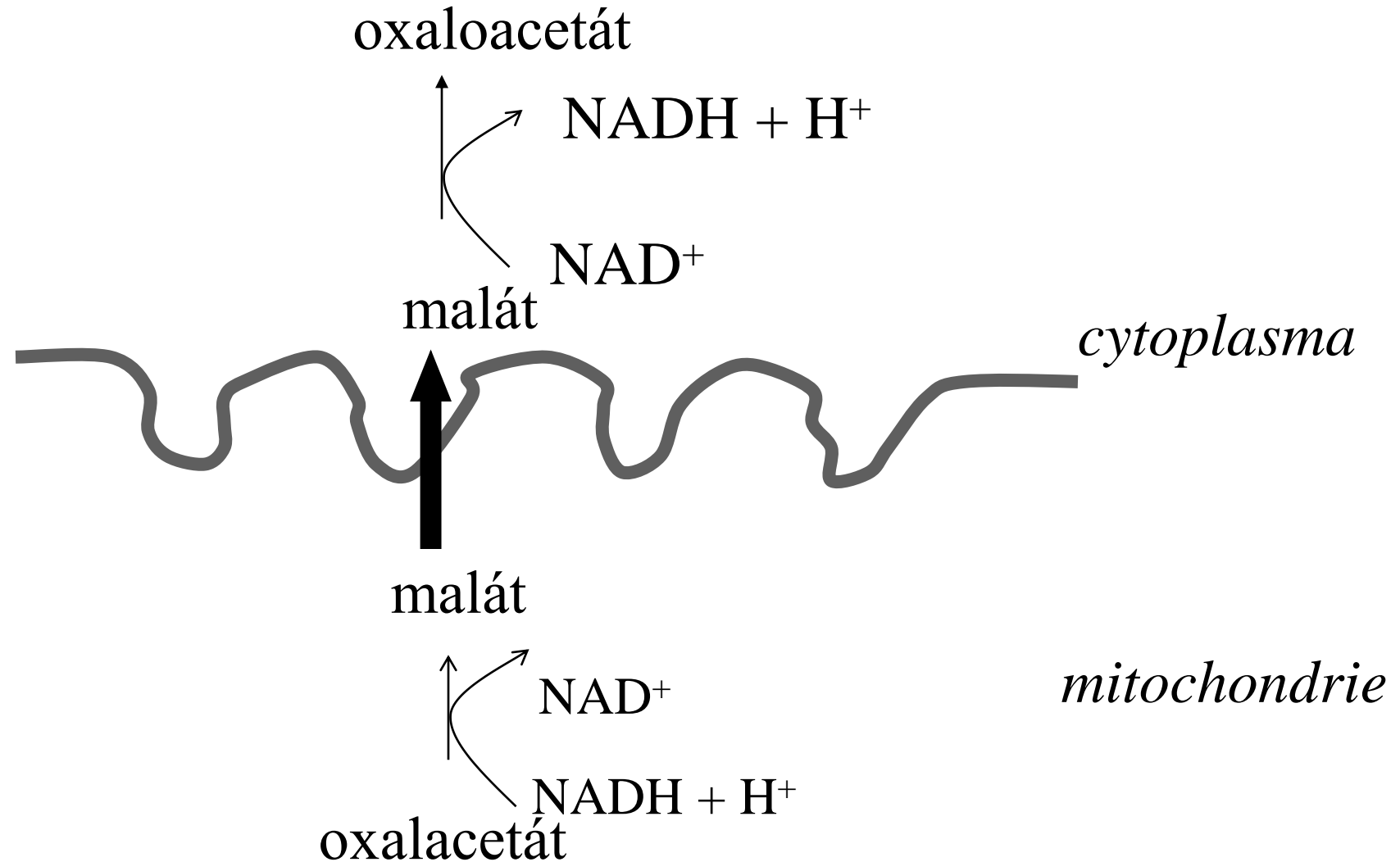
• Karboxylace pyruvátu (matrix mitochondrie)

(viz též předn. v 3. týdnu)

NOVÁK, Jan. *Biochemie I*. Brno: Muni, 2009, s. 37.

- Transport oxalacetátu do cytoplasmy ve formě malátu **b**

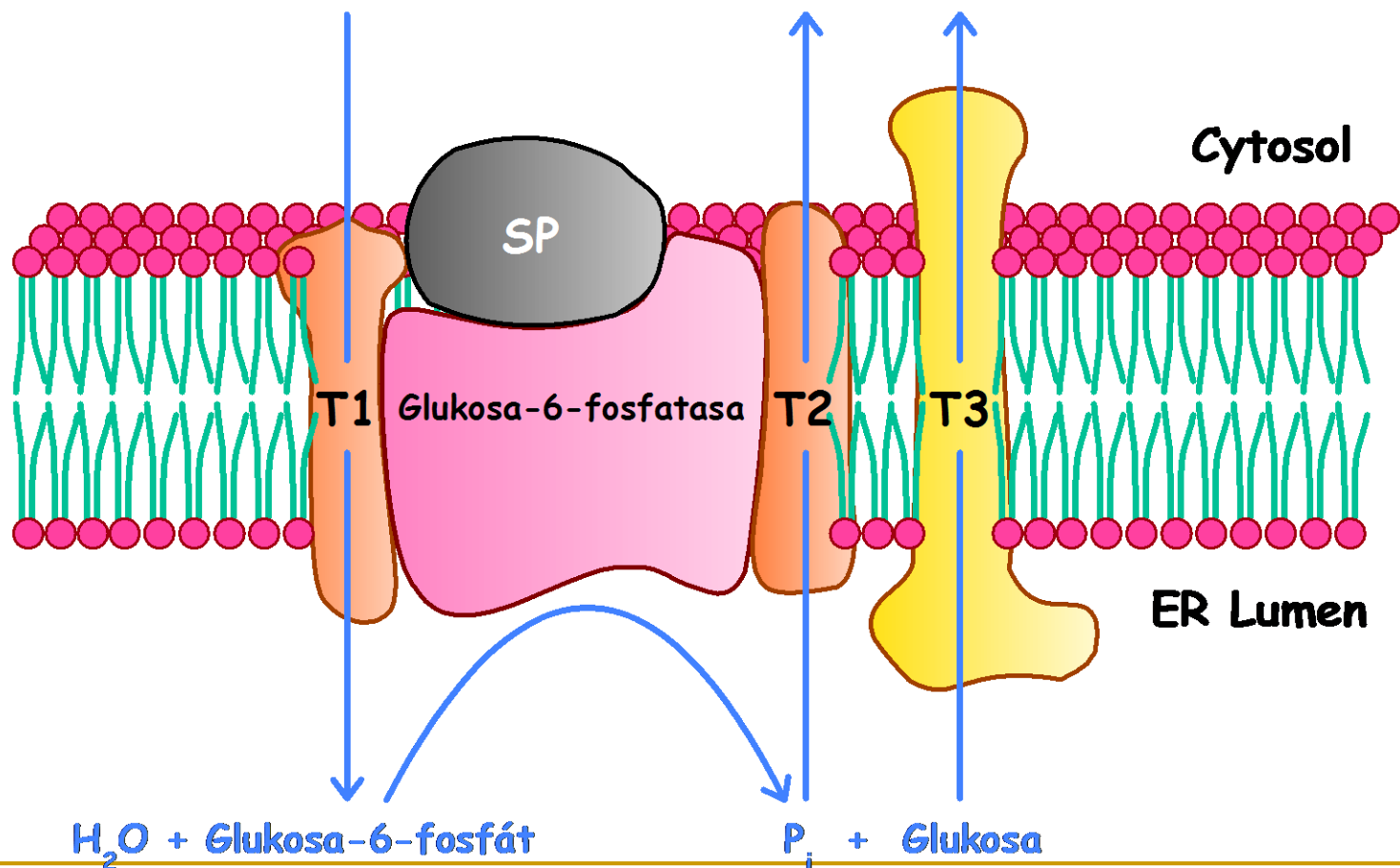

- **Transport oxalacetátu do cytoplasmy ve formě aspartátu**

(*viz přenáška Dýchací řetězec – aspartát/malátový člunek).

Tvorba volné glukosy v dutinkách endoplasmatického retikula (ER) působením glukosa-6-fosfatasy

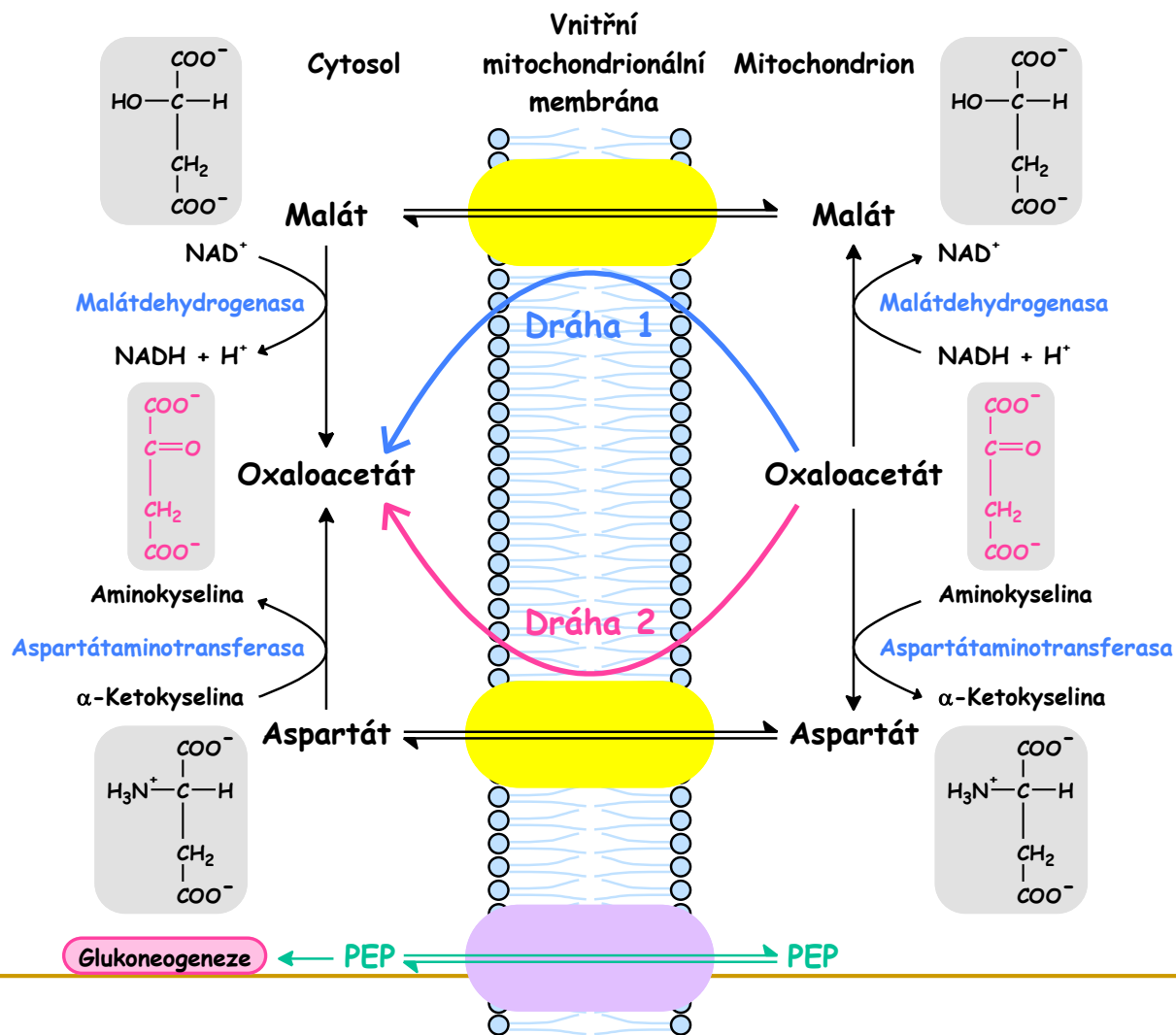
T1 transportuje G-6-P do ER, T2 a T3 transportují P_i a glukosu zpět do cytosolu. Glukosa-6-fosfatasa je stabilizována Ca^{2+} -vazebným proteinem (SP)

Dráhy transportu oxaloacetátu

Malát - aspartátový člunek (shuttle). Srdeční sval a játra.

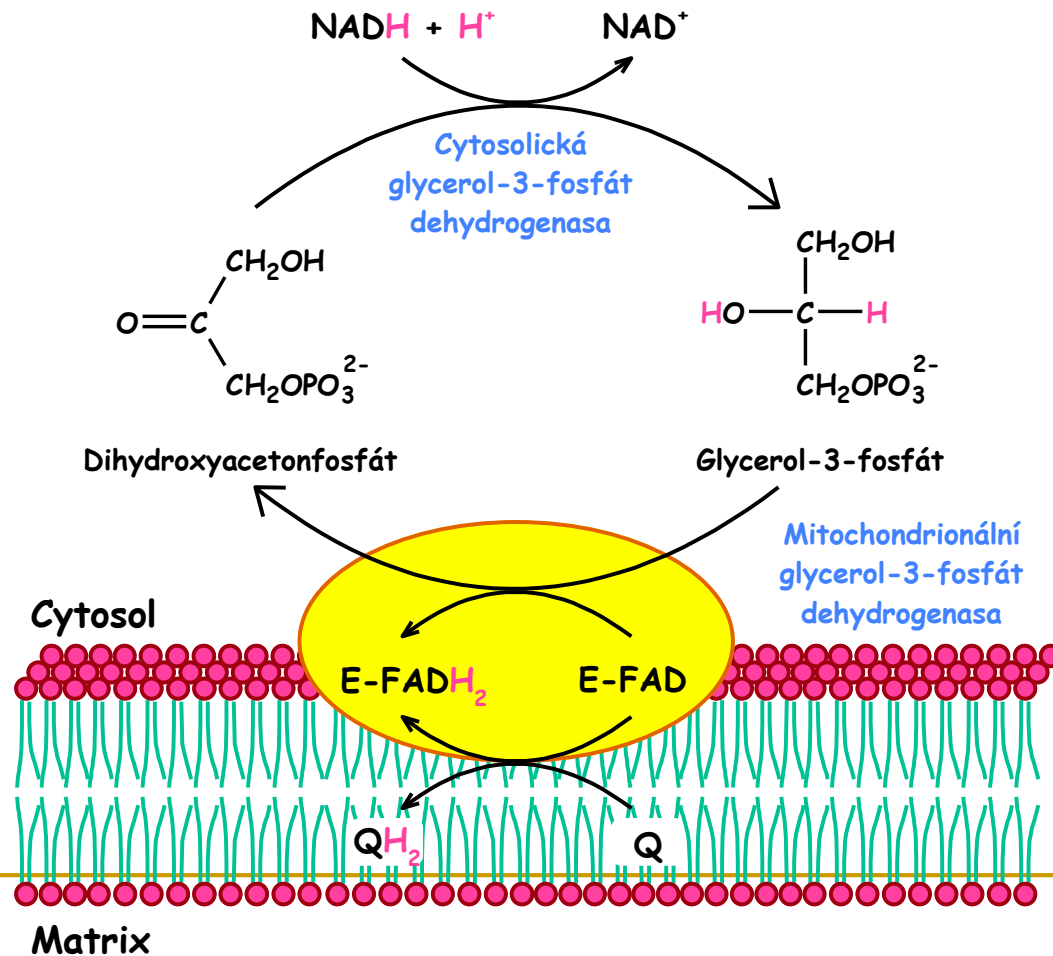
Univerzální člunek - směr toku elektronů závisí na $\text{NADH} / \text{NAD}^+$

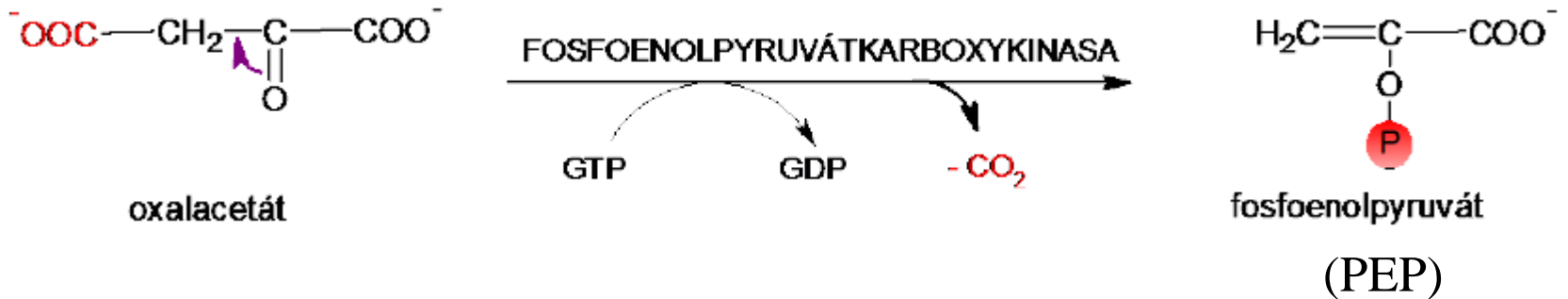
Glycerol-3-fosfátový člunek – reoxidace NADH z glykolýzy za aerobních podmínek.

Typické pro intenzivně pracující sval.

Enzym je cytosolární glycerol-3-fosfátdehydrogenasa. Akceptorem elektronů FAD. Elektrony se transportují proti NADH koncentračnímu gradientu.

- dekarboxylace oxalacetátu **C**

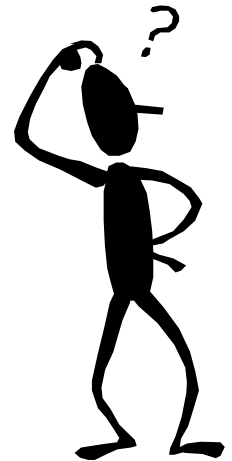

vstupuje do vratných reakcí glykolýzy

Syntéza fosfoenolpyruvátu z pyruvátu nebo laktátu vyžaduje spotřebu 2 ATP

Spřažení karboxylace a následné dekarboxylace umožňuje průběh reakce, která je jinak energeticky nevýhodná.

(viz též syntéza mastných kyselin)

Proč je při glukoneogenezi upřednostněna karboxylace pyruvátu před dekarboxylací ?

Organismus je pod vlivem glukagonu

Z tukové tkáně se uvolňují mastné kyseliny

V játrech probíhá jejich β -oxidace

V játrech je dostatek acetyl-CoA

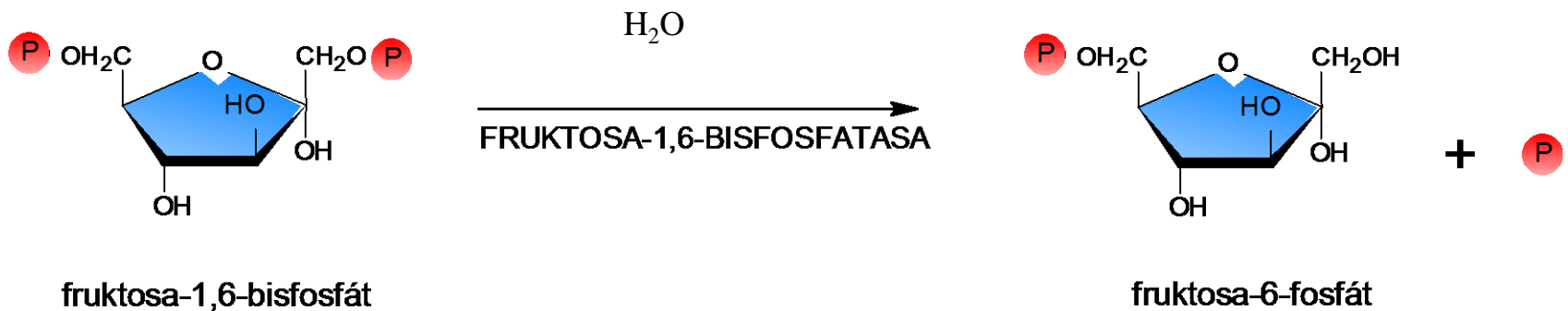
Acetyl-CoA: inhibuje pyruvátdehydrogenasu
aktivuje pyruvátkarboxylasu

Druhá zvláštní reakce glukoneogeneze

2. Defosforylace fruktosa-1,6-bisfosfátu

hydrolytické štěpení

Fruktosa-1,6-bisfosfatasa

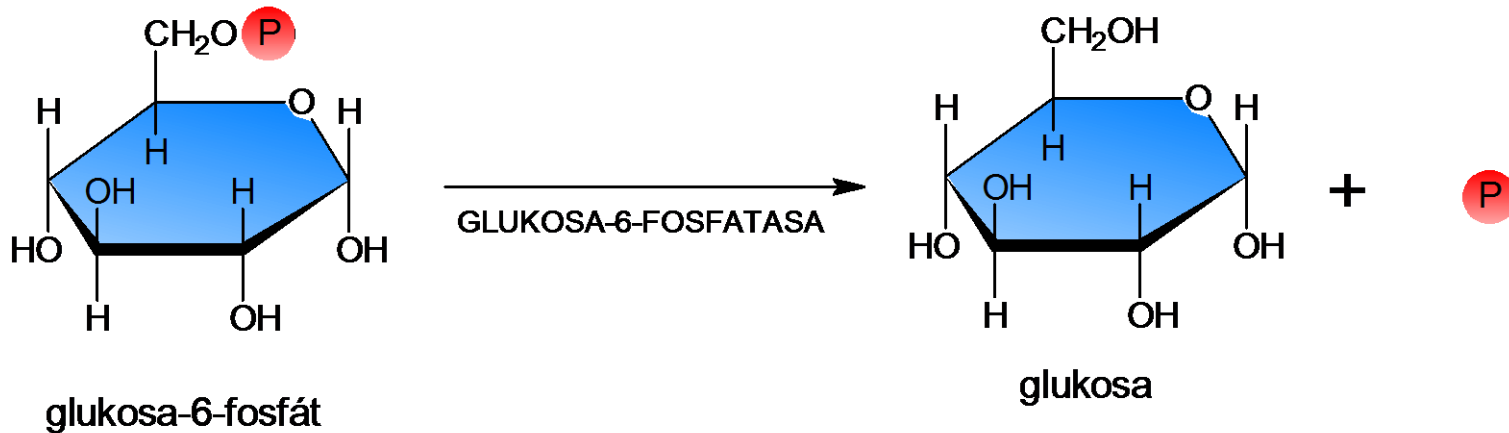
Allosterická inhibice AMP,
aktivace ATP

Inhibice fruktosa-2,6-bisfosfátem
(jeho hladinu snižuje glukagon)

Třetí zvláštní reakce glukoneogeneze

3. Defosforylace glukosa-6-P

↓

Je obsažena jen v játrech a (v ledvinách)
není ve svalu !

Enzym je
lokalizován
v ER

Energetické nároky glukoneogenese

reakce	ATP/glukosa
2 pyruvát → 2 oxalacetát	-2
2 oxalacetát → 2 fosfoenolpyruvát	-2 (GTP)
2 3-fosfoglycerát → 2 1,3-bisfosfoglycerát	-2
	<hr/>
	-6 ATP/glukosa

Zdrojem energie je hlavně β -oxidace MK

Sumární rovnice glukoneogeneze

Spotřeba: -6 ATP

Substráty pro glukoneogenezi - původ

Laktát

vznik ve tkáních, transport krví do jater

$\text{laktát} + \text{NAD}^+ \rightarrow \text{pyruvát} + \text{NADH} + \text{H}^+$
(cytoplasma)

(Coriho cyklus)

Glycerol

- vznik v adipocytech při štěpení triacylglycerolů
- transport krví do jater
- játra (cytoplasma):

Jaká je spotřeba energie na syntézu 1 mol glukosy z glycerolu?

Glukogenní aminokyseliny

metabolismem poskytují pyruvát nebo meziprodukty citrátového cyklu, které poskytují oxalacetát

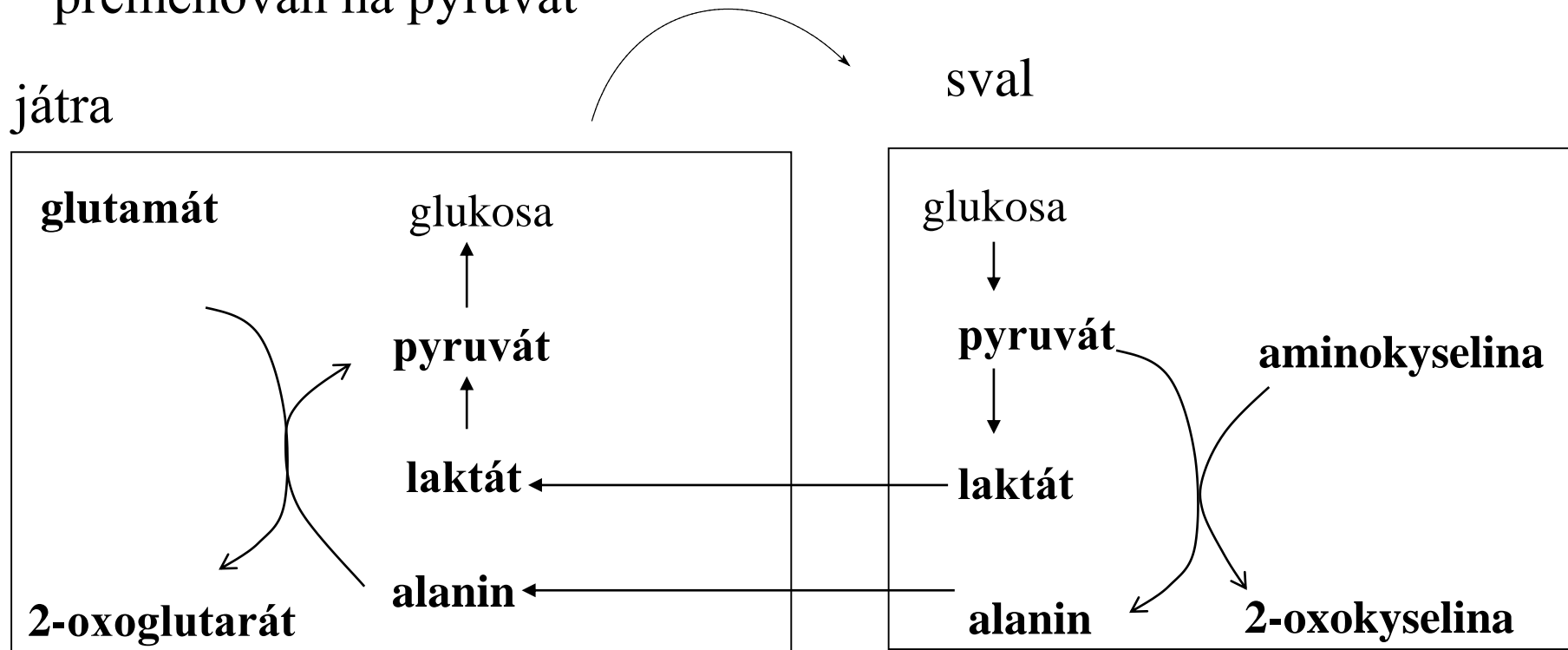
Acetyl CoA - není přímým zdrojem zdrojem pro glukoneogenezi !!!

je odbourán v CC cyklu na CO_2

u živočichů nejsou mastné kyseliny přeměňovány na glukosu

Nejvýznamnější glukogenní aminokyselinou je alanin

Je v případě potřeby uvolňován ze svalů, kde vzniká transaminací pyruvátu, je transportován do jater a transaminací opět přeměňován na pyruvát

Glukoneogeneze z laktátu i glycerolu vyžaduje NAD^+

za některých metabolických podmínek může být poměr NADH/NAD^+ vysoký – glukoneogeneze neprobíhá

poměr NADH/NAD^+ zvyšuje např. metabolismus ethanolu (alkoholdehydrogenasa) a proto příjem alkoholu může snižovat glukoneogenezi $\Rightarrow$ hypoglykemie u alkoholiků

Hlavní rysy regulace glukoneogeneze

Dostupnost substrátů.

Ovlivnění nevratných reakcí allostericky a hormony.

Allosterické vlivy jsou rychlé (působí bezprostředně)

Hormony mohou působit

- buď přímým účinkem druhého posla aktivačně či inhibičně (rychle)
- nebo ovlivněním syntézy indukcí a represí (pomalu – hodiny až dny)

Účinky aktivátorů a inhibitorů na enzymy glykolýzy a glukoneogeneze

Enzym	Aktivátor	Inhibitor
Hexokinasa		Glukosa-6-fosfát
Fosfofruktokinasa	5' AMP, fruktosa-6-fosfát, fruktosa-2,6-bisfosfát	Citrát, ATP, glukagon
Pyruvátkinasa	fruktosa-1,6-bisfosfát, insulin	ATP, alanin, glukagon, noradrenalin
Pyruvátdehydrogenasa	CoA, NAD ⁺ , insulin, ADP, pyruvát	acetylCoA, NADH, ATP
Pyruvátkarboxylasa	acetylCoA	ADP
Fosfoenolpyruvát karboxykinasa	Glukagon ?	

Účinky hormonů expresi enzymů glykolýzy a glukoneogeneze

Enzym	Induktor	Represor
Glukokinasa	Insulin	Glukagon
Fosfofruktokinasa	Insulin	Glukagon
Pyruvátkinasa	Insulin	Glukagon
Pyruvátkarboxylasa	Glukokortikoidy Glukagon Adrenalin	Insulin
Fosfoenolpyruvát karboxykinasa	Glukokortikoidy Glukagon Adrenalin	Insulin
Glukosa-6-fosfatasa	Glukokortikoidy Glukagon Adrenalin	Insulin

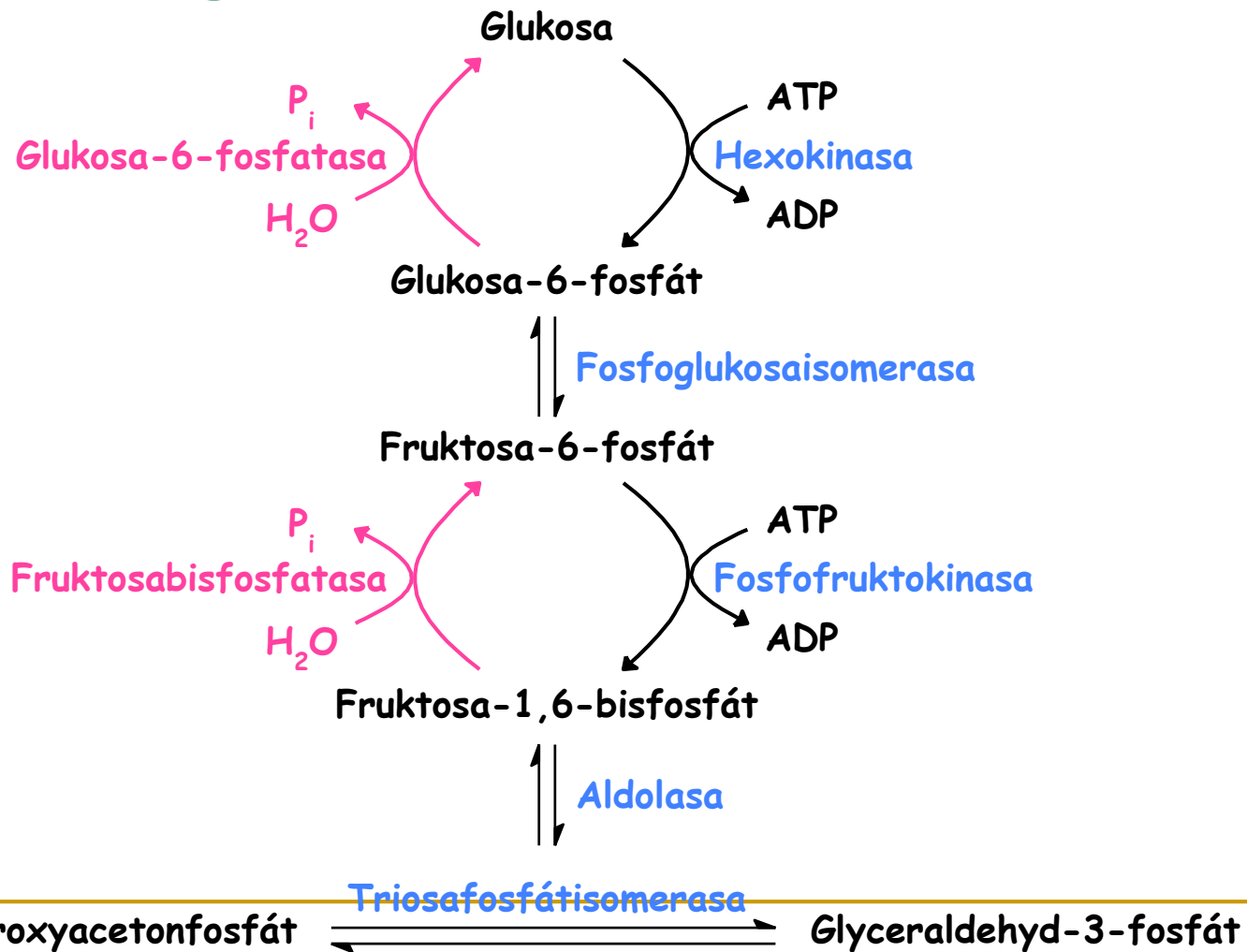
Glukoneogeneze v ledvinách

Ledviny mohou produkovat glukosu glukoneogenezí.

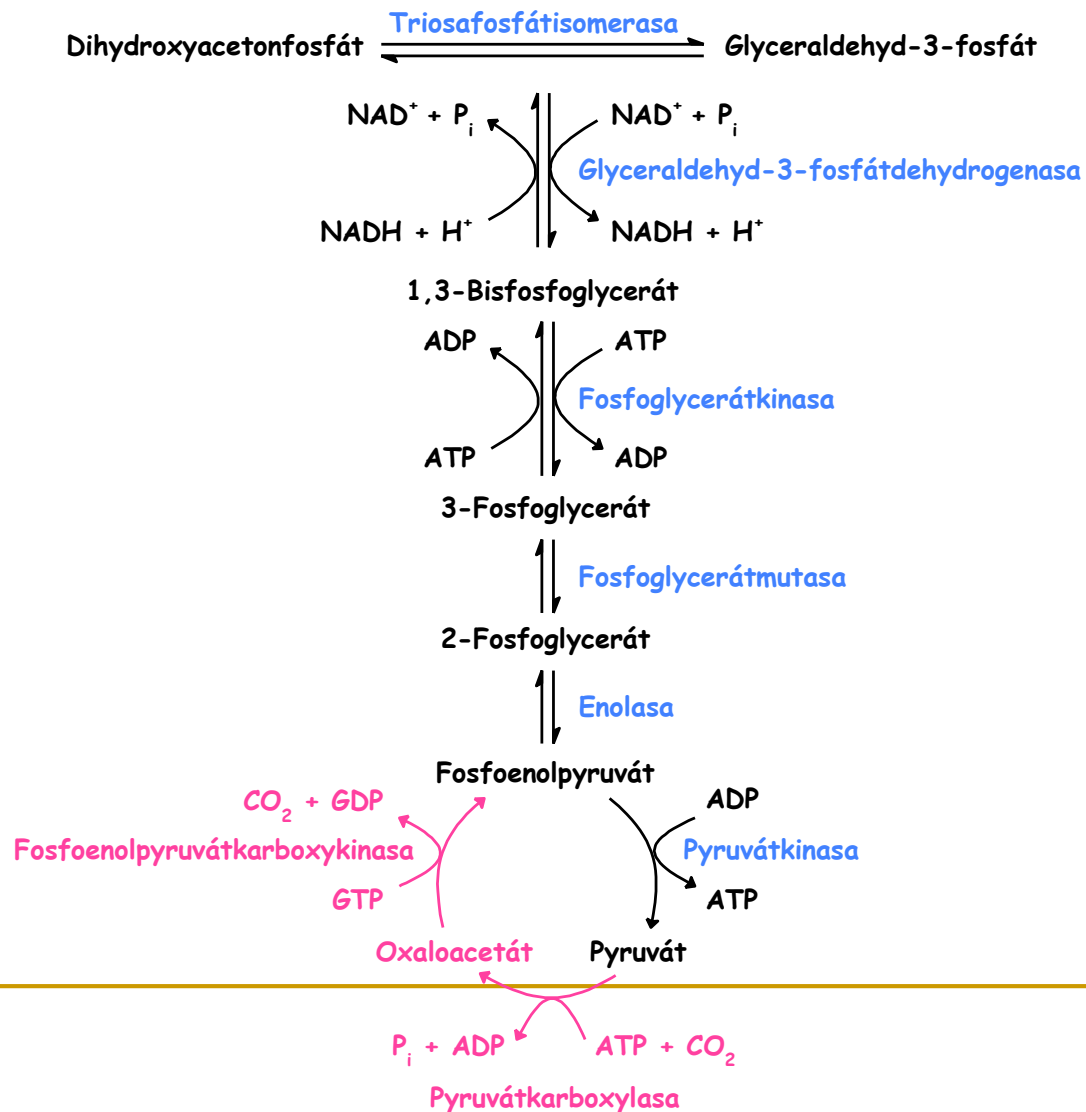
Mohou ji i uvolňovat do krevního oběhu – v postresorpční fázi nebo při hladovění, též při acidosách

Substráty hlavně laktát, glycerol a glutamin

Srovnání glykolýzy a glukoneogeneze I.

Srovnání glykolýzy a glukoneogeneze II.

Glykogen

- syntéza a odbourání

Zásoby glykogenu

- Syntéza a odbourání glykogenu probíhá ve většině buněk, největší rozsah je v játrech a svalech.
- Glykogen je zásobou glukosy v buňkách, která je velmi rychle dostupná
- Ve svalech – hmotnost glykogenu cca 1(-2)% hmotnosti svalu, odbourání při těžké svalové práci nebo stresu
- V játrech: cca 5(-10) % hmotnosti jater po jídle, odbourání při poklesu hladiny glukosy v krvi

cca 0,1% hmotnosti jater po 24 hodinách hladovění

Tvorba glykogenu umožní uchování velkého počtu molekul glukosy v buňce, aniž by vzniklo hyperosmotické prostředí

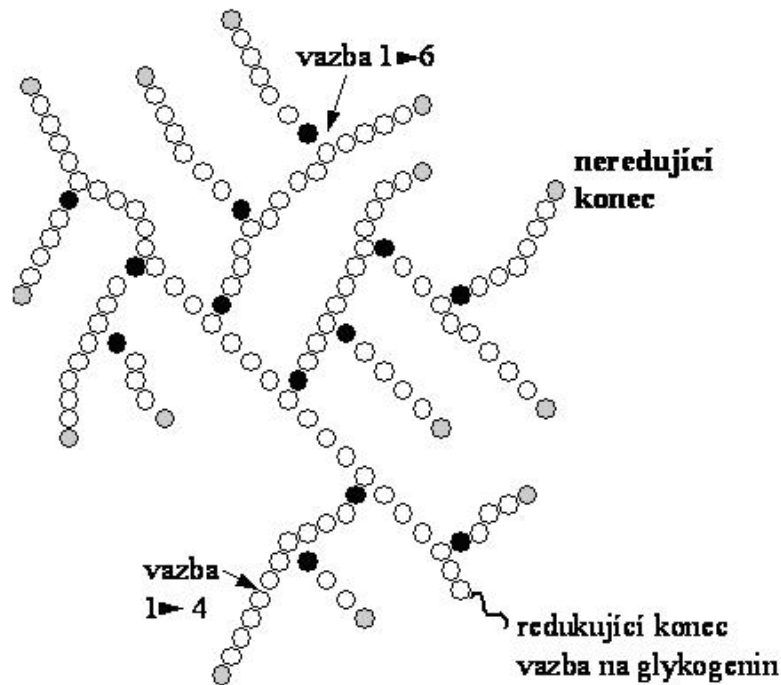

Lokalizace glykogenolýzy a syntézy glykogenu

Glykogen se ukládá v cytoplazmatických granulích buněk.

Enzymy odbourávání a syntézy se váží na povrchu granulí.

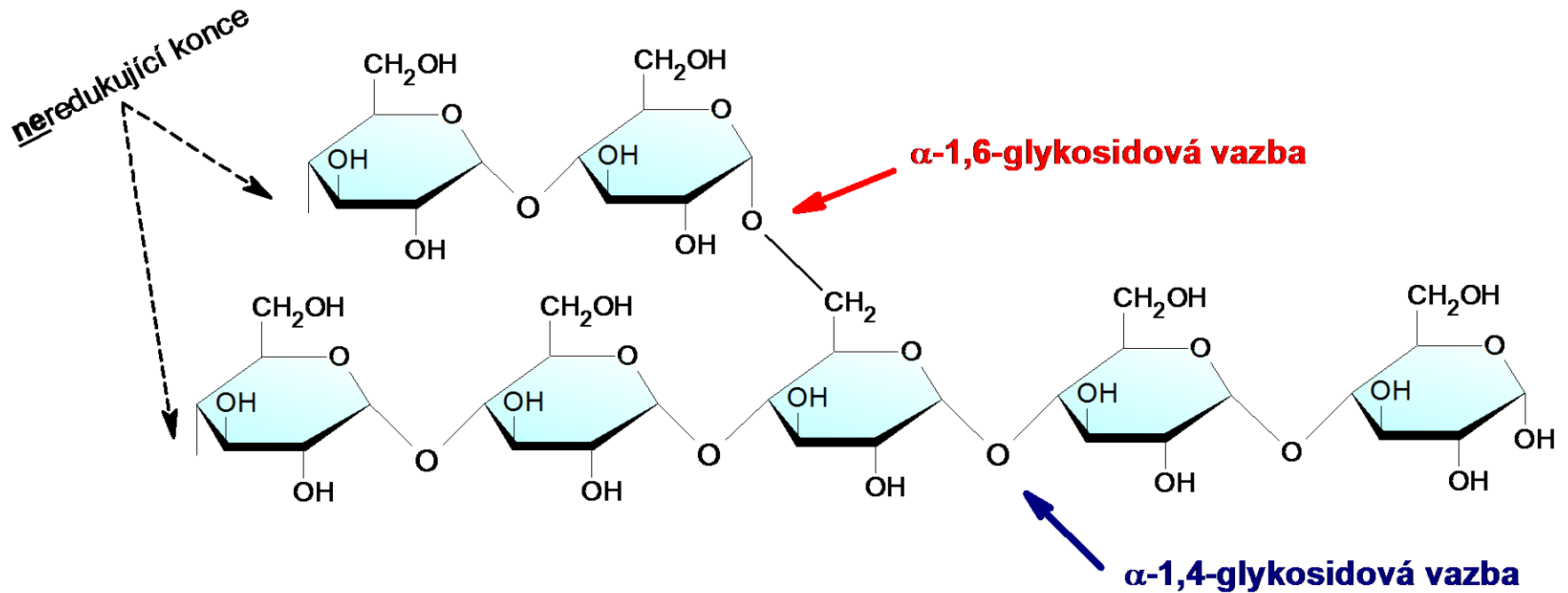
Glykogenolýza není opakem syntézy.

Molekuly glykogenu
mají hmotnost $M_r \sim 10^8$

Články a informace z různých oblastí lékařství: Tvorba glykogenu. [online]. 20.6.2006 [cit. 2014-07-18].
Dostupné z: <http://www.biology.estranky.cz/clanky/biochemie/tvorba-glykogenu.html>

Typy vazeb v glykogenu

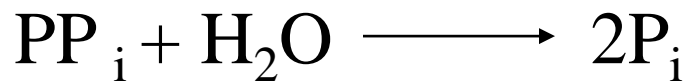
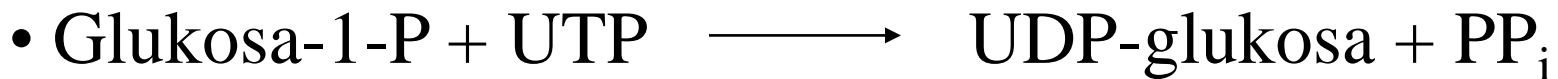
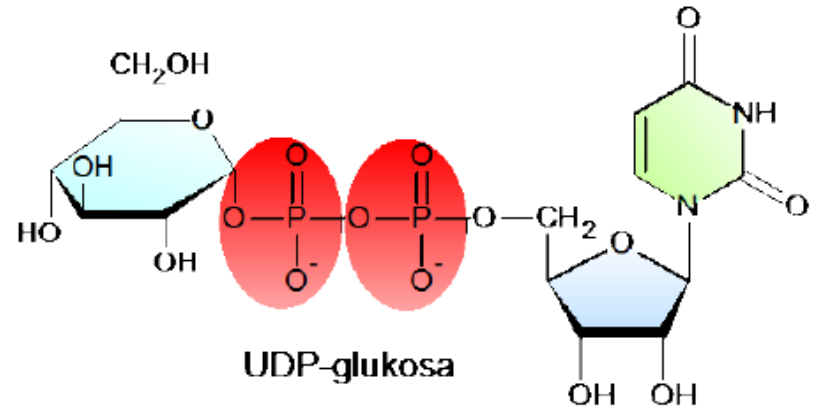

Syntéza glykogenu (glykogeneze)

Probíhá po jídle, aktivace insulinem

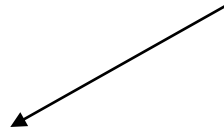
1. aktivace glukosy na UDP-glukosu
2. přenos aktivovaných molekul k 4-konci již existujícího primeru nebo řetězce glykogenu
3. vznik α -1,4 glykosidové vazby
4. větvení

1. Syntéza UDP-glukosy

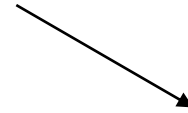

NOVÁK, Jan. *Biochemie I.* Brno: Muni, 2009, s. 100.

2. Pro syntézu glykogenu je potřebný primer

Fragment
glykogenu

Specifický protein, pokud
glykogen je zcela vyčerpán
(**glykogenin**)

Autoglykosylace na
serinovém zbytku

3. vznik α -1,4 glykosidových vazeb

- Iniclace - navázání glukosy na primer α -1,4 glykosidovou vazbou (**glykogensyntasa**)
- Elongace - vznik lineárních řetězců s α -1,4 vazbou (**glykogensynthasa**)

4. Větvení

(větvicí enzym)

5-8 koncových glukosových zbytků na neredukujícím konci je přeneseno a navázáno 1,6 vazbou

Další elongace glykogensyntasou na neredukujících koncích

Další větvení větvicím enzymem

Význam větvení:

- zvýšení rozpustnosti glykogenu
- zvýšení počtu neredukujících konců
⇒ zrychlení syntézy (a odbourání)

Odbourání glykogenu (fosforolýza)

Probíhá při hladovění (játra), svalové práci (sval) nebo stresu (játra i sval).

1. Fosforolytické štěpení α -1,4 glykosidových vazeb (**fosforylasa**)
2. Odstranění α -1,6 větvení (**odvětvovací enzym**)

Srovnejte:

Hydrolýza x fosforolýza

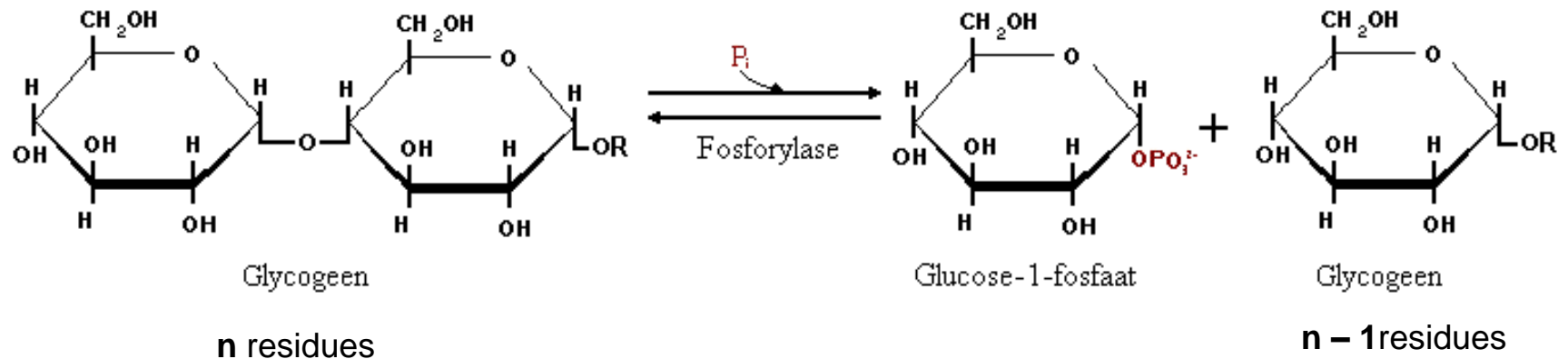

1. Fosforylasa

Fosforolytické štěpení α -1,4 glykosidových vazeb od neredukujících konců

štěpení probíhá do fáze „limitního dextrinu“ (obvykle 4 glukosové jednotky před α -1,6 vazbou)

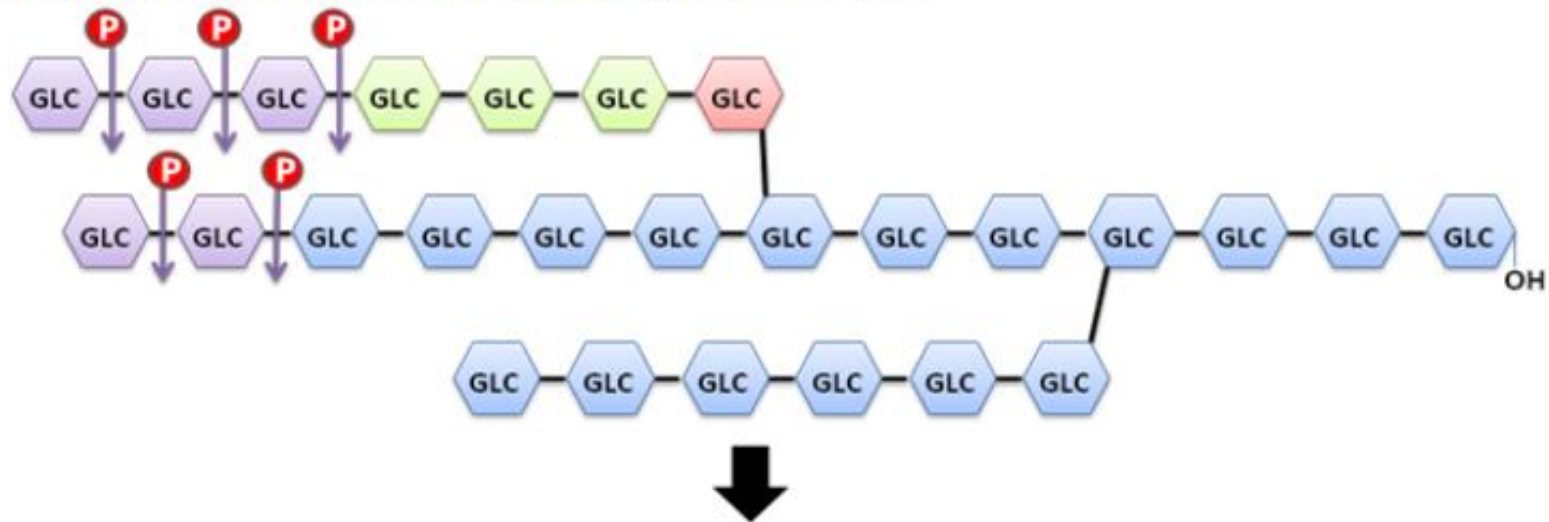

Rob's web: *Glycogeen metabolisme* [online]. [cit. 2014-07-18]. Dostupné z: <http://www.robkalmeyier.nl/voedingsleer/metabolisme/glycogeenmetabolisme/>

Odbourání glykogenu

Účinek fosforylasy vede ke vzniku limitních dextrinů :

1) Fosforylase zkracuje řetězce štěpení α -1,4-glykosidovch vazeb

2. Odvětovací enzym

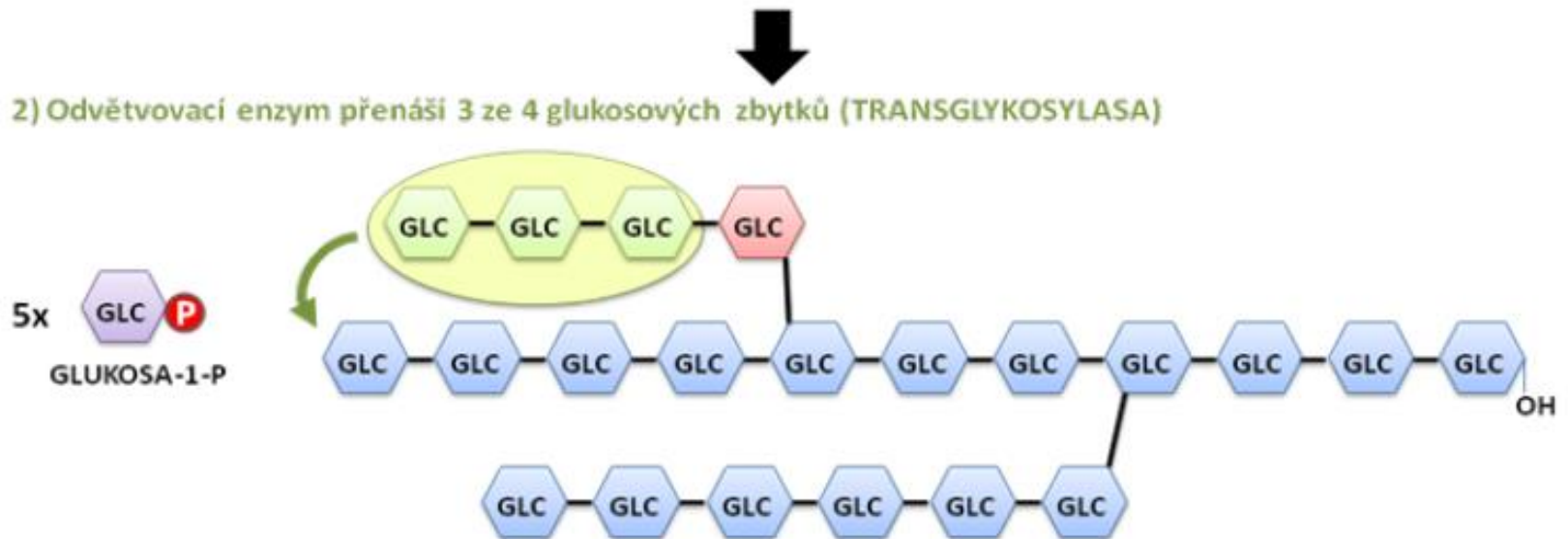
transferasová aktivita: enzym přenáší 3 ze 4 zbývajících glukos na řetězci vázaném α -1,6 vazbou na neredukující konec jiného řetězce

glukosidasová aktivita: odštěpí glukosu vázanou α -1,6 vazbou

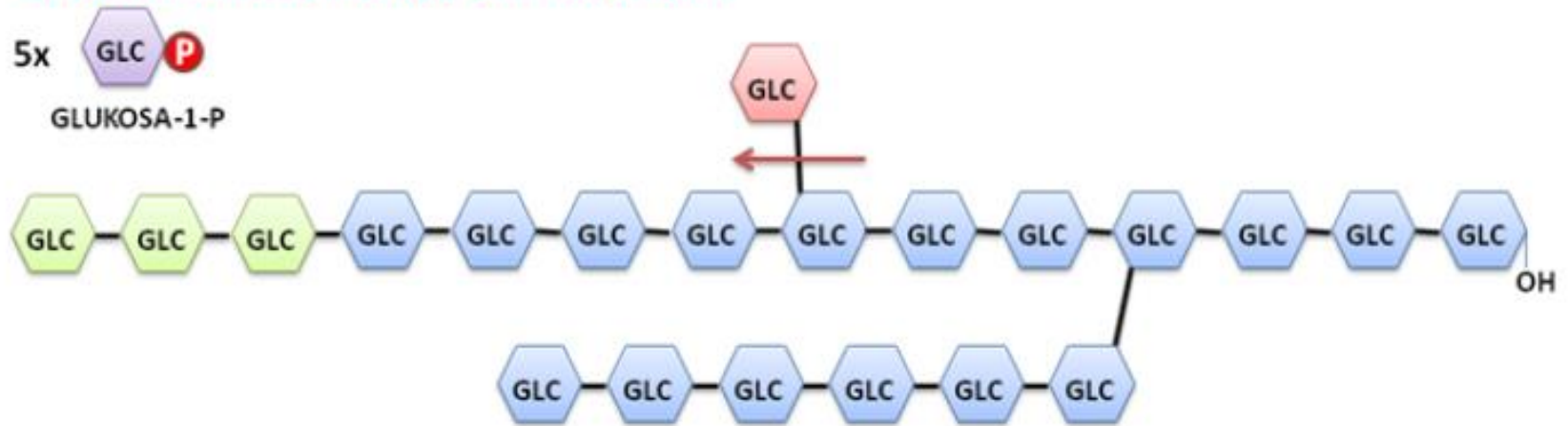
(uvolní se volná glukosa ! Ne Glc-1-P)

Účinek odvětovacího enzymu

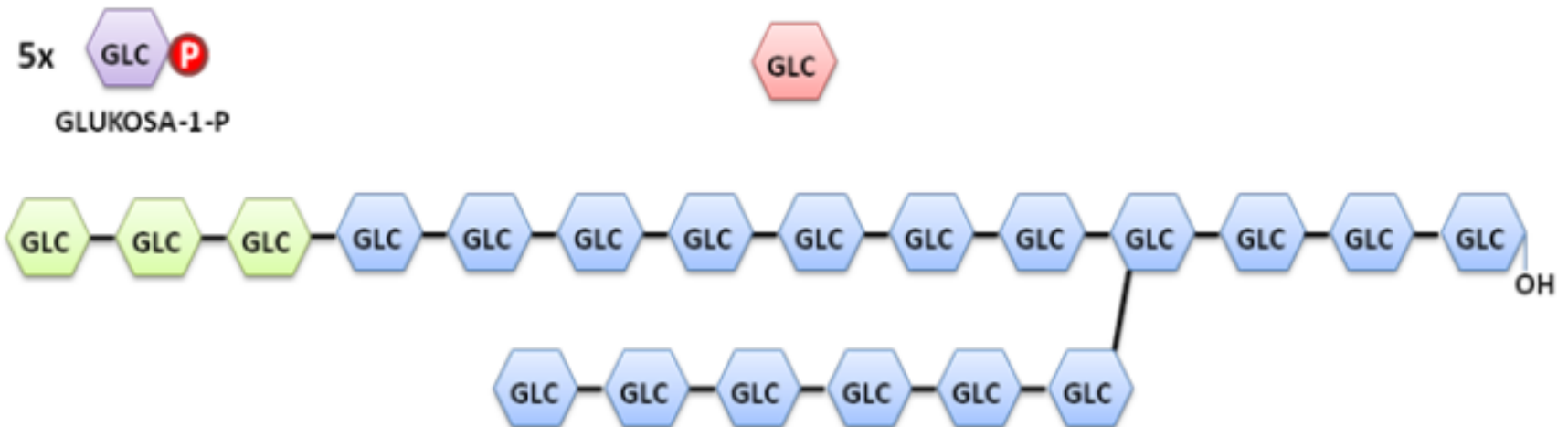
Následuje účinek fosforylasy

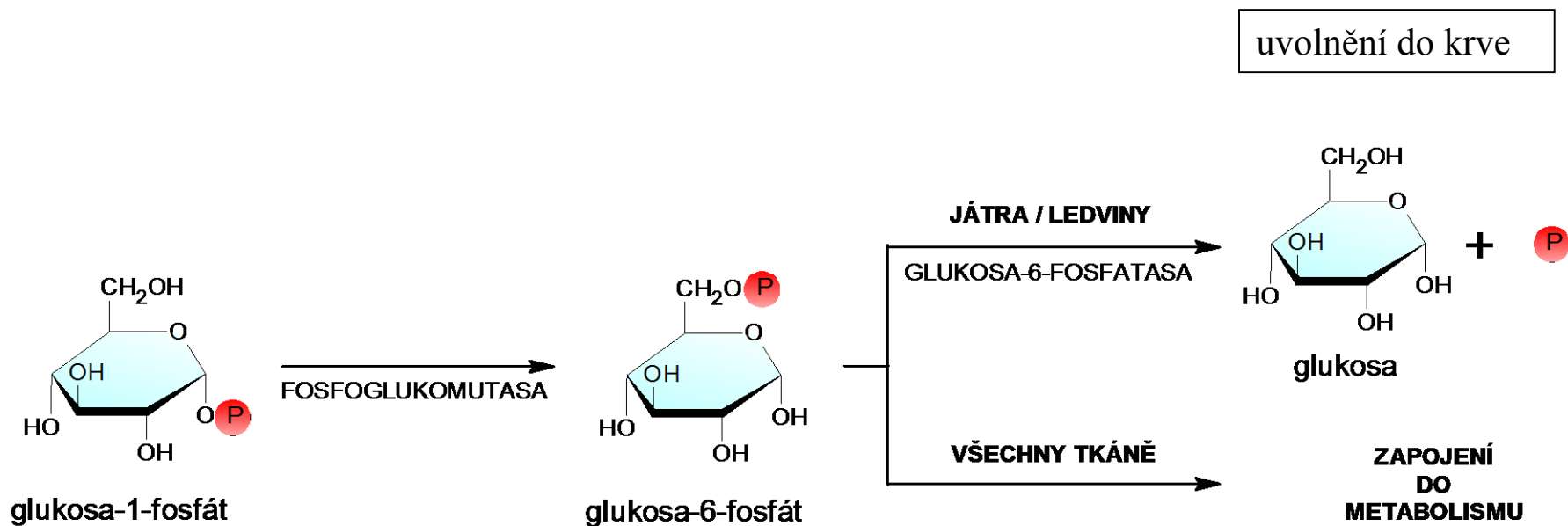
3) Odvětovací enzym odštěpí poslední glukosu

4) Výsledek odstranění jedné větve

Další osud glukosa-1-fosfátu vzniklého z glykogenu

Využití glukosa-6-P

Glukosa-6-P nemůže přecházet přes cytoplazmatickou membránu, přestup je možný jen pro glukosu

Enzym glukosa-6-fosfatasa je jen v játrech (ledvinách) – ne ve svalu.

Hladina glukosy v krvi může být doplňována jen štěpením jaterního glykogenu

Štěpením glykogenu ve svalu a dalších buňkách je získán glukosa-6-P, který může být metabolizován jen uvnitř buňky (glykolýza)

Lysosomální degradace glykogenu

lysosomální kyselá glukosidasa (pH optimum 4)

- odbourává α 1,4 vazby od neredukujícího konce
- uvolňuje se glukosa

odbourání 1-3 % buněčného glykogenu

Regulace metabolismu glykogenu

Allosterická regulace

Glykogensyntasa

X

glykogenfosforylasa

Hormonální kontrola

Hormony ovlivňující syntézu a odbourání glykogenu

Hormon	syntéza	odbourání
Insulin	↑	↓
Glukagon	↓	↑
Adrenalin	↓	↑

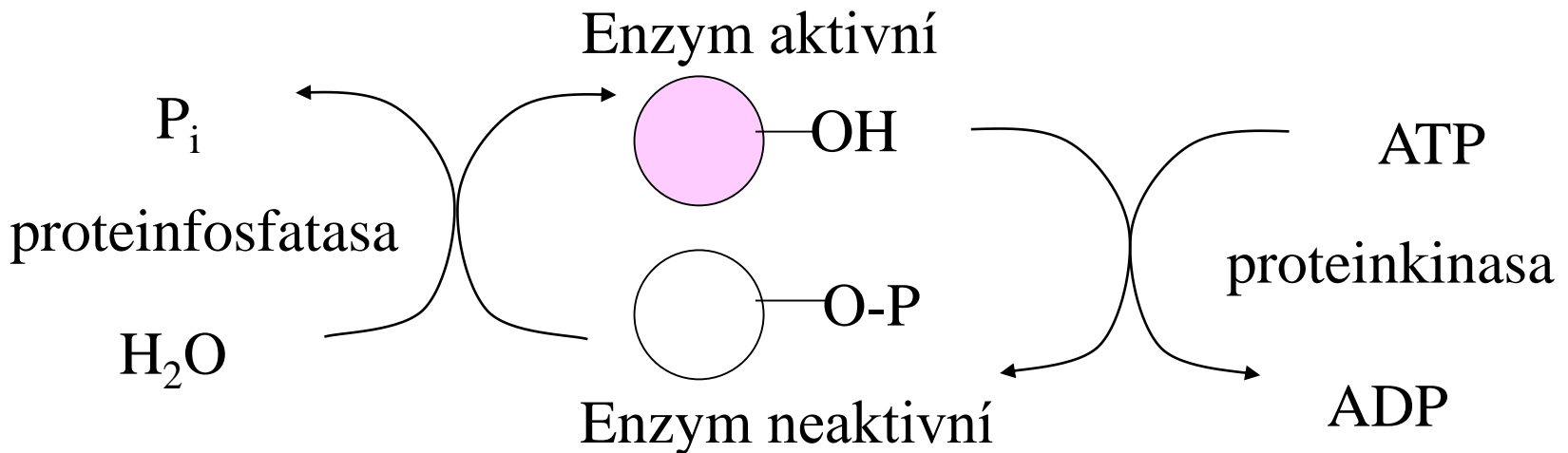
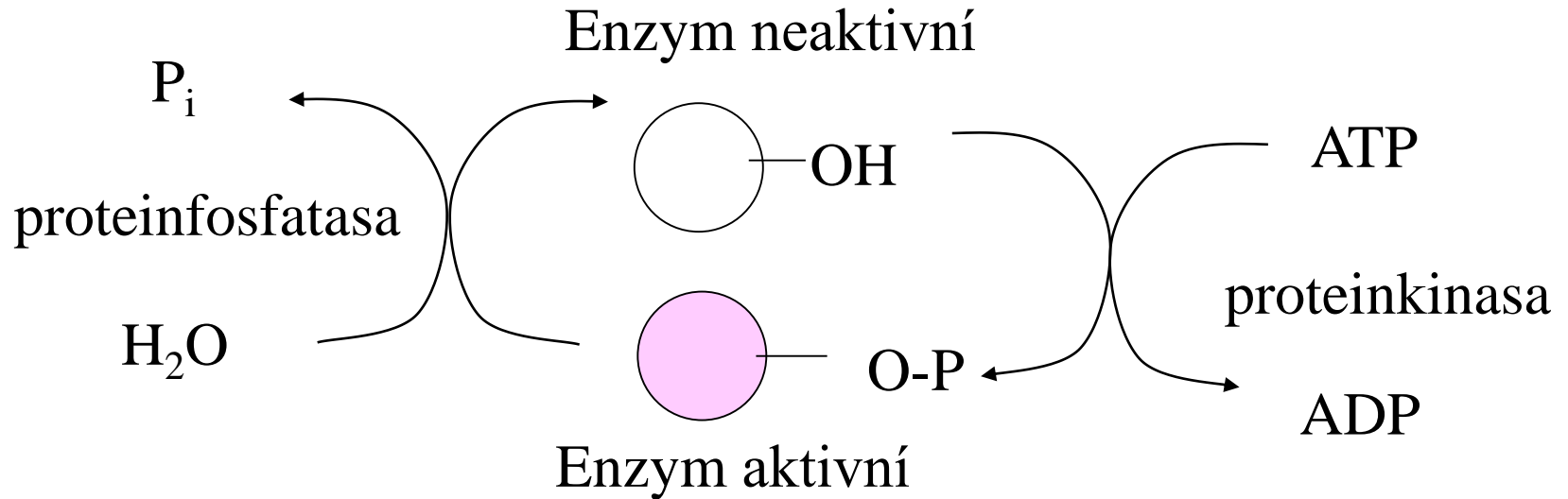
Hormony působí prostřednictvím svých „druhých poslů“.

Fosforylace a defosforylace proteinů hraje významnou roli při regulaci metabolismu glykogenu

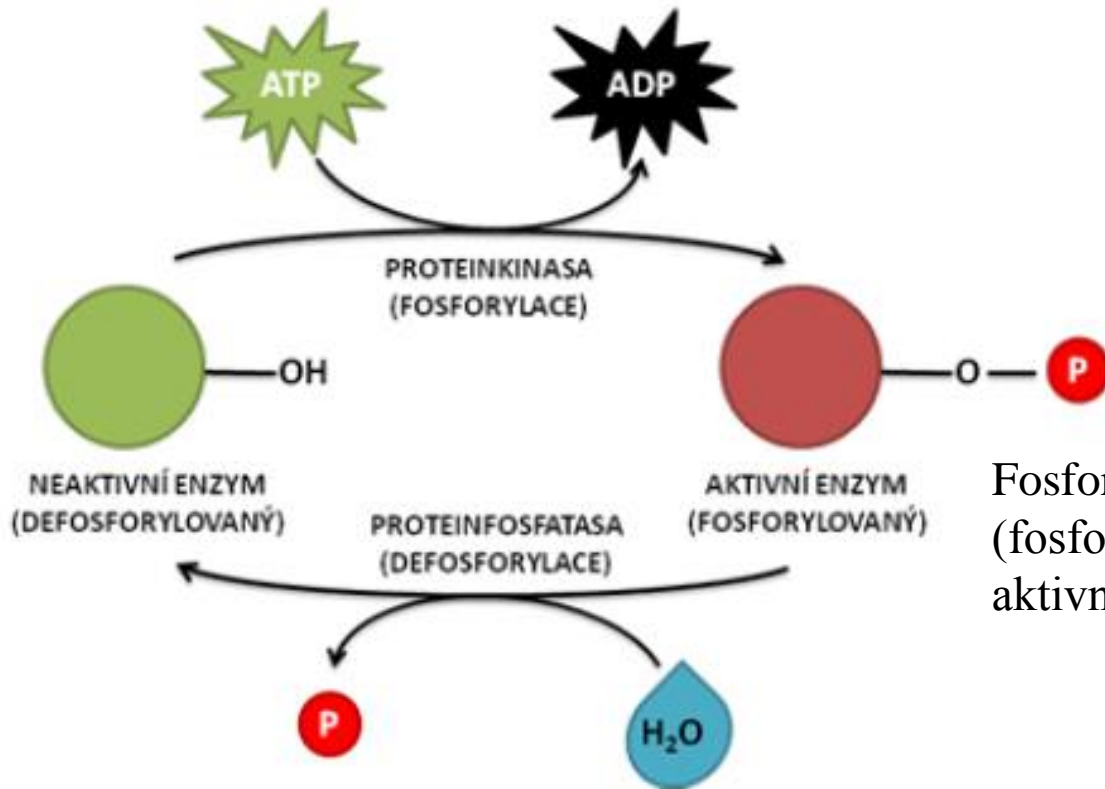
- fosforylace prostřednictvím kinas a ATP
- defosforylace prostřednictvím fosfatas

Obecné příklady změn aktivity vyvolaných fosforylací a defosforylací

Aktivace a inaktivace glykogenfosforylasy

Fosforylase b
(nefosforylovaná
forma - málo
aktivní)

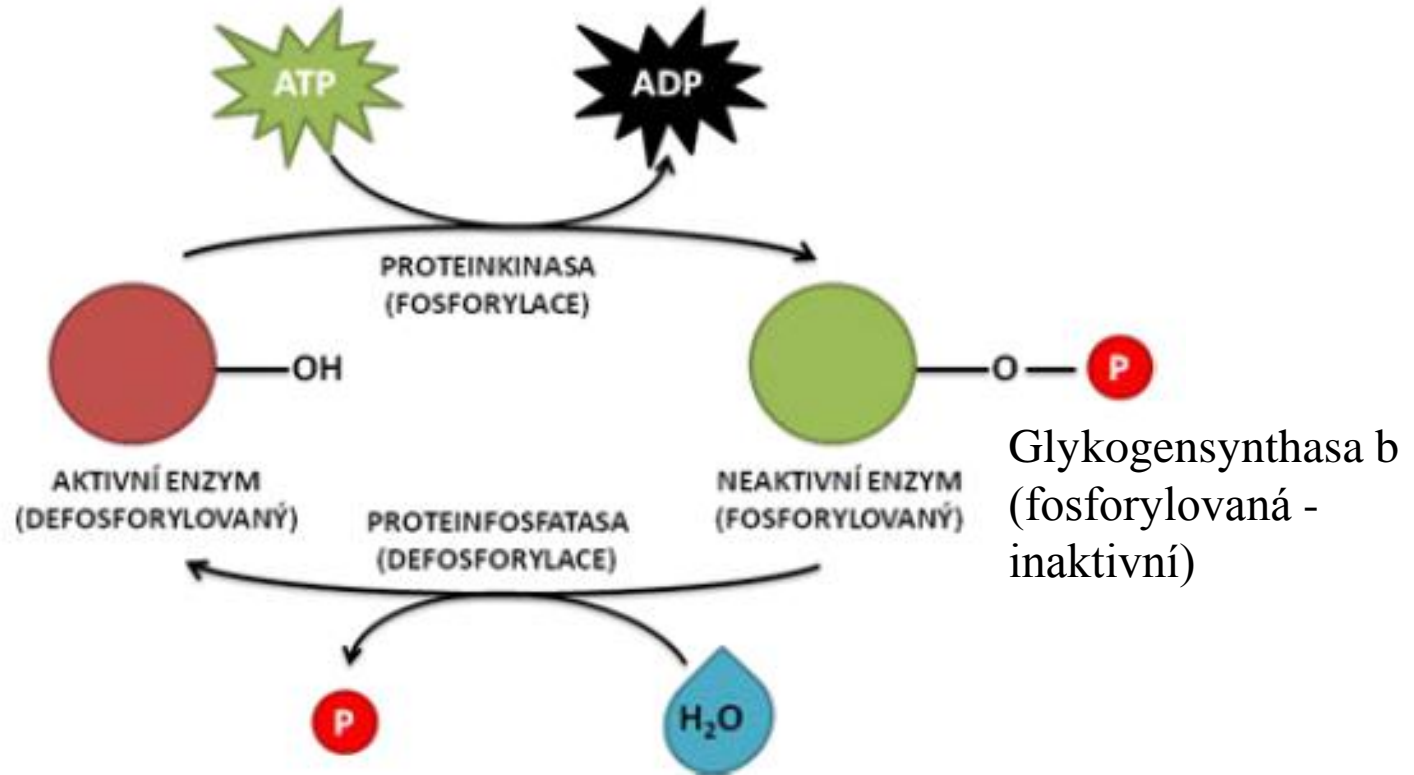
Fosforylase a
(fosforylovaná forma -
aktivní)

Obrázek 3 - Aktivace fosforylací

Fosforylase v játrech a svalu se liší

NOVÁK, Jan. *Biochemie I*. Brno: Muni, 2009, s. 105.

Aktivace a inaktivace glykogensynthasy

Glykogensynthasa a (defosforylovaná - aktivní)

Glykogensynthasa b (fosforylovaná - inaktivní)

Obrázek 4 - Deaktivace fosforylací

Odbourání glykogenu

vliv hormonů:

allosterická regulace

Játra:

glukagon (cAMP),

adrenalin (cAMP, Ca²⁺ kalmodulin)

Sval:

adrenalin (cAMP) při stresu

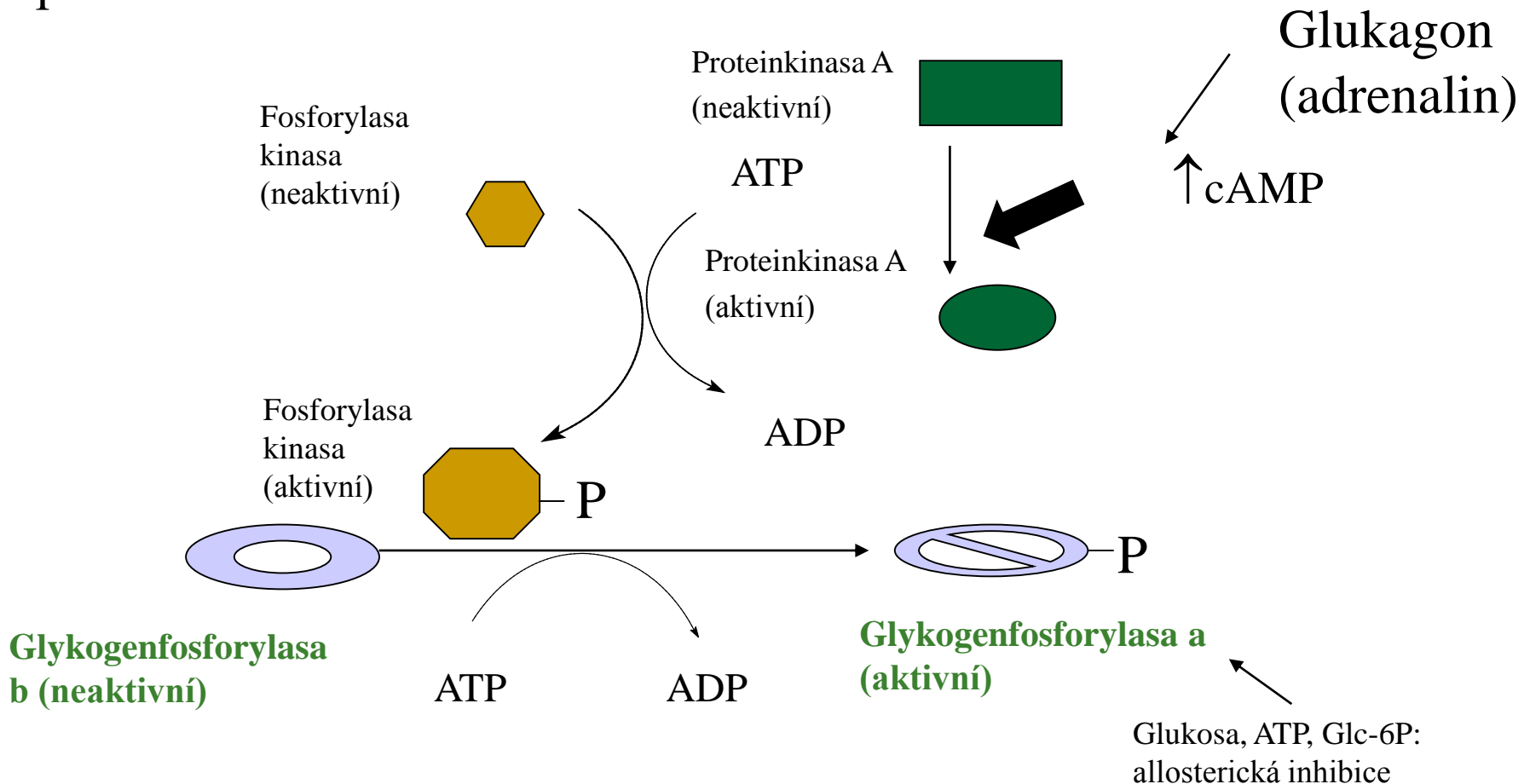
↑ Ca²⁺ během
svalové kontrakce

Ne účinek glukagonu !

AMP

Aktivace fosforylasy probíhá stupňovitě

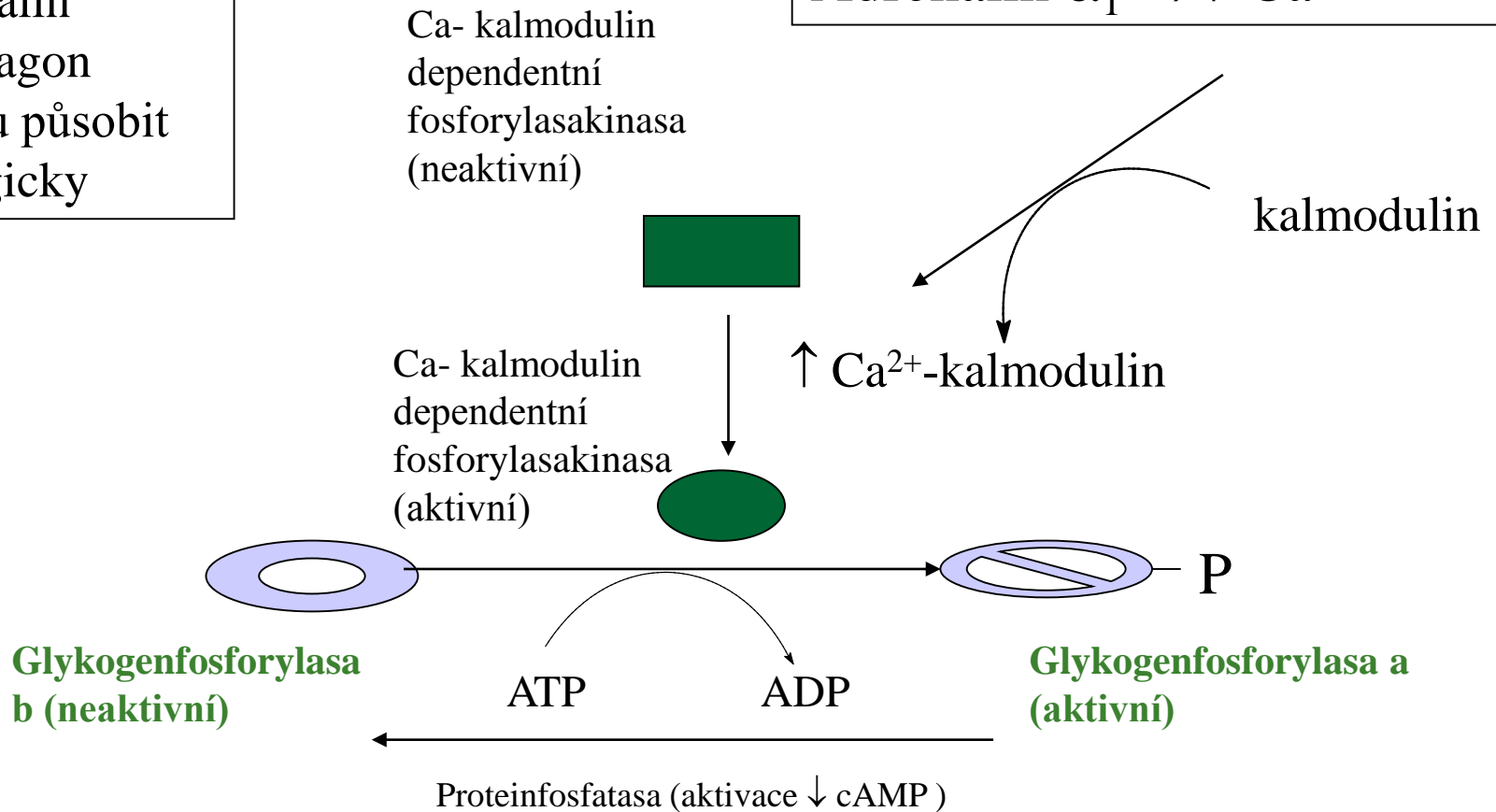
Játra – aktivace glykogenfosforylasy glukagonem a adrenalinem zprostředkovaná cAMP

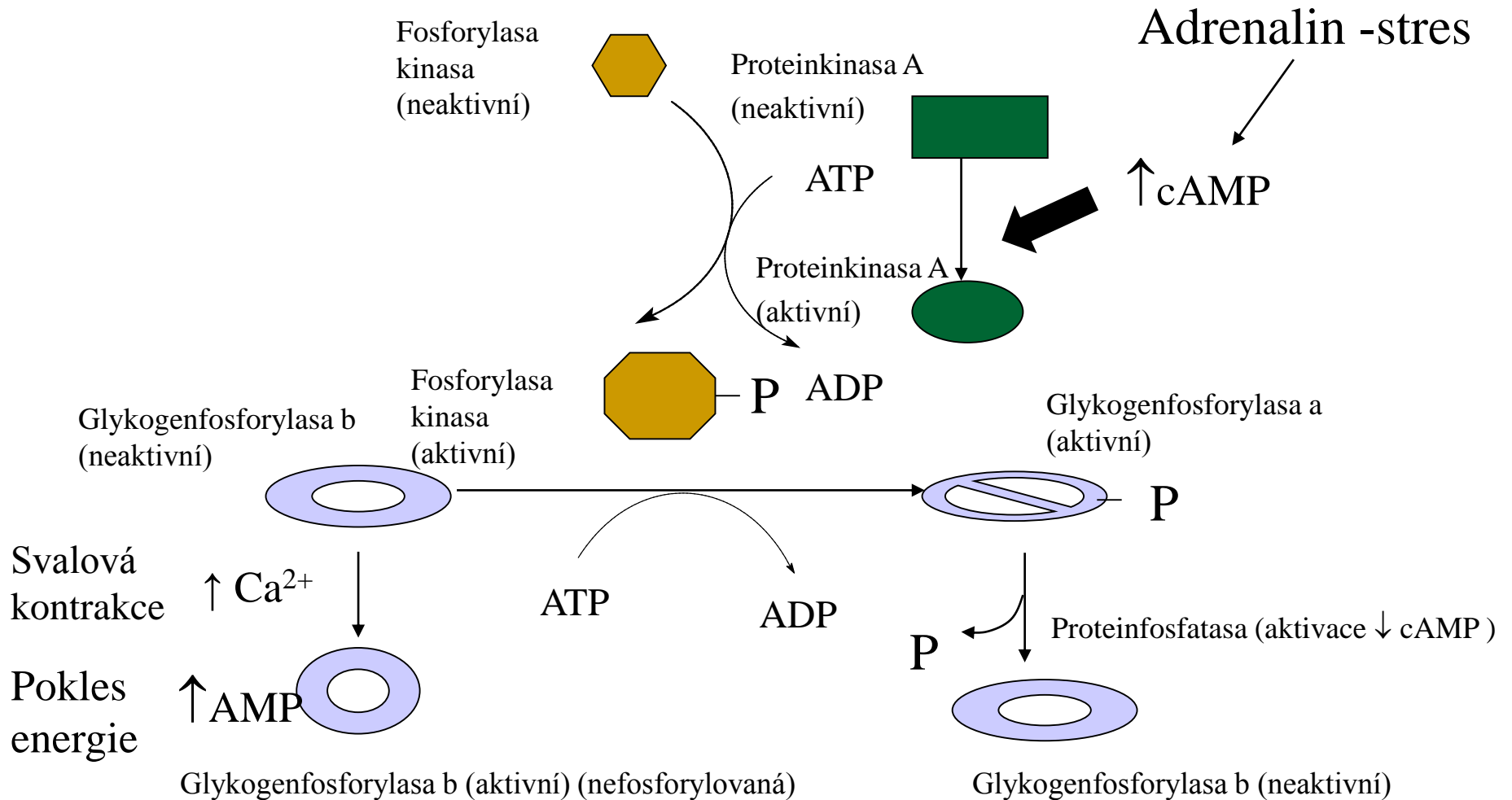
Játra – aktivace glykogen fosforylasy adrenalinem zprostředkovaná intracelulárním zvýšením Ca^{2+}

Adrenalin a glukagon mohou působit synergicky

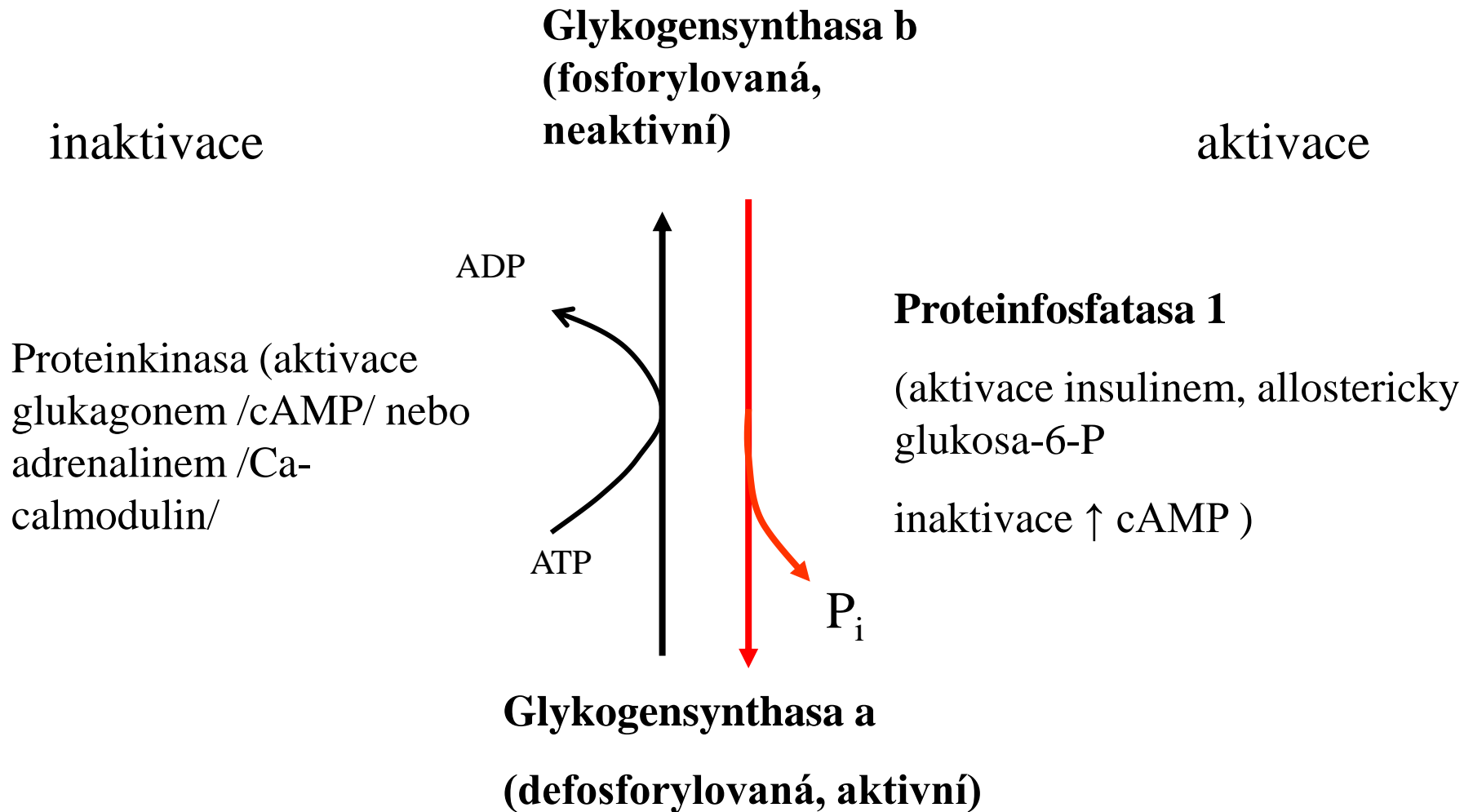
Adrenalin $\alpha_1 \Rightarrow \uparrow \text{Ca}^{2+}$

Sval – aktivace glykogenfosforylasy adrenalinem, Ca^{2+} a AMP

Aktivace a inaktivace glykogensynthasy v játrech

Kontrola glykogensynthasy ve svalu je komplexnější a je regulována i obsahem glykogenu.

Glykogen funguje jako zpětný inhibitor syntézy

Glykogenózy

Enzymy, které hrají roli v metabolismu glykogenu, jsou velmi často nějakým způsobem poškozené – většinou se jedná o **vrozené deficience enzymů**. Tyto deficience se projevují různými způsoby – záleží na tom, o který konkrétní enzym se jedná a také na tom, o kterou jeho konkrétní izoformu se jedná (poruchy tedy mohou být *tkáňově specifické* – např. izoforma ve svalích bude poškozena a metabolismus glykogenu ve svalu bude narušen, ale izoforma v játrech bude v pořádku, tudíž metabolismus glykogenu v nich bude probíhat normálně).

Tabulka 12 - Glykogenózy

Typ	Enzymový defekt	Orgán	Charakteristika
0	glykogensynthasa	játra	hypoglykemie; fatální
I	glc-6-fosfatasa	játra, ledviny	zvětšená játra, ledviny; hypoglykemie buňky jsou přeplněny glykogenem
II	lyzozomální α -glukosidasa	srdce, svaly	hromadění glykogenu v lysozomech; fatální
III	odvětovací enzym	játra, svaly, srdce	hromadění charakteristicky větveného polysacharidu
IV	větvící enzym	játra	hromadění nevětveného polysacharidu; fatální
V	svalová glykogenfosforylasa	sval	vysoký obsah glykogenu ve svalu, snížená schopnost tělesné námahy
VI	jaterní glykogenfosforylasa	játra	vysoký obsah glykogenu v játrech, sklon k hypoglykemii
VII	fosfofruktokinasa	srdce, svaly	vysoký obsah glykogenu ve svalu, snížená schopnost tělesné námahy (jako typ V)

Glykogenózy – poruchy enzymů

Vrozené deficience enzymů. Poněvadž v různých tkáních mohou být různé izoenzymy, mohou být poruchy tkáňově specifické. (F – fatální)

Typ	Enzymový defekt	Orgán	Charakteristika
0	Glykogensythasa	Játra	Hypoglykemie F
I	Glc-6-fosfatasa	Játra, ledviny	Zvětšená játra, ledviny. Hypoglykemie. Buňky jsou přeplněné glykogenem
II	Lysosom. α -glukosidasa	Svaly, srdce	Hromadění glykogenu v lyzosomech F
III	Odvětovací enzym	Játra, svaly, srdce	Hromadění charakt. větveného polysach.
IV	Větvící enzym	Játra	Hromadění nevětveného polysacharidu F
V	Svalová fosforylasa	Sval	Vys. obsah glykogenu ve svalu, snížená schopnost těl. námahy
VI	Jaterní fosforylasa	Játra	Vys. obsah. glykogenu v játrech, sklon k hypoglykemiím
VII	fosfofruktokinasa	svaly, ercs	Jako typ V

Příklady glykogenóz

Von Gierkeho choroba (glykogenosa typu I)

Nejběžnější z glykogenóz

Deficit glukosa-6-fosfatasy nebo transportéru pro glukosa-6-P

Důsledky:

- hypoglykemie při krátkém hladovění
- laktacidemie
- (hyperlipidemie, hyperurikemie)

Pompeho choroba (glykogenosa typu II)

Absence α -1,4-glukosidasy v lysosomech

Akumulace glykogenu v lysosomech

Ztráta funkce lysosomů

Poškození svalů, glykogen se hromadí i v cytoplazmě svaloviny → svalová slabost

Postihuje zejména svaly respiračního systému a srdce

Typ Ia – u kojenců (smrtelná)

Typ II b – u starších dětí a dospělých, zkracuje život

McArdlova choroba (typ V)

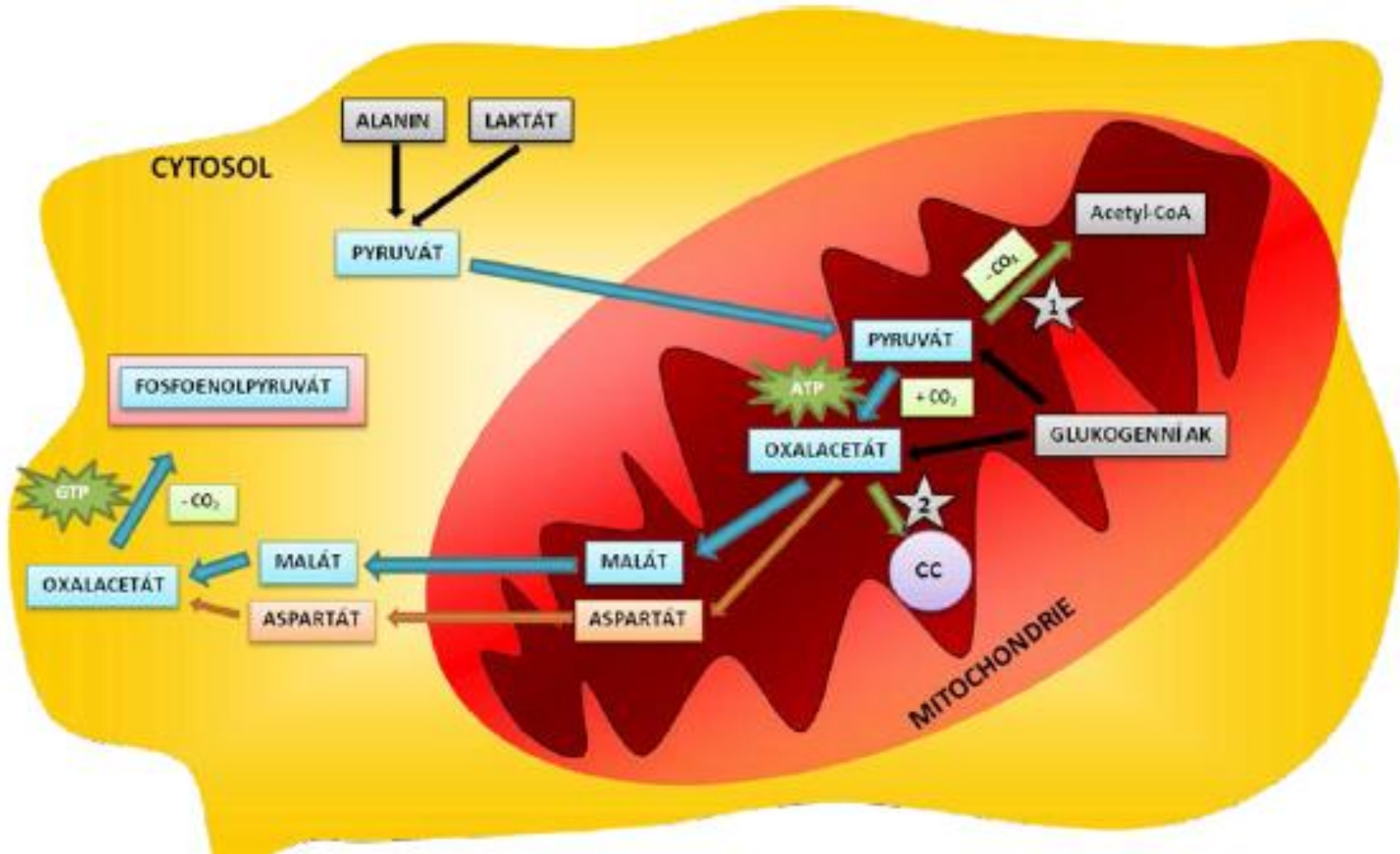
Absence svalové fosforylasy

Zásoby glykogenu nejsou dostupné pro produkci energie

Sval není schopen vykonávat trvalejší práci

Sval je snadno poškozen (myoglobin v krvi)

Lokalizace jednotlivých dějů vzniku fosfoenolpyruvátu:

NOVÁK, Jan. *Biochemie I*. Brno: Muni, 2009, s. 95.

Pentosofosfátová dráha

- **A) Úvod**
- Doposud popisované děje se týkaly metabolismus glukosy, avšak pouze těch jeho částí, při kterých **buňka získávala energii**. Pentosofosfátová dráha je rovněž jednou z **metabolických drah glukosy**, avšak nevede k zisku energie.
- **Probíhá** ve velkém rozsahu v **játrech, tukové tkáni** (až 50% metabolismus glukosy), **erythrocytech** (velmi významný zdroj NADPH+H⁺), **štítné žláze, laktující mléčné žláze** a dalších tkáních. Obecně lze říci, že probíhá v tkáních, v **nichž probíhají redukční syntézy**. V ostatních tkáních jsou využívány jen určité části této dráhy.
- Co se týče buněčné lokalizace, probíhá pentosofosfátová dráha v **cytosolu**.
- **Pentosofosfátová dráha:**
  - je významným **zdrojem NADPH+H⁺**, který je využíván k redukčním syntézám, redukci glutathionu a dále pak oxygenasami se smíšenou funkcí
  - je zdrojem **ribosa-5-fosfátu**, který slouží k **syntéze NK a nukleotidů**
  - umožňuje **zapojení pentos** přijatých potravou do metabolismu (např. přímou přeměnou na nukleotidy, nebo jejich přeměnou na hexosy).
- Jak bylo řečeno v úvodu, **není tato dráha zdrojem energie**, navíc **energii přímo nespotřebává**.
- Můžeme rozlišit dvě části pentosofosfátové dráhy:
  - **oxidační část**, ve které probíhají **nevratné reakce**
  - **regenerační (neoxidační) část**, která se skládá z **vratných reakcí**

Pentosový cyklus

Tkáňová lokalizace:

ve velkém rozsahu játra, tuková tkáň (až 50% metab. glukosy), erytrocyty, štítná žláza, laktující mléčná žláza ad.

(obecně tkáně, kde probíhají redukční syntézy)

Buněčná lokalizace: cytoplasma

Význam pentosového cyklu

- zdroj NADPH (redukční syntézy, oxygenasy se smíšenou funkcí, redukce glutathionu)
- zdroj ribosa-5-P (nukleové kyseliny, nukleotidy)
- zapojení pentos přijatých potravou do metabolismu

Neslouží k zisku energie

Dvě části pentosového cyklu

oxidační část

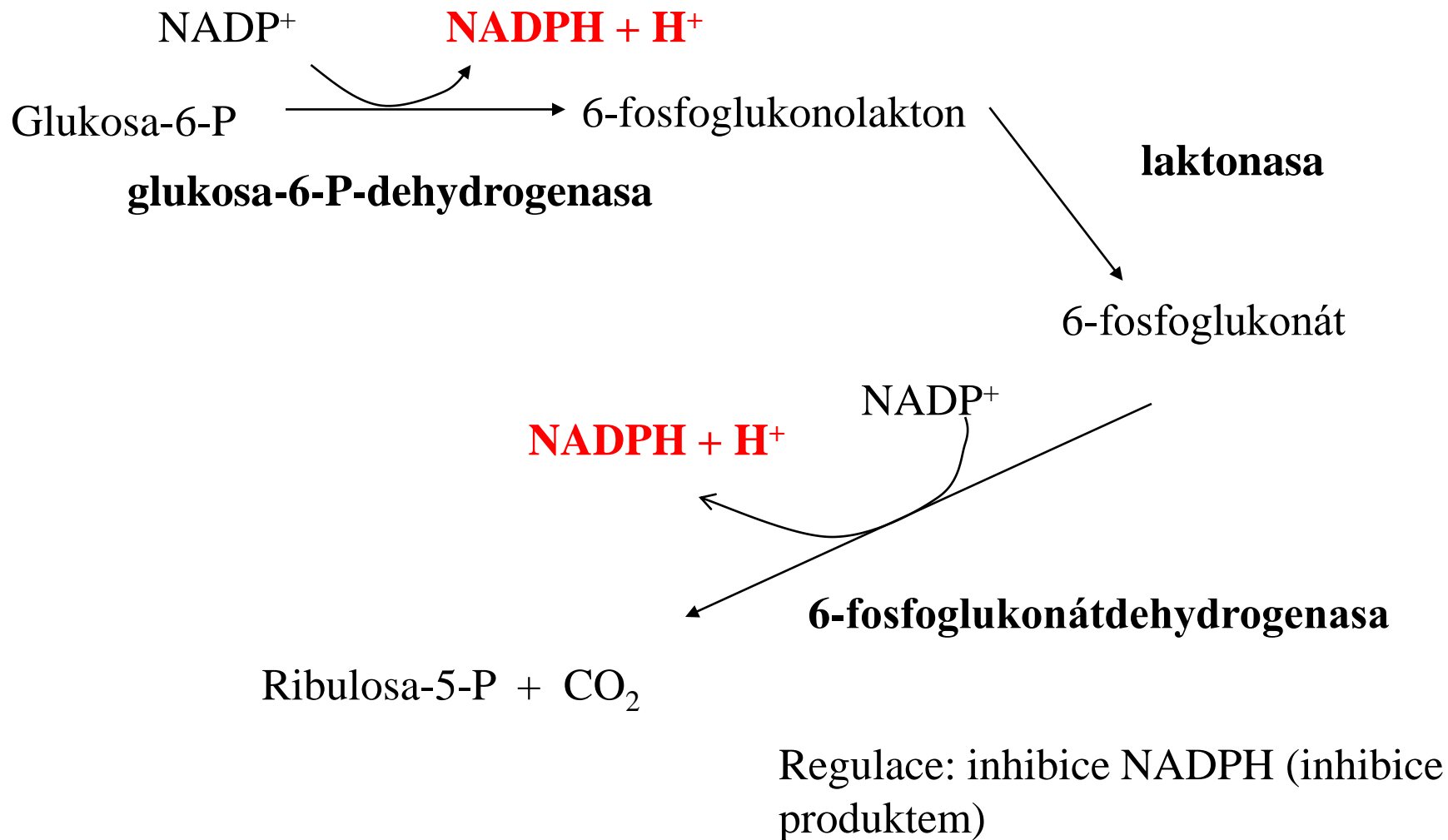
nevratné reakce

neoxidační část (regenerační)

vratné reakce

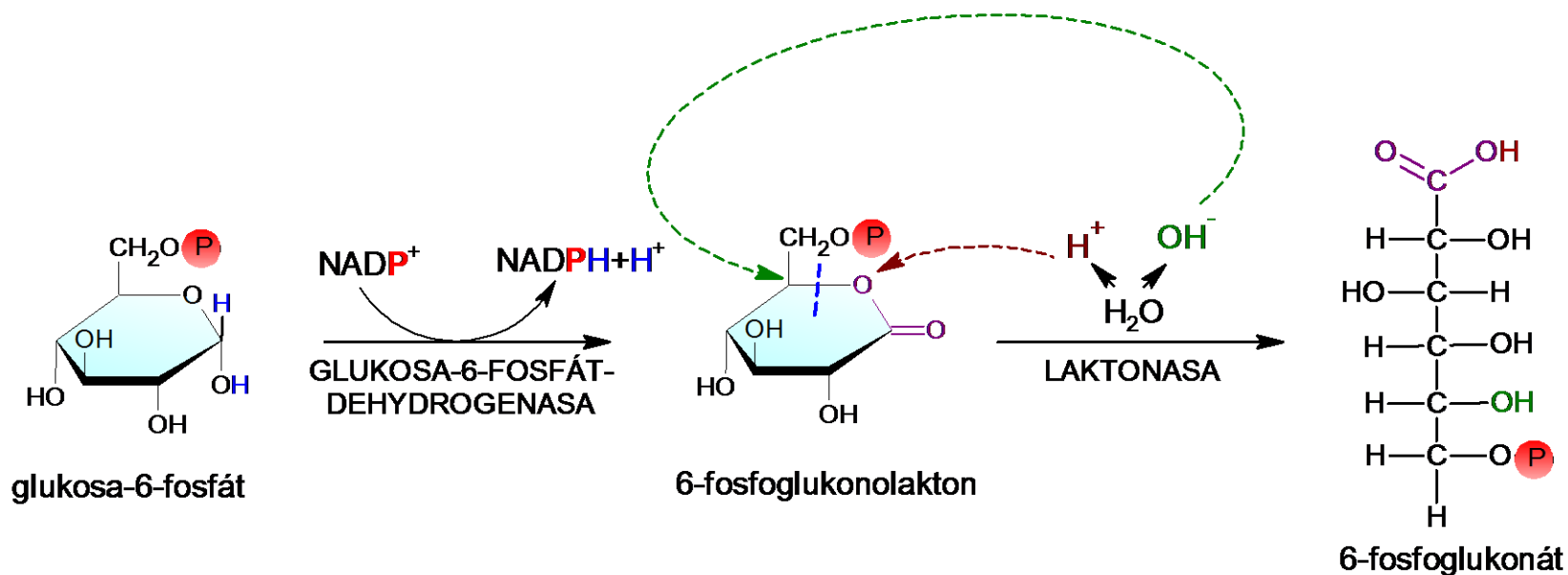

Oxidační část pentosového cyklu

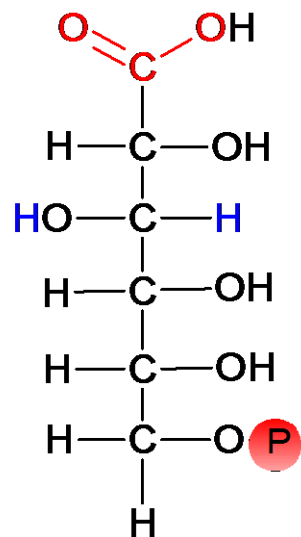

Oxidační část pentosového cyklu (podrobněji)

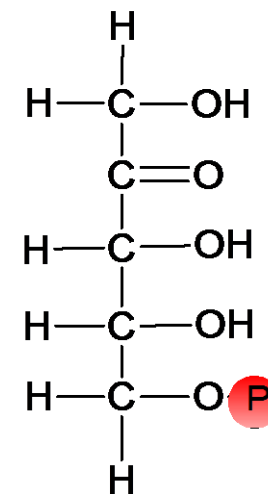
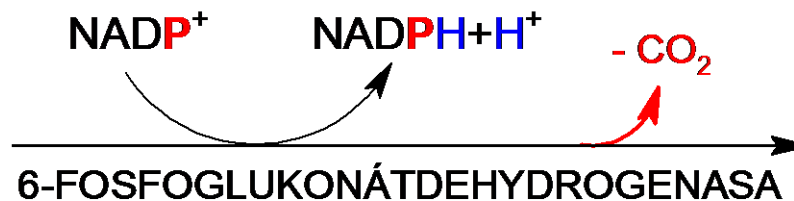
– vznik 6-fosfoglukonátu

Oxidační část pentosového cyklu (podrobněji) – přeměna 6-fosfoglukonátu

6-fosfoglukonát

ribulosa-5-fosfát

Získem oxidační větve pentosového cyklu jsou 2 moly NADPH a pentosa fosfát

Regenerační fáze pentosového cyklu

(pokud pentosy nejsou využity pro syntézu nukleotidů)

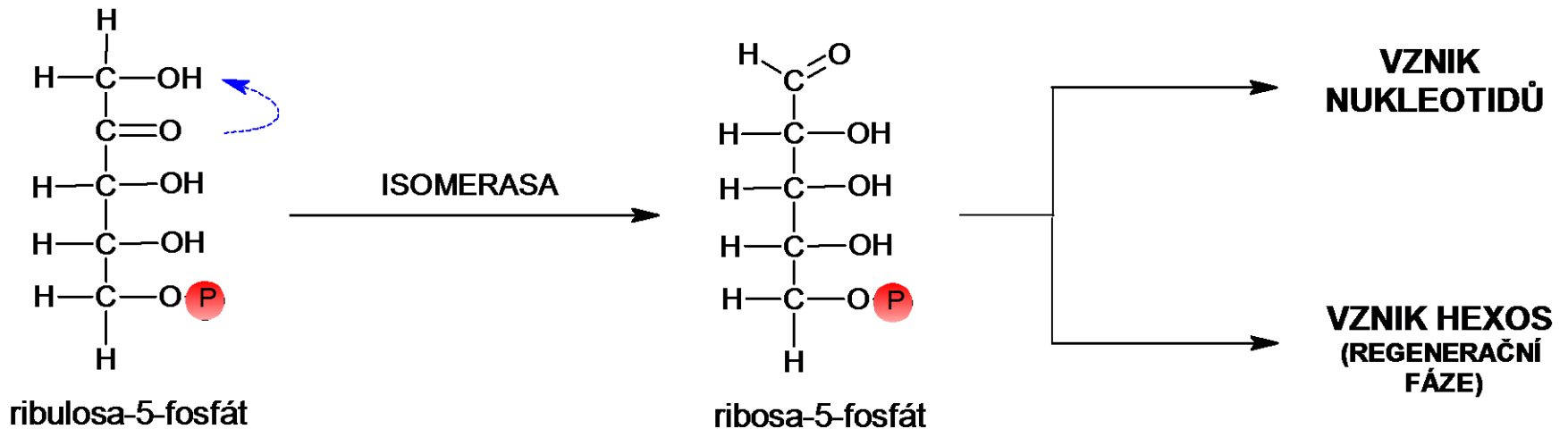
souhrnná rovnice:

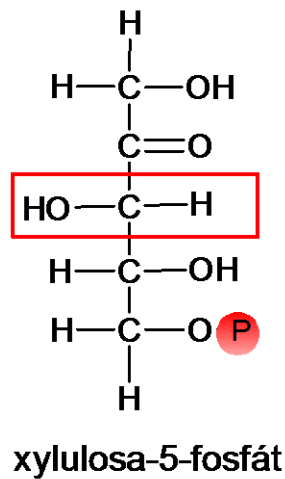
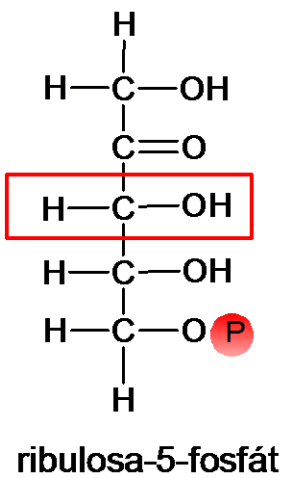

Proč regenerace ?

Některé buňky potřebují mnoho NADPH. Při jeho produkci vzniká velké množství pentos, které buňka nepotřebuje.

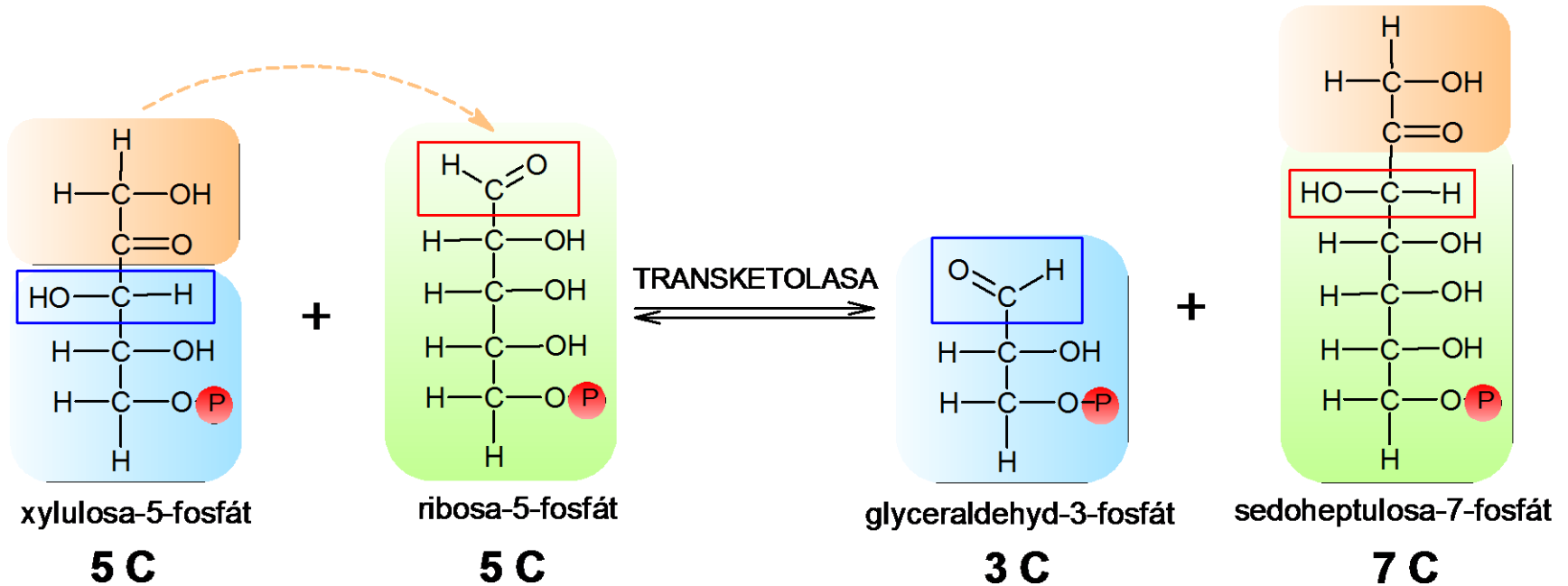
Enzymy v regenerační fázi pentosového cyklu

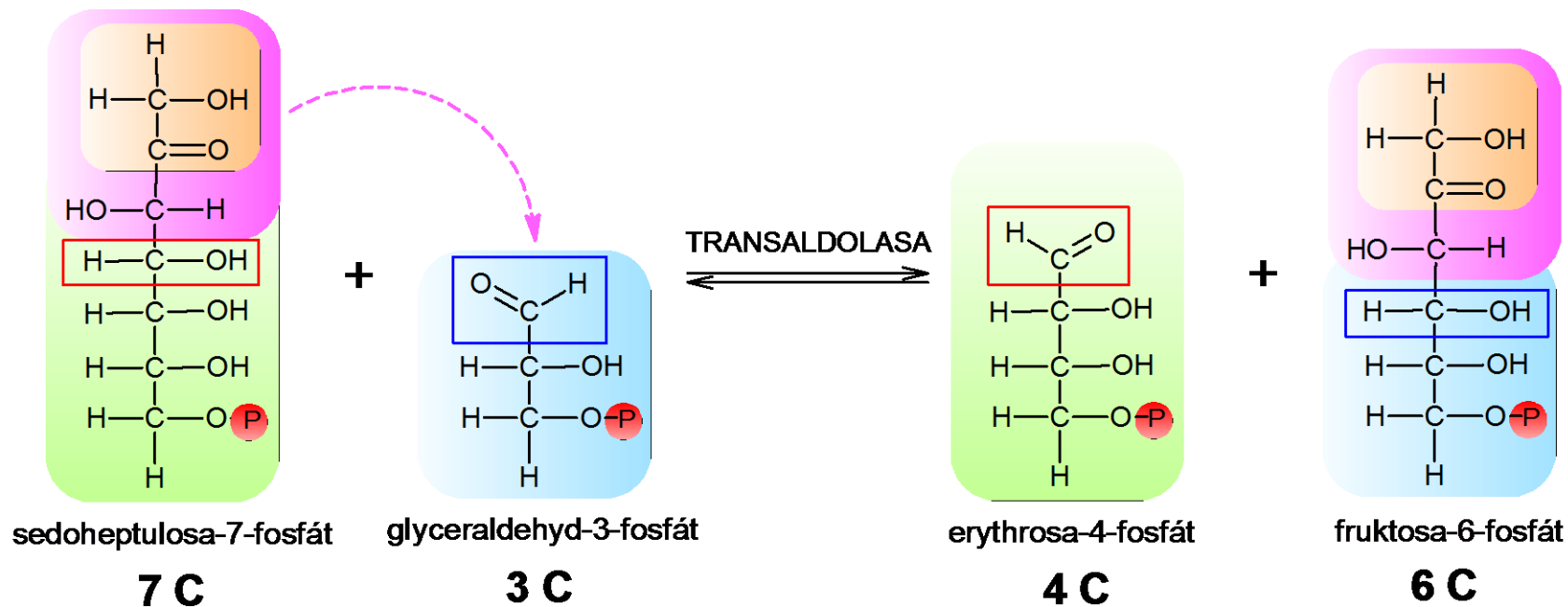
**VZNIK HEXOS
(REGENERAČNÍ
FÁZE)**

Transketolasa - přenáší dvouuhlíkatý zbytek

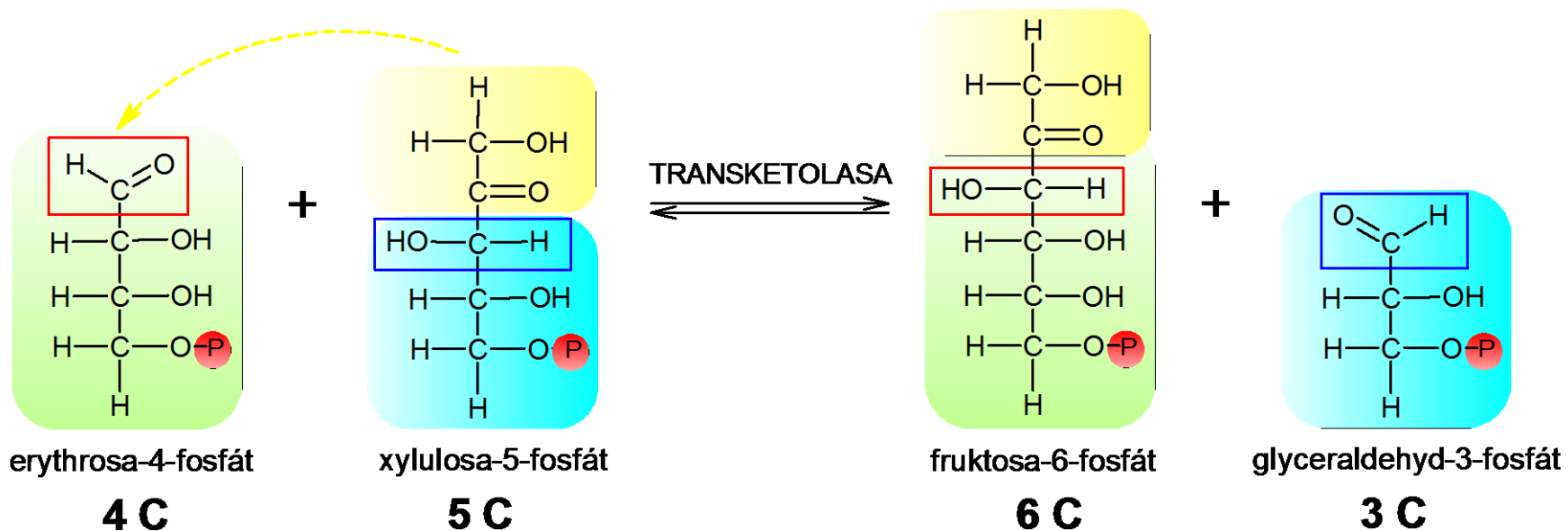
Kofaktor: thiamindifosfát

Transaldolasa - přenáší tříuhlíkatý zbytek

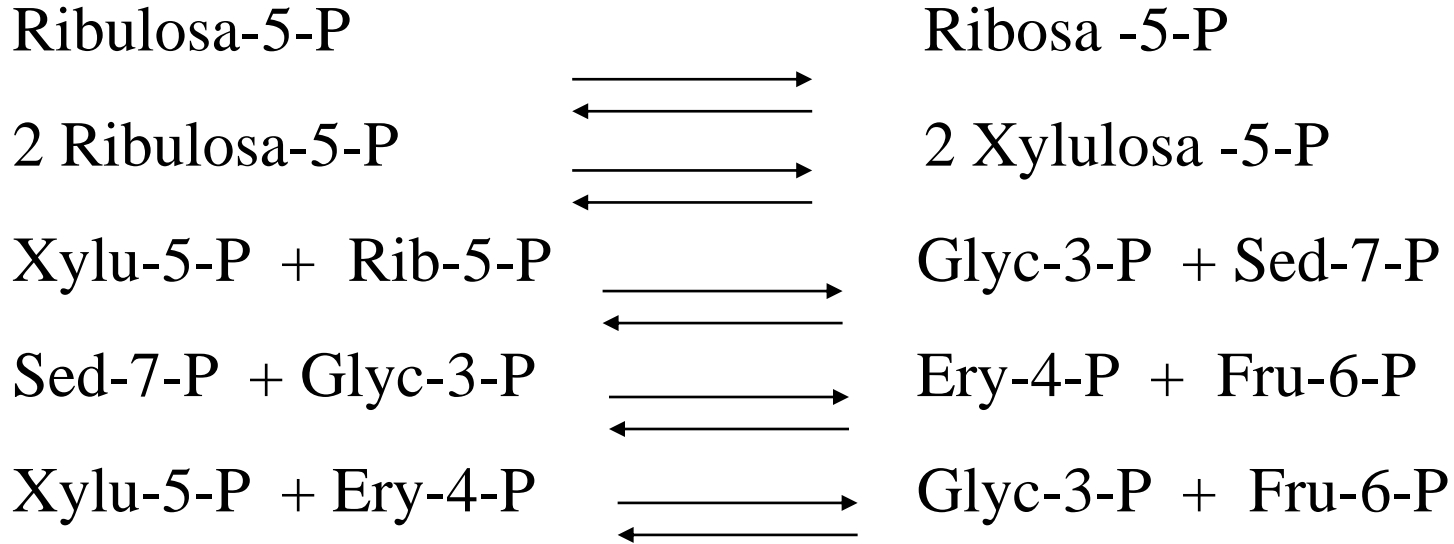

Transketolasa - přenáší dvouuhlíkatý zbytek

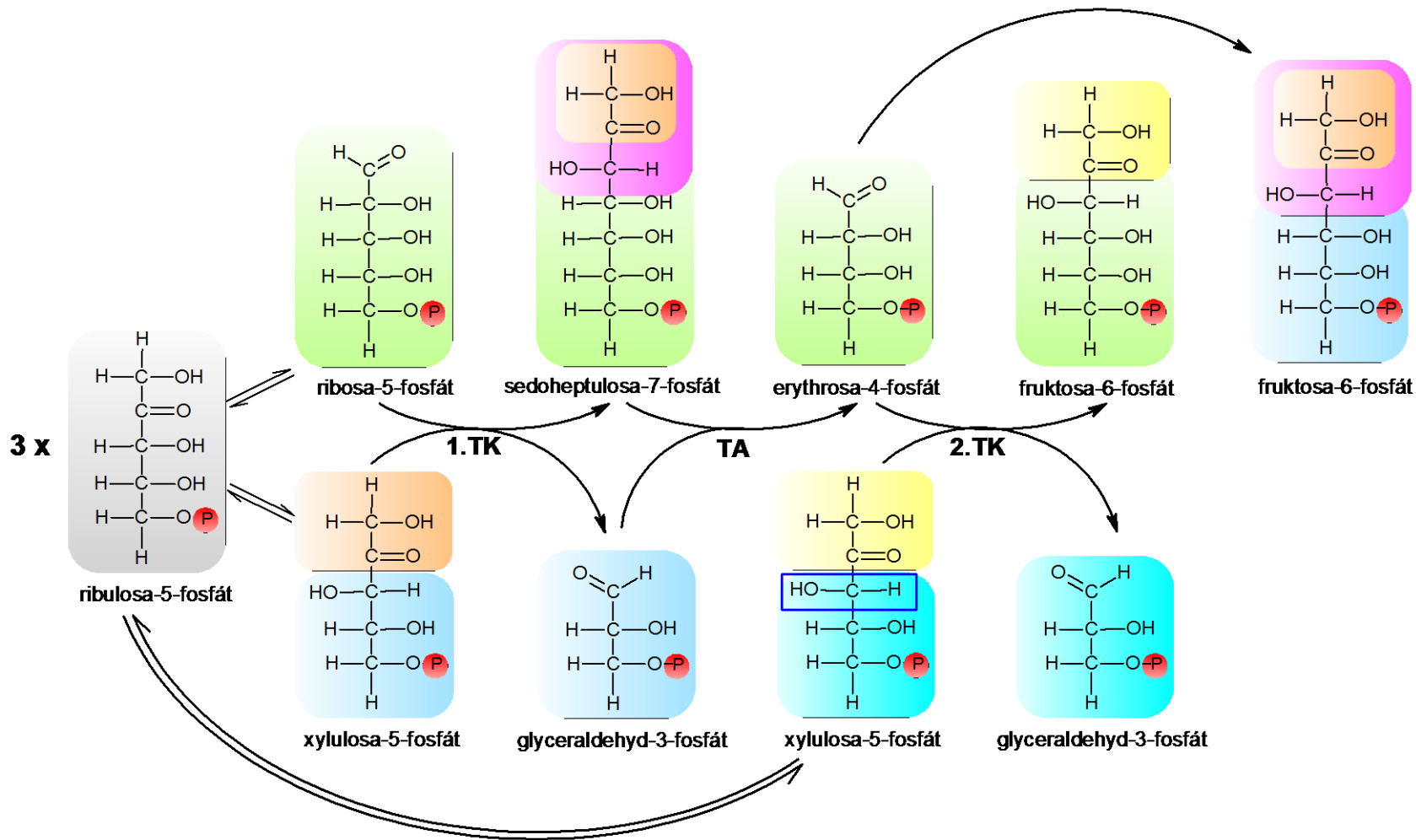
Souhrnná bilance pentosového cyklu

3 x 5C

3C + 2 x 6C

Ke schématu: 1.TK = 1. transketolasová reakce; TA = transaldolasa; 2.TK = 2. transketolasová reakce

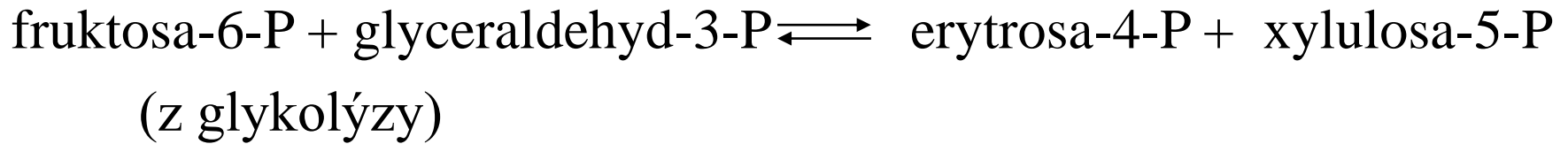
Tvorba ribosafosfátu z meziproduktů glykolýzy

Reakce regenerační fáze pentosového cyklu jsou vratné.

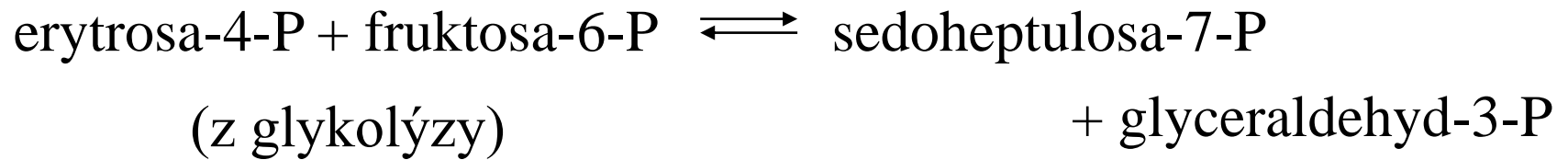
To umožňuje produkovat pentosy v buňce i v situacích, kdy není potřebné NADPH, pouhým zvratem reakcí regenerační fáze, z meziproduktů glykolýzy.

Transketolasová reakce v opačném směru

Transaldolasová reakce v opačném směru

Další transketolasová reakce v opačném směru

Regulace pentosového cyklu

- rychlost závisí na úvodních nevratných reakcích oxidační fáze
- dostupnost substrátu (NADP⁺), inhibice produktem
- indukce enzymů insulinem

Potřeby buňky určují směr reakcí pentosového cyklu

Potřeba buňky	Směr dráhy
pouze NADPH	Oxidativní větev produkuje NADPH, regenerační fáze konvertuje pentosy na Glc-6-P
NADPH + ribosa-5-P	Oxidativní větev produkuje NADPH a ribuloso-5-P, isomerasa ji přeměňuje na ribosu
pouze ribosa-5-P	Probíhá konverze fruktosa-6-P a glyceraldehydu-5-P na ribosa-5-P
NADPH a pyruvát	Oxidativní větev produkuje NADPH, regenerační fáze přeměňuje ribulosa-5-P na fruktosa-6-P a glyceraldehyd-3-P, glykolýza produkuje pyruvát

Reakce vyžadující NADPH

- redukce oxidovaného glutathionu
- monooxygenázové reakce s cytP450
- redukční syntézy:
  - syntéza mastných kyselin
  - elongace mastných kyselin
  - syntéza cholesterolu
  - syntéza nukleotidů

NADH x NADPH / srovnání

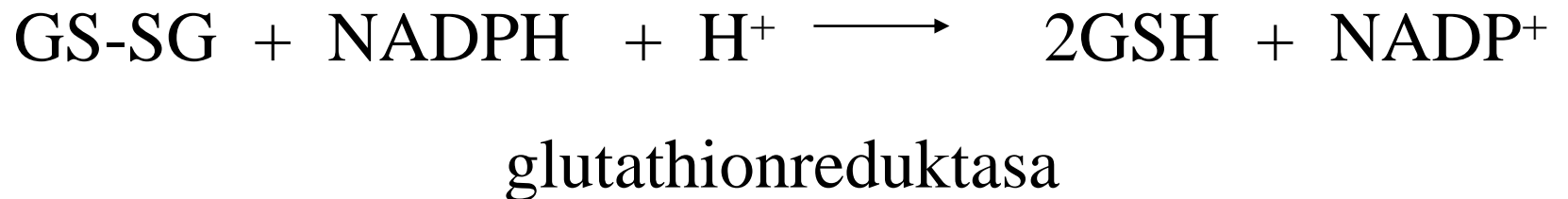
Charakteristika	NADH	NADPH
vznik	převážně při dehydrogenaci substrátů v katabolických dějích	při dehydrogenaci substrátů v reakcích jiných než katabolických
využití	převážně dýchací řetězec*	redukční syntézy a detoxikační reakce V dých. řetězci nemůže být oxidován
Forma převažující v buňce	NAD ⁺	NADH

* Transhydrogenasa v mitochondriální membráně může katalyzovat přenos H z NADH na NADP⁺

Význam pentosového cyklu pro erythrocyty

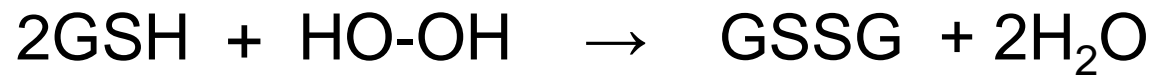
Pentosový cyklus je jediným zdrojem NADPH pro erc

NADPH je potřebný na regeneraci glutathionu

Oxidovaný glutathion vzniká při odbourávání peroxidu vodíku a organických peroxidů v erytrocytu

glutathionperoxidasa

Hromadění peroxidů v buňce vyvolává hemolýzu

Deficit glukosa-6-P dehydrogenasy v erytrocytech

vrozená choroba

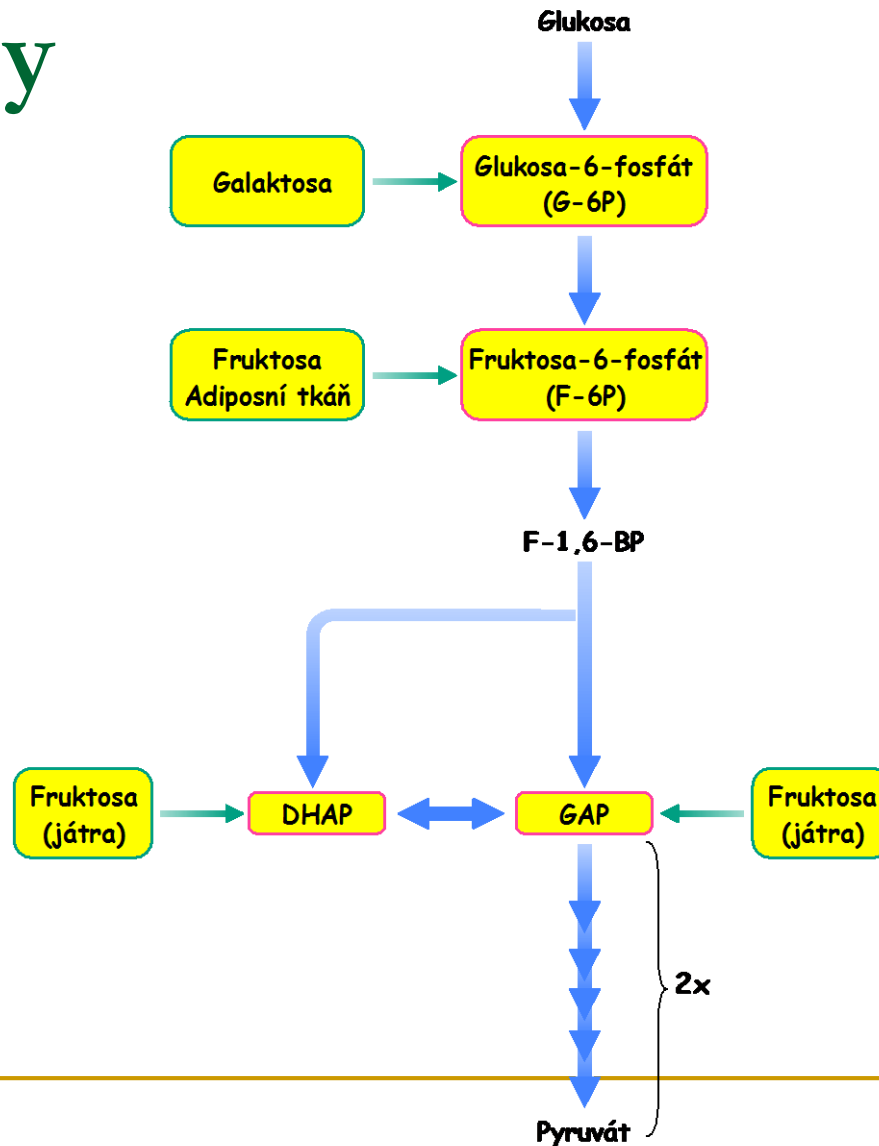
způsobena bodovými mutacemi genu v chromosomu X u některých populací (až 400 různých mutací)

až 200 milionů jedinců

erytrocyty mají nedostatek redukováného glutathionu

choroba je často bezpříznaková a projeví se episodami hemolytické anemie po infekci, při užití některých léků nebo favových bobů (*Vicia fava*)

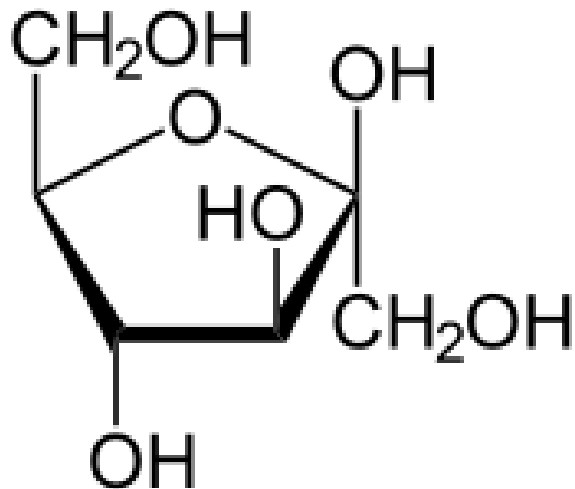
Vstup galaktosy a fruktosy do glykolýzy

Metabolismus fruktosy

Zdroj fruktosy: sacharosa z potravy, ovoce, med

Odhadovaný příjem 7 g a více (*USA až 37 g)

Vstup do buněk: GLUT V

* Kukuřičný sirup jako sladidlo

Wikipedie: Fruktóza. [online]. 17.4.2014 [cit. 2014-07-18]. Dostupné z:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Frukt%C3%B3za#mediaviewer/Soubor:Beta-D-Fructofuranose.svg>

Fruktosa a glukosa - srovnání

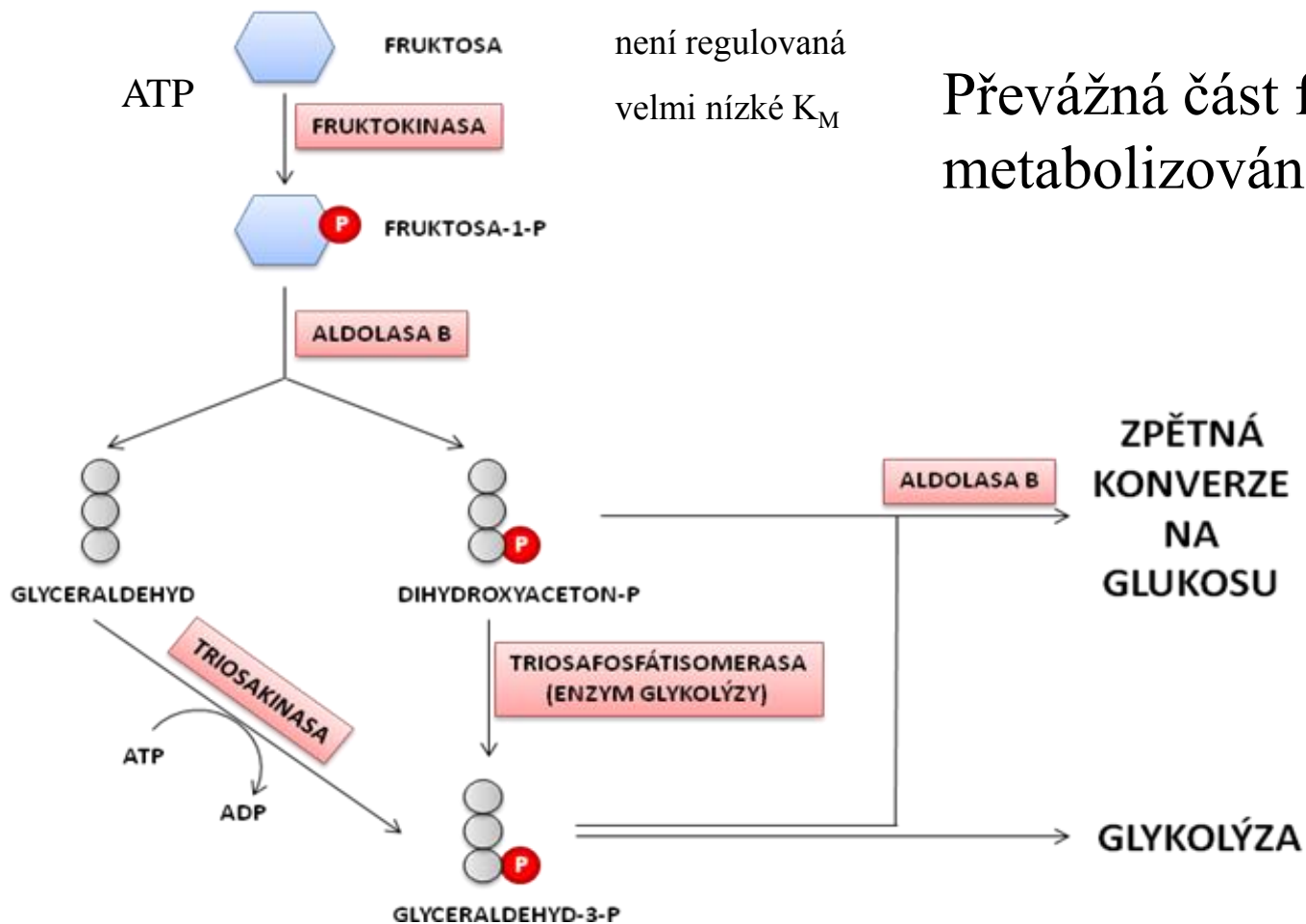
	Glukosa	Fruktosa
Resorpce ve střevě	rychlejší	pomalejší
Metabolismus	pomalejší	rychlejší
Poločas v krvi	43 min	18 min
Místo metabolismu	většina tkání	hlavně játra, ledviny, enterocyty
K_M pro hexokinasu	0,1 mmol/l	3 mmol/l
K_M pro fruktokinasu	-	0,5 mmol/l

Zásadní rozdíly mezi metabolismem glukosy a fruktosy

- Fruktosa je metabolizována hlavně v **játrech**, enzymem **fruktokinasou**
- Hexokinasu působí jen při vysoké koncentraci fruktosy
- Játra metabolizují rychleji fruktosu než glukosu
- Fruktosa **sama nevyvolává** uvolnění insulinu
- Avšak příjem fruktosy může vyvolat následné zvýšení hladiny insulinu v důsledku přeměny fruktosy na glukosu

Metabolismus fruktosy

Převážná část fruktosy je metabolizována v játrech

Aldolasa A a aldolasa B

- jsou isoenzymy (je známa i aldolasa C)
- aldolasa A : glykolýza (štěpení Fru-1,6-bisP)
- aldolasa B: štěpení fruktosa-1-P

glukoneogenese (syntéza Fru-1,6-bisP)

Fruktokinasa a aldolasa B (játra):

metabolismus obchází regulované enzymy

⇒ rychlé odbourání

😊 fruktosa je rychlý, na insulinu nezávislý zdroj energie

☹️ rychlé odbourávání fruktosy vede k vysokému poměru $\text{NADH} \gg \text{NAD}^+$, jako důsledek vzniká laktát

☹️ rychlý metabolismus fruktosy odčerpává $\text{P}_i \Rightarrow$ klesá tvorba ATP

☹️ vysoký příjem fruktosy vede ke zvýšené tvorbě mastných kyselin a následně ke zvýšení produkce triacylglycerolů

Dříve se fruktosa doporučovala diabetikům jako neškodné sladidlo

Současná doporučení:

malá množství fruktosy v ovoci je neškodné

slazení fruktosou nebo jiný vyšší příjem fruktosy (např. formou infuze) – **není doporučeno**

Poruchy metabolismu fruktosy

Chybění fruktokinasy

- **esenciální fruktosurie**

Fruktosa se hromadí v krvi a vylučuje do moči

Dieta bez fruktosy

Diagnostika: pozitivní redukční zkouška v moči

průkaz glukosy specifickým testem negativní

Chybění aldolasy B

- hereditární fruktosová intolerance (autosomálně recesivní choroba)

Fruktosa-1-P se hromadí v buňkách → hypoglykemie

Proč hypoglykemie?

Fru-1-P inhibuje glykogenolýzu a glukoneogenezi

Úprava dietou bez fruktosy a sacharosy

Pozdní komplikace diabetu

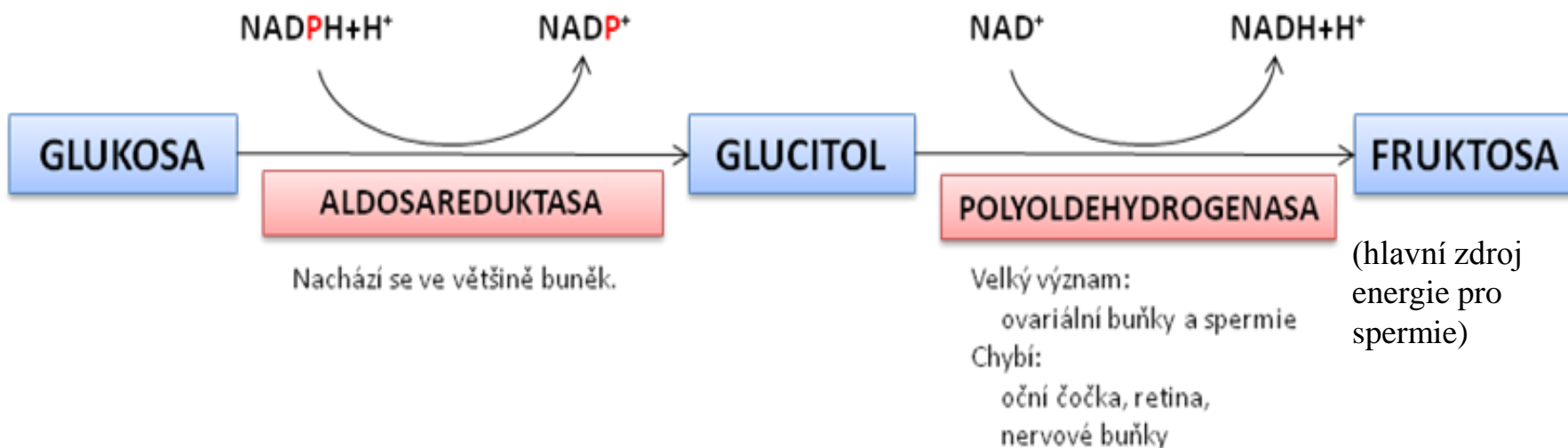
- při diabetické hyperglykémii vstupuje glukosa do buněk, které pro její vstup nevyžadují insulin
- tvoří se D-glucitol, který nemůže z buňky unikat
- aktivita polyoldehydrogenasy v některých buňkách je malá (retina, čočka, nervová b.)
- D-glucitol se hromadí

Zvýšený osmotický tlak vyvolává poruchy buněk (diabetická katarakta, retinopatie, neuropatie)

Polyolová metabolická dráha

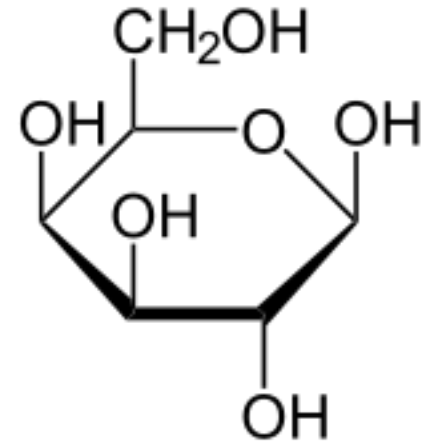
- přeměna glukosy na glucitol a fruktosu

Metabolismus galaktosy

zdroj: laktosa (mléko*)

Wikipedie: Galaktóza. [online]. 10.2.2014 [cit. 2014-07-18]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Galakt%C3%B3za>

- přeměna v játrech na glukosu

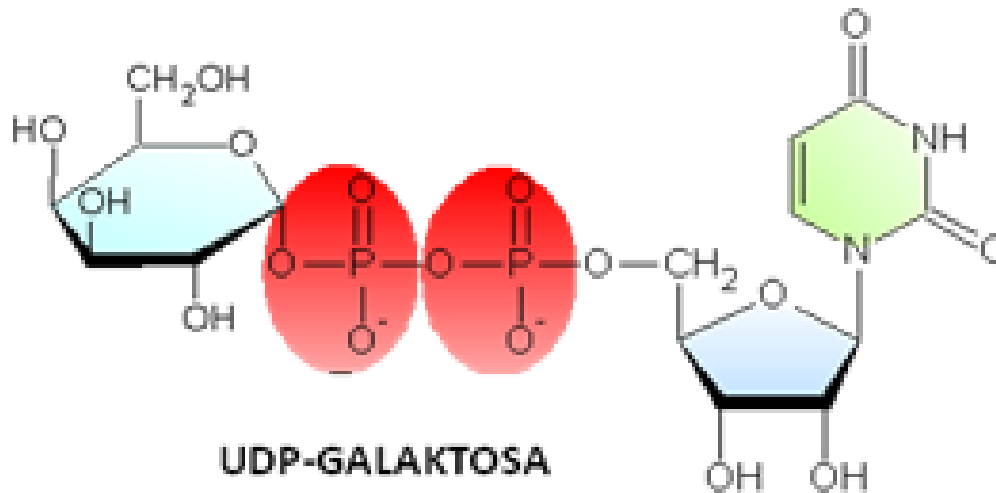
epimerace

aby mohla proběhnout, je třeba galaktosu aktivovat:

galaktosa-1-P → **UDP-galaktosa**

* Ostatní mléčné výrobky (kefíry, tvaroh, sýry) laktosu téměř neobsahují

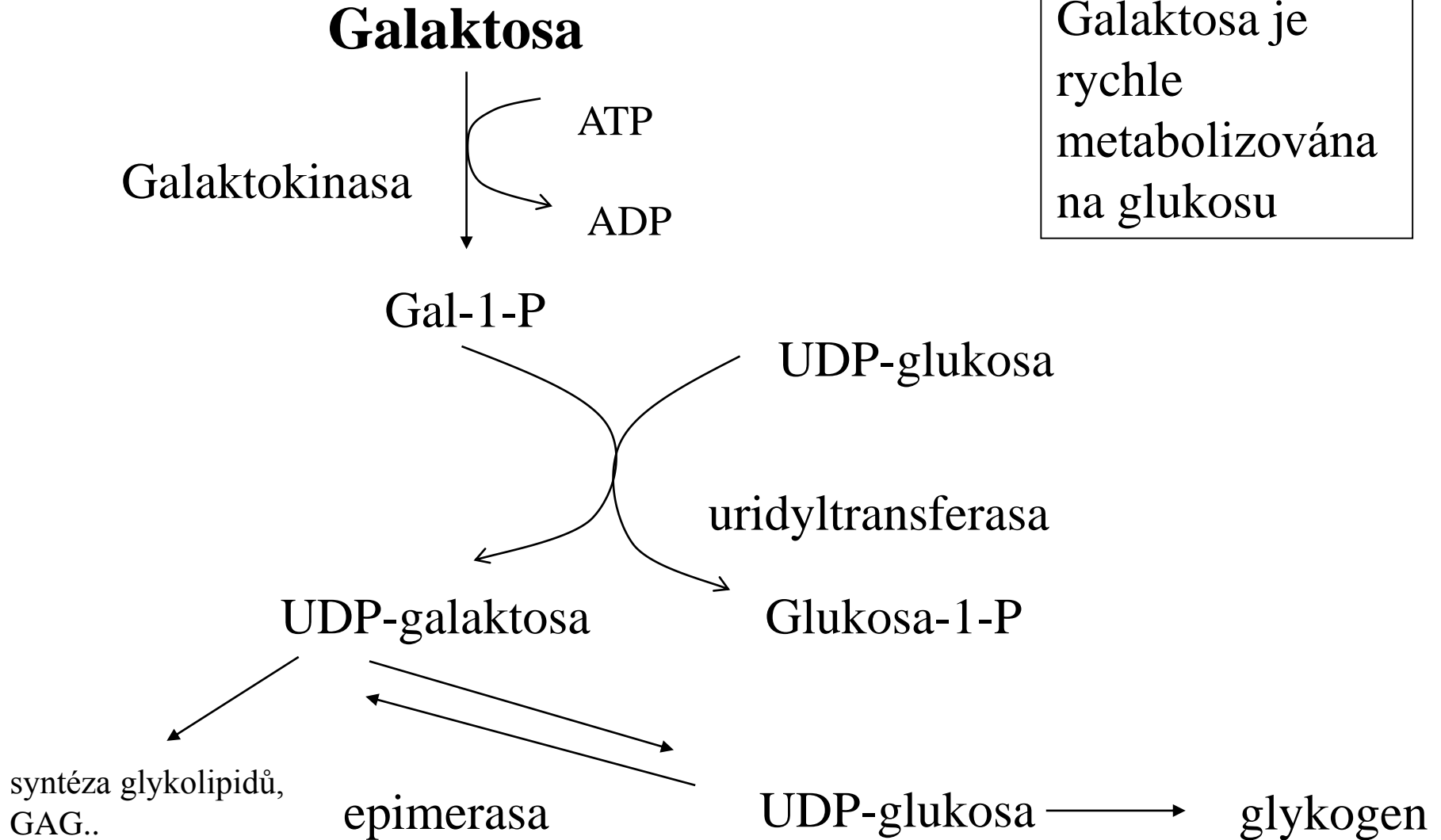
UDP-galaktosa (aktivní forma galaktosy)

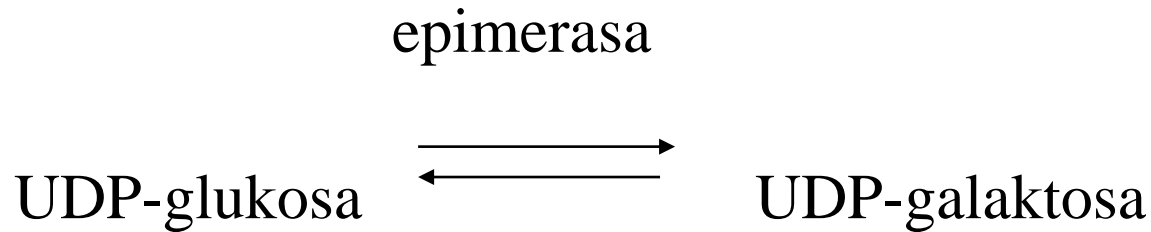
nevzniká přímou reakcí s UTP, nýbrž reakcí s UDP-glukosou

Metabolismus galaktosy

Galaktosa je rychle metabolizována na glukosu

Izomerace glukosy na galaktosu

**reakce je vratná, může být využita i k
produkcí glukosy**

Význam galaktosy

syntéza laktosy

syntéza glykolipidů, proteoglykanů a glykoproteinů

Galaktosemie

nejčastěji nedostatek uridyltransferasy

akumulace galaktosy a galaktosa-6-P

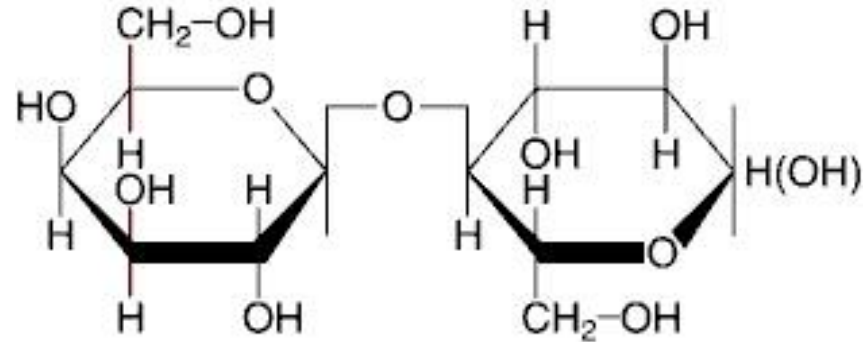
interference s metabolismem fosfátů a glukosy,

nebezpečné pro novorozence

konverze galaktosy na galaktitol v oku - katarakta

Biosyntéza laktosy

specifická pro mléčnou žlázu

Lecyklopædia: Laktosa. [online]. [cit. 2014-07-18]. Dostupné z:
<http://leccos.com/index.php/clanky/laktosa>

UDP-galaktosa

glukosa

Laktosasyntasa

Laktosa (galaktosyl-1,4-glukosa)

Laktosasyntasa je komplex dvou proteinů:

- galaktosyltransferasa (přítomná v mnoha tkáních)
- α -laktalbumin (přítomný v mléčné žláze jen při laktaci, syntéza je stimulována prolaktinem)

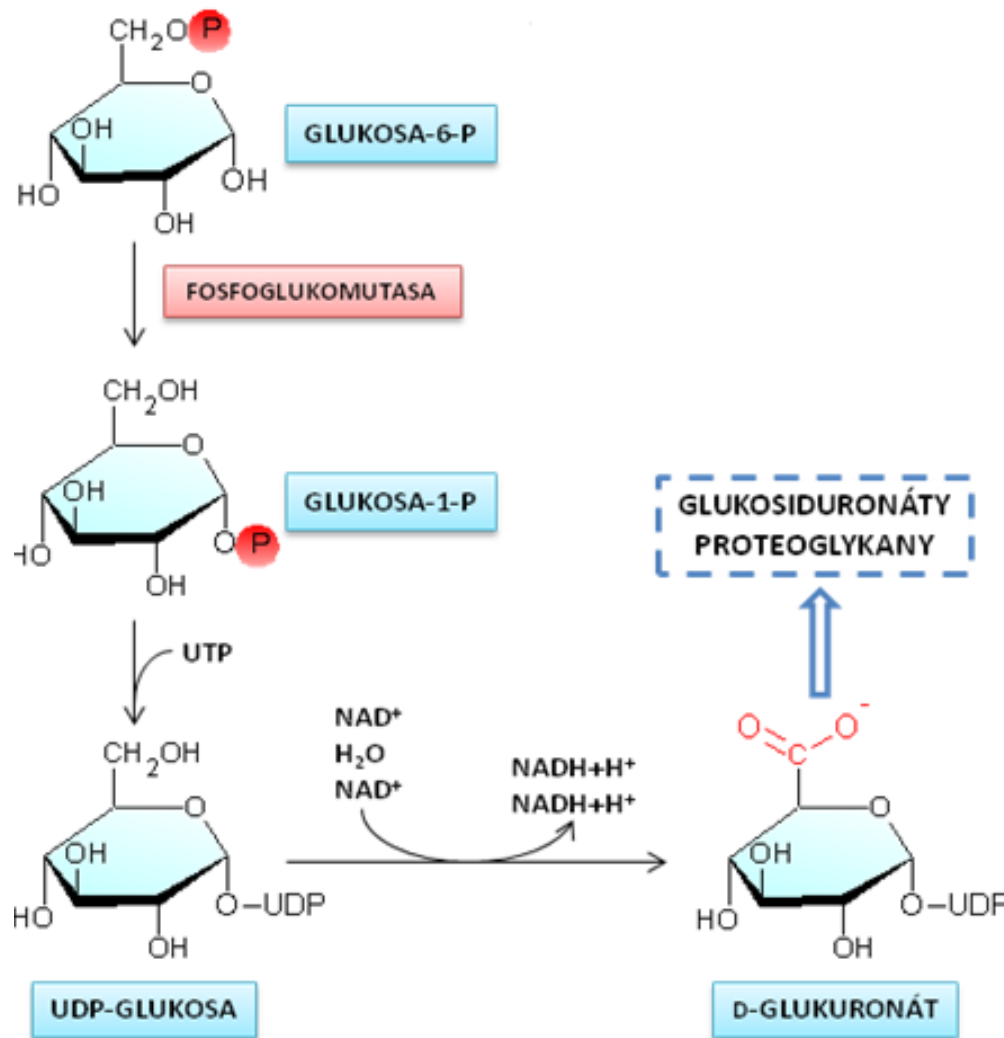

Metabolismus galaktosy v jiných buňkách

jen galaktosyltransferasa (za nepřítomnosti laktalbuminu)

- přenáší galaktosu z UDP na N-acetylglukosamin
- syntetizuje N-acetylaktosamin
- ten je komponentou glykoproteinů

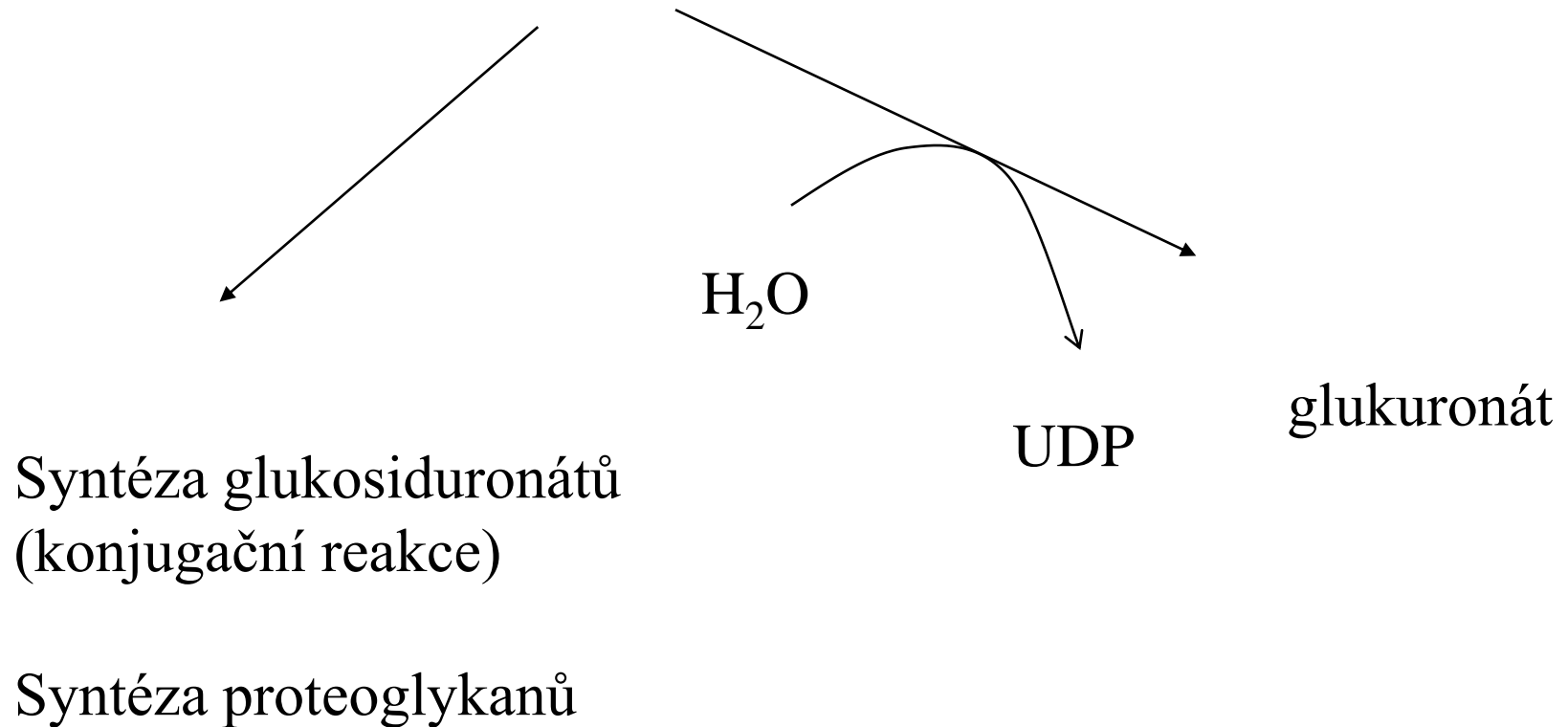
Biosyntéza UDP-glukuronátu

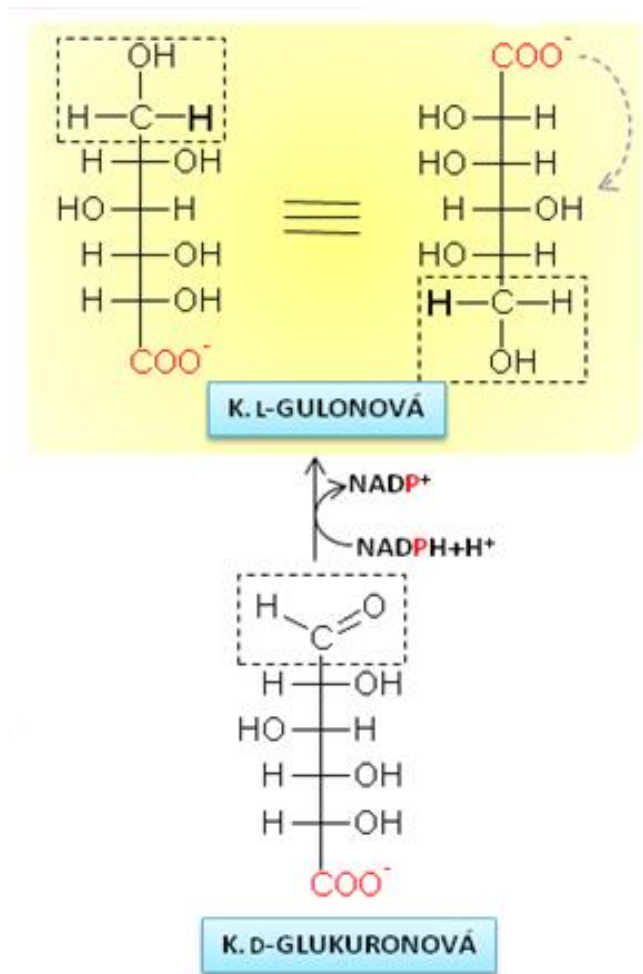
NOVÁK, Jan. *Biochemie I*. Brno: Muni, 2009, s. 122.

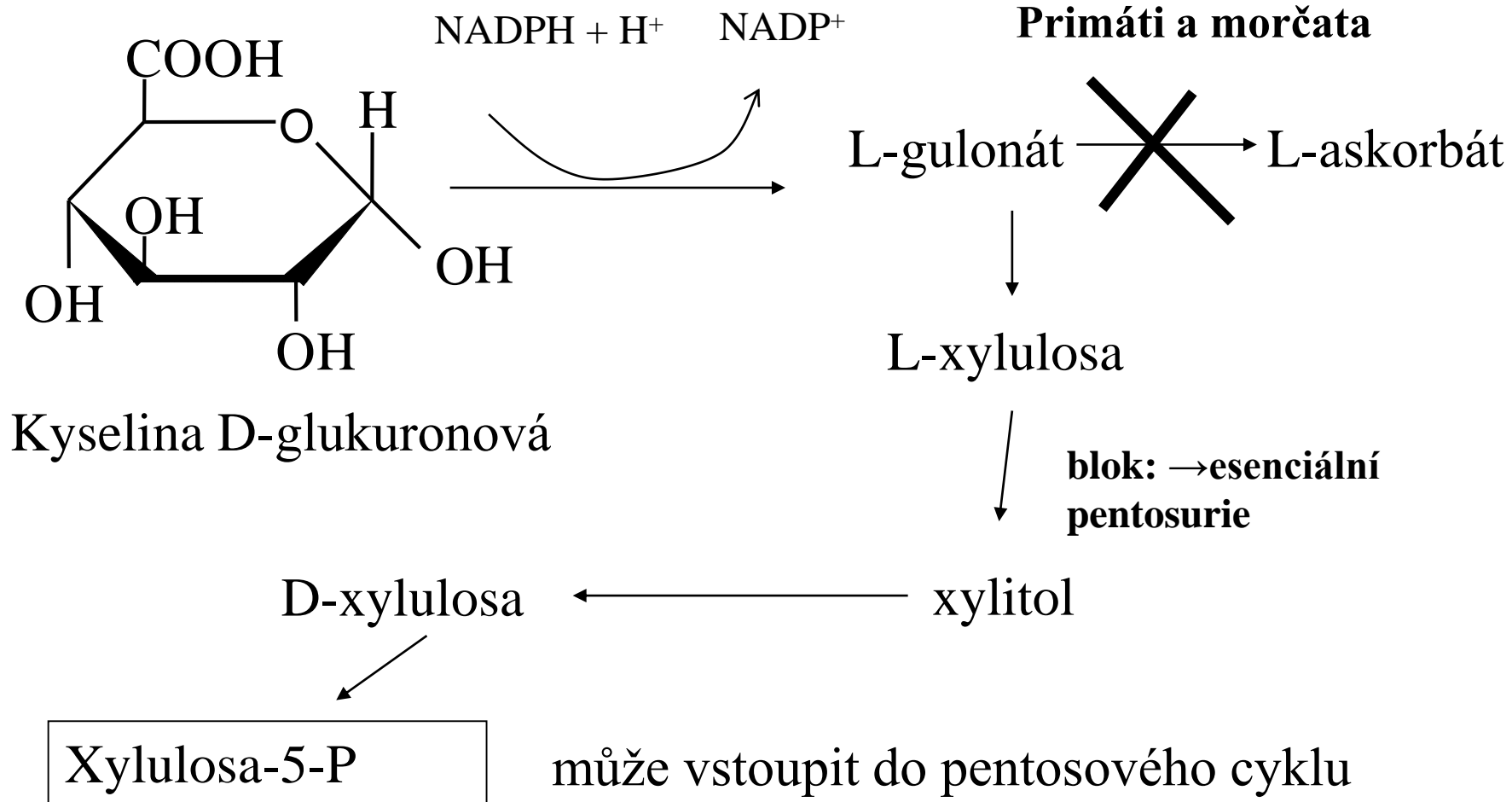
Využití UDPGlcUA

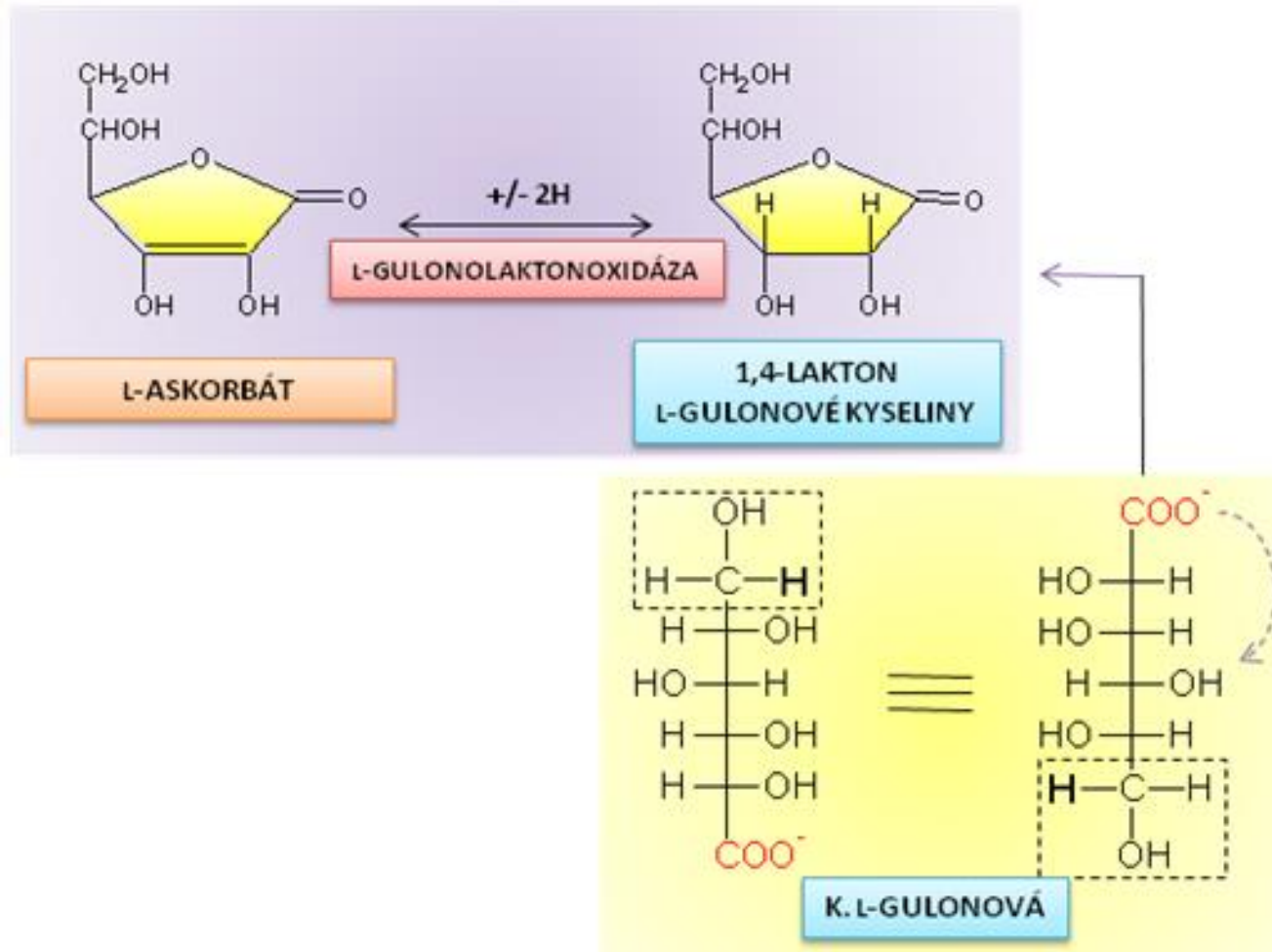
Odbourání D-glukuronové kyseliny

Odbourání D-glukuronové kyseliny

Syntéza L-askorbátu

L-gulonolaktonoxidáza

je neaktivní u primátů, a tedy i u člověka, ale též u ryb a ptáků.
Aktivní u většiny obratlovců

Je to výsledek ztrátové mutace (vlivem volných radikálů či virové infekce?) u předchůdce podřádu *Anthropoidea* asi před 25 milióny lety

A co morče?

Genom morčete obsahuje jiné pozůstatky genu pro gulonolaktonoxidázu. Fungovat tento gen přestal přibližně před 20 miliony let – morče tedy přišlo k své závislosti na vitamínu C jindy a jinak než my.

Kyselinu askorbovou potřebují i rostliny.

Historie vitamínu C

- 1754 – James Lind vydal knihu *A Treatise on Scurvy*, v níž navrhl citrony jako prevenci proti kurdějím.
- 1761 – Východoindická společnost doporučila používat na svých lodích citrony a pomeranče.
- 1795 – Bylo zavedeno preventivní podávání citronové šťávy na lodích anglického válečného námořnictva
- 1911 – Kazimir Funk přišel s hypotézou, že příčinou některých závažných chorob může být nedostatek určitých nezbytných stopových látek – vitamínů – ve výživě. Prvními nemocemi, jejichž příčina byla hledána v avitaminóze, byly xeroftalmie (šeroslepost), beri-beri a kurděje; hypotetické vitamíny byly označeny A, B a C.
- 1928 – Albert von Szent-Györgyi izoloval kyselinu askorbovou z papriky (Nobelovu cenu za to dostal r. 1937.)
- 1933 – Tadeus Reichstein vyřešil chemickou syntézu kyseliny L-askorbové
- 1957 – J. J. Burns objasnil biochemickou příčinu, proč člověk, opice a morče (na rozdíl od řady jiných obratlovců) nejsou schopni syntetizovat vitamin C.

Dle VESMÍR 80, září 2001 **497**

Kyselina askorbová je významný antioxidant

- Nejvyšší koncentrace polymorfonukleáry, nadledviny, také v oční čočce.
- Kyselina askorbová je důležitou složkou mnoha oxidačně-redukčních reakcí
- Redox potenciál +0,08 V, může oxidovat O₂, cytochromy a,c ad.
- V některých funkcích ji mohou nahradit jiné antioxidanty, v jiných je patrně nezastupitelná.
- Je nezbytným kofaktorem při syntéze kolagenu (hydroxylace prolinu)
- Bez této posttranslační modifikace jsou molekuly kolagenu nestabilní a nejsou schopny vytvářet správné vyšší struktury. Nedostatek vitamínu C se tak projeví na kvalitě všech tkání – postiženy jsou bazální membrány, stěny cév, vazy, kosti aj.